

Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia hamstrauksesta ja siihen liittyvästä asiantuntijuudesta

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Maya Kähkönen

11.4.2025
Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Maya Kähkönen

Otsikko: Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia hamstrauksesta ja siihen liittyvästä asiantuntijuudesta

Ohjaaja: VTT Marja Katisko, VTT Mia Hakovirta

Sivumäärä: 79 sivua

Päivämäärä: 11.4.2025

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan suomalaisten sosiaalityöntekijöiden kokemuksia hamstraamisesta ilmiönä sekä heidän asiantuntijuuttansa täysi-ikäisten hamstraavien asiakkaiden kanssa työskentelemisessä. Vaikka Suomessa sosiaalityöntekijöillä on suuri mahdollisuus tavata kyseisiä asiakkaita sosiaalihuollossa, hamstrausta on yleensä vain sivuttu asumiseen liittyvissä ongelmissa. Kansainvälisesti esimerkiksi Yhdysvalloissa sen sijaan sitä on tutkittu enemmän viimeisen 20 vuoden aikana ja sen vähentämiseksi on pyritty kehittämään interventioita ja hoitoja.

Hamstrausta käytetään puhekielisenä versiona pakonomaisesta keräilystä eli keräilypakosta. Siihen kuuluu muun muassa pakottava tarve kerätä erilaisia tavaroita sekä eräänlaista kyvyttömyyttä hankkiutua niistä eroon. Syyt hamstrauskäyttämiseen voivat olla hyvin moninaisia, joten laajempi hyvinvoinnin osatekijöiden ymmärtäminen on tärkeää. Hamstrausta voidaan ajatella sosiaalisena ongelmana, koska se voi vaikuttaa hamstraavien yksilöiden lisäksi heidän omaisiinsa, yhteisöön sekä laajempaan yhteiskuntaan. Kansainvälisessä aineistossa sosiaalityöntekijöiden omaavaa asiantuntijuutta hamstraustapauksissa ei tule vahvasti näkyviin, vaikkakin he esiintyvät yleisenä ammattiryhmänä kirjallisuudessa ja sosiaalihuollon voidaan ajatella olevan monesti ensimmäinen kontakti näille asiakkaille.

Tämän laadullisen tutkielman aineisto on kerätty puolistrukturoiduilla yksilöhaastatteluilta, joka sopii hyvin kokemusten tutkimiseen. Haastateltavat lailliset sosiaalityöntekijät ja sosiaalityön tutkinto-opiskelija ovat löydetty suljetun Facebook-ryhmän ”Sosiaalityön uraverkosto” kautta. Aineisto koostuu kahdeksasta yksilöhaastattelusta ja se on analysoitu käyttäen laadullista sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysin osana on käytetty koodaamista ja teemoittelua. Aineisto on teemoiteltu kahteen pääluokkaan eli hamstraus ilmiönä ja sosiaalityöntekijöiden kokema asiantuntijuus. Hamstraus ilmiönä - luku koostuu seuraavista alaluvuista: hamstraaminen vs. tavarapaljous, kriisiytyneet tilanteet, sosiaalinen eristäytyminen ja vääristyneet ajattelutavat. Sosiaalityöntekijöiden kokema asiantuntijuus koostuu taas seuraavista luvuista: palvelujärjestelmä ja moniammatillisuus, turvallisuus ja itsemääräämisoikeus, luottamussuhde asiakkaaseen sekä taloudellinen tuki ja käytännön tavoitteet.

Vaikka monet sosiaalityöntekijöistä kokivat, että heillä ei ollut runsaasti tietoa hamstrauksesta ilmiönä, heidän kokemuksensa mukailivat tutkimuskirjallisuutta. Heidän kokemuksensa perusteella hamstrausta on joskus vaikeaa erottaa tavarapaljoudesta ja monet esiin tulleet hamstraustilanteet ovat kriisiytyneet. Asiakkaiden sosiaalinen eristäytyminen ja epätavalliset ajattelutavat liittyen tavaroihin tulivat vahvasti esiin haastattelussa. Sosiaalityöntekijät ymmärsivät, että heidän asiantuntijuutensa muodostuu paljolti palvelujärjestelmän tuntemisesta ja mahdollisen moniammatillisuuden koordinoinnista. Juridinen ja eettinen osaaminen kuuluu myös sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuuteen hamstraustapauksissa kyseisten asiakkaiden turvallisuuden ja itsemääräämisoikeuden painottelun vuoksi. Näiden lisäksi sosiaalityöntekijät kokivat tärkeäksi osaamisen liittyen vuorovaikutukseen sekä käytännön tavoitteiden muodostamiseen yleensä tapahtuvan taloudellisen tuen arvioinnin lisäksi.

Sosiaalityöntekijöillä vaikuttaa siis olevan tietoa tämän asiakasryhmän kanssa työskentelemiseen, ja he ovat tärkeä ammattiryhmä tilanteen selviämiseksi. Tutkielmani on myös avannut hamstraavien asiakkaiden kanssa työskentelemisen haasteita ja mahdollisuuksia, joiden kautta sosiaalityön asiantuntijuutta voitaisiin vahvistaa ja kehittää pakonomaisen keräilemisen saralta.

Avainsanat: hamstraus, pakonomainen keräileminen, keräilypakko, sosiaalityön asiantuntijuus, sosiaalityöntekijä, asumisen ongelmat

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Hamstraus ilmiönä	6
2.1	Diagnostiset kriteerit	6
2.2	Taustatekijöitä ja hoitomuotoja	8
2.3	Haitat yksilölle, yhteisöille ja yhteiskunnalle	11
3	Sosiaalityön asiantuntijuus hamstraustapauksissa	14
3.1	Sosiaalityön asiantuntijuus	14
3.2	Eryttiset eettiset ja juridiset kontekstit	18
3.3	Koti sosiaalityön toimintaympäristönä	22
4	Tutkielman toteutus	26
4.1	Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymykset	26
4.2	Laadullinen tutkimus	27
4.3	Aineiston kerääminen	28
4.4	Laadullinen sisällönanalyysi	30
4.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	33
5	Tulokset	36
5.1	Hamstraaminen ilmiönä	36
5.1.1	Hamstraaminen vs. tavarapaljous	36
5.1.2	Kriisiytyneet tilanteet	39
5.1.3	Sosiaalinen eristäytyminen	42
5.1.4	Vääristyneet ajattelutavat	44
5.2	Sosiaalityöntekijöiden kokema asiantuntijuus	47
5.2.1	Palvelujärjestelmä ja moniammatillisuus	47
5.2.2	Turvallisuus ja itsemääräämisoikeus	51
5.2.3	Luottamussuhde asiakkaaseen	53
5.2.4	Taloudellinen tuki ja käytännön tavoitteet	56
6	Johtopäätökset ja pohdinta	59
	Lähteet	65
	Liitteet	78

1 Johdanto

2000-luvulta asti ihmisten monimutkainen suhde tavaroihin ja aineelliseen omaisuuteen on puhuttanut yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tavaroiden kuluttamisen lisääntymisestä huolimatta esimerkiksi tietoisuus ilmastonmuutoksesta ja ajatus kestävästä kehityksestä sekä yksilön hyvinvoinnista liittyen aineelliseen omaisuuteen ovat nousseet keskustelua herättäviksi aiheiksi nyky-yhteiskunnassa (esim. Vollbregt, Mugge, Thürridl & van Dolen 2024). Nousseet toiminta- ja ajattelutavat, kuten Konmari-metodi ja minimalismi, ovat keskittyneet vahvasti omaisuuden ja aineellisten hyödykkeiden ympärille (Sandlin & Wallin 2022). Tasapainon löytäminen kuluttamisen, tavaroiden omistamisen ja yksilön hyvinvoinnin ylläpitämisen välillä voi olla siis kovin vaikeaa.

Lyhyen sosiaalityön työurani aikana gerontologisessa sosiaalityössä, vammaissosiaalityössä sekä terveystieteissä olen kohdannut useita asiakkaita, jotka ovat vaikuttaneet kärsivän jonkin tyyppisestä hamstrauskäyttäytymisestä eli pakonomaisesta keräilystä. Heidän kotinsa ovat täynnä tavaraa ja esineitä, joskus jopa eläimiä, joista he eivät millään pysty luopumaan. Paloturvallisuus on tyypillisesti vaarantunut ja huoneissa liikkuminen tavanomaisesti ei onnistu tavaroiden paljouden myötä. Usein heidän omaisensa ovat huolissaan heidän tilanteestaan, vaikka asiakkaat eivät itse ymmärtäisi tilanteen vakavuutta eivätkä haluaisi siihen apua tai tukea. Kyseisten tilanteiden selvittäminen vie paljon aikaa ja taloudellisia resursseja, eikä tavaroiden kerääntymisen uusiutumisen loppumisesta voi olla varma.

Hamstraaminen on toisaalta monille tuttu ilmiö tv-sarjojen, kuten *Himohamstraajat* (2009-) ja *Hoarding: Buried alive* (2010–2014), kautta. Tietoisuuden sekä kiinnostuksen lisäämisen myötä kyseiset tv-sarjojen kuvaukset pakonomaisesta keräilystä ylläpitävät monesti siihen liittyvää stigmaa (Bates, De Leonardis, Corrigan & Canson 2020, 5–6). Kaplan (2014, 1088) on nostanut esiin omassa artikkelissaan sitä, miten nämä tv-ohjelmat ovat omalta osaltaan edistäneet pakonomaisen keräilyn terapeuttista näkemystä ja siihen liittyviä arvoja, mutta ohjelmat ovat myös kutsuneet katsojia pilkkaamaan ja järkyttymään niissä esitetyistä hamstraustilanteista kaupallisen menestyksen vuoksi. Todellisuudessa hamstraustilanteisiin puuttuminen vie enemmän aikaa ja ilmiön taustalla olevat tekijät voivat olla hyvin monimuotoisia eivätkä helposti ymmärrettävissä.

Viimeisen 20 vuoden aikana pakonomaista keräilyä koskeva tutkimus on lisääntynyt huomattavasti erityisesti Yhdysvalloissa. Sen taustoja ja siitä aiheutuvia haittoja on kartoitettu

useiden motivoituneiden tutkijoiden, kuten Gail Steketeen ja Randy O. Frostin, toimesta. Sen sijaan suomalaisessa kontekstissa pakonomainen keräileminen ei ole saanut samanlaista asemaa, vaikkakin sitä usein sivuutetaan asumiseen liittyvissä ongelmissa erityisesti ikääntyneiden asiakkaiden kanssa (esim. Kinni, Puurunen, Reiman & Kettunen 2021, 184; Jäntti 2024). Esimerkiksi Karvonen (2016, 10) ja Hakonen (2023, 4) ovat omissa opinnäytetöissään käsitelleet hamstrausta osana ongelma-asuntojen paloriskitarkastuksia. Sen sijaan Jäntti (2023) on pro gradu -tutkielmassaan kirjoittanut hamstrauksesta osana ikääntyneiden itsensä laiminlyönnin ilmiötä, jossa sitä voidaan käsitellä joko sen muotona, taikka erillisenä mutta läheisenä ilmiönä.

Tieteellisessä kirjallisuudessa sosiaalityön roolia pakonomaisesti keräilevien henkilöiden kanssa on käsitelty suhteellisen vähän, vaikka sosiaalipalvelut ovat yleensä tärkeä yhteistyökumppani heidän kanssaan työskennellessä. Sosiaalityöntekijöiden voidaan ajatella kohtaavan hamstrausta paljon, koska heillä on suhteellisen suuret asiakasmäärät ja heidän työhönsä kuuluvat useimmiten kotikäynnit. Hamstrauksen voidaan nähdä olevan yhteydessä sosiaalihuollon asiakkuuteen monesta eri näkökulmasta. Monet pakonomaisesti keräilevät henkilöt saavat toimeentulotukea, ovat työkyvyttömiä ja heillä on usein heikompi sosioekonominen asema (Spittlehouse, Vierck, Pearson & Joyce 2016). Pahimmissa tapauksissa pakonomainen keräileminen voi johtaa asunnottomuuteen (Rodriguez, Herman, Alcon, Chen, Tannen, Essock & Simpson 2012). Monet pakonomaisesti keräilevistä henkilöistä käyttävät muun muassa päihkeitä ja tämä keräilykäyttäytyminen voi esiintyä yhdessä muiden mielenterveyshäiriöiden kanssa. (Wheaton & Van Meter 2014, 76–81). Näiden tekijöiden vuoksi sosiaalipalvelut usein muodostavat ensimmäisen kontaktin pakonomaisesti keräileville henkilöille (esim. McGuire, Kaercher, Park & Storch 2013, 336).

Pro gradu -tutkielmassani selvitän sosiaalityöntekijöiden kokemuksia hamstraamisesta ilmiönä sekä heidän asiantuntijuuttaan täysi-ikäisten hamstraavien asiakkaiden kanssa työskentelyssä. Tutkimukseni aineistona olen käyttänyt itse keräämiäni yksilohaastatteluja. Pyrin tutkimuksessani nostamaan esiin niitä haasteita ja mahdollisuuksia, joita sosiaalityöntekijät kohtaavat erityisesti kyseisen asiakasryhmän kanssa työskennellessään. Tavoitteenani on tarkastella, miten sosiaalityön asiantuntijuutta voitaisiin vahvistaa ja kehittää näiden asiakkaiden tukemisessa. Tutkielman rakenne koostuu teoreettisen viitekehyksen ja tutkielman toteutuksen avaamisesta, tulosten läpikäynnistä sekä viimeisenä johtopäätöksistä ja pohdinnasta.

2 Hamstraus ilmiönä

Hamstrauksen termiä käytetään usein puhekielisenä versiona pakonomaisesta keräilystä eli keräilypakosta, joka on taas mielenterveyden häiriö. Siihen kuuluu muun muassa pakottava tarve kerätä erilaisia tavaroita ja kyvyttömyyttä hankkiutua niistä eroon (Rovasalo 2023). Hamstrausta voidaan toisaalta ajatella yleisenä käyttäytymistapana, jolloin siitä puhutaan usein esimerkiksi liittyen kuluttajien varautumiseen hinnan nousujen tai tavarankorjuuden yhteydessä. Ammattijärjestäjien piireissä puhutaan pakonomaisen keräilemisen kaltaisesta ilmiöstä termillä krooninen epäjärjestys (esim. Suomen ammattijärjestäjät ry 2024).

Akateemisessa kirjallisuudessa puhutaan hamstrauksen yhteydessä tavarapaljouteen liittyvistä termeistä, kuten *squalor* (suom. kurjuudessa eläminen), *clutter* (suom. sotku) ja *collecting* (suom. keräileminen). On hyvä muistaa, että pakonomainen keräileminen eroaa niin sanotusta keräilyharrastuksesta, koska siinä kerättäviä esineitä harvoin rajataan ja järjestelmällisyys puuttuu (Huttunen 2015). Keräilyharrastus ei ole yleensä haitallinen, koska sitä pidetään tiettyjen mittasuhteiden sisällä ja monet keräilijöistä keskittyvät esineisiin ja tavaroihin, joilla nähdään olevan rahallista arvoa eivätkä kerätyt tavaramäärä usein tuota esimerkiksi palovaaraa.

Käytän omassa tutkielmassani termejä pakonomainen keräily ja hamstraus keräilypakon sijasta, koska koen niiden painottavan henkilön toimintaa keräilypakon diagnoosin sijasta. On hyvä muistaa, että monet pakonomaisesta keräilystä kärsivät henkilöt eivät koskaan päädy mielenterveyspalveluiden piiriin. Käytän kuitenkin keräilypakkoa puhuessani sen diagnoosista ja siihen liittyvistä kriteereistä, koska haluan noudattaa tapaa, jolla muista mielenterveyden häiriöistä puhutaan diagnostisten kriteereiden yhteydessä. Tutkimuksessani sosiaalityöntekijät määrittelevät itse hamstrausta ilmiönä, jota avataan tulosten yhteydessä.

2.1 Diagnostiset kriteerit

Sosiaalityön näkökulmasta diagnostiset kriteerit ja niiden pohjalta annetut diagnoosit eivät anna kovin laaja-alaista käsitystä asiakkaista, vaan työskentelyssä pitäisi pyrkiä keskittymään yksilökohtaisiin toimintakyvyn edellytyksiin sekä tuentarpeisiin, joihin kyseiset sairaudet ja häiriöt kuitenkin vaikuttavat. Diagnoosit voivat myös aiheuttaa stigmaan liittyviä tunteita asiakkaissa. Näistä tekijöistä huolimatta diagnostisia kriteereitä on hyvä tarkastella, koska ne auttavat ymmärtämään erilaisia häiriöitä sekä niiden taustatekijöitä. Koska pakonomaista

keräilyä on tutkittu paljon Yhdysvaltojen kontekstissa, on hyvä avata eroja suomalaisissa ja yhdysvaltalaisissa diagnostisissa kriteereissä.

Suomessa käytössä olevan tautiluokituksen ICD-10 (International statistical classification of diseases and related health problems 10th edition) mukaan keräilypakko on pakko-oireisen häiriön alaluokka. Aikaisemmin sitä on tulkittu yhdysvaltalaisessa kontekstissa pakko-oireisen häiriön muotona, mutta valta osa keräilypakosta kärsivistä ihmisistä eivät täytä kaikkia pakko-oireisen häiriön kriteereitä. Lisäksi esiintyvyys ja hoitovaste eroavat kyseisten mielenterveyden häiriöiden välillä. (Huttunen 2015, 1340). Suurimmat erot keräilypakon ja pakko-oireisen häiriön välillä näkyvät muun muassa ajattelussa häiriön ongelmallisuudesta ja muissa taustalla olevissa biologisissa, kognitiivisissa sekä käyttäytymiseen liittyvissä mekanismeissa. Esimerkiksi perfektionismi ja itsensä liiallinen epäileminen ovat sen sijaan molemmissa häiriöissä läsnä. (Bratitotis, Stekete & Sorrentino Schmalisch 2011, 58–60).

Yhdysvalloissa käytettävissä olevan tautiluokituksen DSM-5 (Diagnostic and statistical manual of mental disorders 5th edition) mukaan keräilypakko muodostaa oman diagnoosin erillään pakko-oireisesta häiriöstä. Sen diagnostisiin kriteereihin kuuluu muun muassa tavarain säilyttämistä ja niistä luopumiseen liittyvää ahdistuneisuutta sekä tavaroiden määrän kasvua kodin ja huoneiden käytön vaikeutumisesta huolimatta. Keräilypakon diagnosoinnin edellytyksenä on monien muiden mielenterveydenhäiriöiden tavoin toimintakyvyn heikentyminen tai kliinisesti merkittävä kärsimys. Lisäksi kyseinen häiriö ei voi johtua toisesta lääketieteellisestä sairaudesta eikä se ole selitettävissä toisen psykiatrisen häiriön oireena. DSM-5:n mukaan on tärkeää määritellä henkilön käsitykset keräilyn pakonomaisuudesta. (American psychiatric association 2015, ks. Huttunen 2015, 1342.)

Keräilypakon yleisyyden tutkimiseen on vaikuttanut sen aikaisempi läheinen suhde pakko-oireiseen häiriöön. Aikaisemmat tutkimukset keräilypakon esiintyvyydestä ovat olleet noin 1,5 %:n ja 6 %:n välillä yleisessä väestössä, mutta Postlethwaiten, Kelletin ja Mataix-Colsin (2019) meta-analyysin mukaan yhdistetty arvioitu keräilypakon esiintyvyys on 2,5 % ja sen esiintyvyydsluvut ovat samanlaisia sekä miehillä että naisilla. Heidän mukaansa aikaisemmilla tutkimuksilla esiintyvyydestä on ollut merkittäviä metodologisia rajoituksia, kuten pienet otokset, alhaiset vastausprosentit sekä liiallinen riippuvuus itseraportointeihin (Postlethwait ym. 2019, 1). Pakonomaisen keräilyn vakavuuden on tutkittu kasvavan kuitenkin iän myötä alkaen yleensä noin 30–35 vuoden iässä ja eniten sitä esiintyy yli 65-vuotiailla (Cath, Nizar, Boomsma & Mathews 2017).

Suomalaisessa kontekstissa pakonomaisella keräämisellä ei ole siis olemassa yhtä vahvoja taustoja mielenterveyden häiriönä verrattuna yhdysvaltalaiseen kontekstiin. Kyseisen diagnoosin saaminen on mahdotonta tällä hetkellä ilman pakko-oireisen häiriön diagnostisia kriteereitä, vaikka tutkimus on osoittanut sen oireiden sekä taustojen eroavan pakonomaisesta keräilystä. Hamstraavat henkilöt eivät välttämättä pääse sopivien mielenterveyspalveluiden piiriin ja keräilykäytöksen taustalla voi olla esimerkiksi muita psykiatrisia häiriöitä, mutta sosiaalityössäkin olisi hyvä olla tietoisia siihen liittyvistä diagnostisista kriteereistä.

2.2 Taustatekijöitä ja hoitomuotoja

Pakonomaisen keräilemisen liittyviä taustatekijöitä sekä hoitomuotoja on tutkittu suhteellisen paljon viimeisen 20 vuoden aikana kiinnostuksen kasvamisen vuoksi. Kyseisen häiriön taustat voivat olla hyvin monimuotoiset ja hoitomuotojen vaikuttavuus voi vaihdella yksilökohtaisesti. Kuitenkin niiden pääpiirteiden ja mahdollisuuksien ymmärtäminen on tärkeää pakonomaisesti keräileviä henkilöjä kohdatessa, tuettaessa ja autettaessa. Monet pakonomaiseen keräilemiseen liittyvät taustatekijät ja toisaalta myös hoitomuodot, kuten motivoiva haastattelu, ovat tuttuja sosiaalityöntekijöille. Yksilökohtainen lähestymistapa on toisaalta tarpeellinen hamstraustapauksissa ja jokaisen asiakkaan tilanne tulee selvittää tarpeeksi perusteellisesti.

Monien muiden mielenterveydenhäiriöiden tavoin pakonomaisen keräilemisen periytyvyyttä on tutkittu. On huomattu, että todella monella häiriöstä kärsivällä henkilöllä on sukulaisia, jotka myös hamstraavat. Periytyvyyden taustalla on huomattu olevan niin genetiikkaan kuin ympäristöön liittyviä tekijöitä. (esim. Mathews, Delucchi, Willemsen & Boomsma 2014). Esimerkiksi Grisman & Baldin (2015) ovat identifioineet hamstrauskäyttäytymiselle kolme tyypillistä neurokognitiivista ongelma-alueita: keskittyminen, muisti ja toiminnanohjaus. Puutteet strategioiden muodostamisessa, käsitteiden muodostuksessa sekä impulsiivisuuden ja jatkuvan huomioimisen ongelmat ovat yleisiä hamstraavilla henkilöillä (McMillan, Rees & Pestell 2013).

Bratiotis, Stekete & Sorrentino Schmalisch (2011, 12) ovat kirjassaan *The Hoarding Handbook: a guide for human service professionals* tarkkaavaisuuden, muistin ja toiminnanohjauksen ongelmien lisäksi nostaneet esiin sen, että pakonomaisesti keräilevillä henkilöillä on usein myös ongelmia luokittelussa ja päätöksenteossa. Tavaroita voidaan pitää liian hyödyllisinä, kauniina tai niihin on muodostettu tunnesiteitä, jonka vuoksi niistä ei voida luopua. Perfektionistisen ajattelutavan lisäksi hamstraajat voivat kokea vastuuntuntoisuutta

tavaroiden hävittämisestä oikein ja monilla on ongelmia pitää yllä järjestystä kodissa (Bratiotis, Steketee & Sorrentino Schmalisch 2011, 12). Hamstrauskäytöksen taustalla voi olla ulkoisia tekijöitä, kuten traumaattiset elämäntilanteet eli esimerkiksi puolison tai vanhemman äkillinen kuolema, jolloin hamstraamisella pyritään vahvistamaan yksilön turvallisuuden tunnetta (Tolin 2011, 520). Ennen hamstraamista menetykseen ja materiaaliseen puutteeseen liittyvien tapahtumien, kuten sotien tai lama-aikojen, määrä vaikuttaa olevan yhteydessä lisääntyneeseen emotionaaliseen kiintymykseen tavaroihin sekä huoleen muistista (Fontenelle, Muhlbauer, Arbertella & Eppingstall 2021).

Eniten pakonomaisen keräilemisen hoitomuodoista on tutkittu kognitiivista käyttäytymisterapiaa (suom. KKT, eng. CBT) ja selektiivisiä serotoniinin takaisinoton estäjiä eli SSRI-lääkkeitä. Rodgers, McDonald ja Wootton (2021, 134) nostavat esiin meta-analyysissään sen, vaikka KKT näyttyy tehokkaana hoitomuotona, tarvitaan enemmän kontrolloituja ja pitkäaikaisia tutkimuksia sen todellisen hyödyn arvioimiseksi. Toisaalta on kehitetty vähemmän tutkittuja versioita pakonomaisen keräilyn hoitoon KKT:stä, joissa on keskitetty erityisesti tunteiden säätelyyn, stressinsietokyvyn ja myötätunnon kehittämiseen itseään kohtaan. Tunteiden säätelyyn ja ihmissuhteisiin keskittyvät mallit vaikuttavat lupaavilta tulosten puolesta. (David, Crone & Norberg 2021, 480.)

SSRI-lääkkeitä käytetään pakonomaisen keräilemisen hoitamiseen, vaikka niitä koskevissa tutkimuksissa on myös useita rajoituksia. Monissa tutkimuksissa pakonomaista keräilemistä hoidetaan pakko-oireisen häiriön ohella ja otokset ovat suhteellisen pieniä. (esim. Brakoulis & Milicevic 2015.) Tähän tutkimusten vähäisyyteen on vaikuttanut se, että keräilypakkoa on pidetty aikaisemmin pakko-oireisen häiriön alamuotona. SSRI-lääkkeitä tulisi käyttää yhdessä kognitiivisen terapian kanssa. (Hudak, Borue, Sharma, Storch & Abramowitz 2017, 1042–1043.) Vaihtoehtoisia lääkehoitoja on vähitellen tutkittu, kuten venlafaksiinia ja metyyylifenidaattia, mutta monet pakonomaisesta keräilystä kärsivät potilaat ovat usein lääkehoitoja vastaan (Timpano, Muroff & Steketee 2016, 403).

KKT:n ja SSRI-lääkkeiden lisäksi käytettyjä hoitomuotoja ovat motivoiva haastattelu (esim. Patoilo 2023, Nix, Mackenstadt & Doizier 2024), yhteisöissä tehtävä työ ja vertaistukeen perustuvat ryhmät (esim. Bratiotis, Woody & Lauster 2019; McGrath, Russell & Masterson 2023). Hamstraustapauksissa käytetään usein myös niin sanottua pakkosiivousta tai raivaussiivousta, jossa henkilön koti siivotaan usein sakon uhalla kuntoon, jotta asumistila saavuttaa tietyn siisteys- ja turvallisuusasteen. Näiden siivousten on kuitenkin todettu

pahentavan pakonomaiseen keräilemiseen liittyviä oireita, ja ne johtavat usein hamstraustilanteiden uusiutumiseen. (Frost, Steketee & Williams 2000.) Brown ja Pain (2014) ovat taas nostaneet artikkelissaan esiin hamstraukseen erikoistuneiden yksityisten yritysten käyttämisen moniammatillisen työskentelyn tukena.

Sosiaalityöntekijöiden, terveydenhuollon ammattilaisten ja paloturvallisuustarkastajien ohella pakonomaisesti keräilevien ihmisten kanssa voi työskennellä koulutettuja ammattijärjestäjiä. Tavaravalmentaja Sanna Koskinen (2024) avaa omassa blogissaan ammattijärjestäjien ja sosiaalipalvelujen tekemää yhteistyötä. Useimmiten ammattijärjestäjät ovat itsenäisesti yhteydessä sosiaalipalveluihin ja mainostavat palveluitaan niihin. Maksusitoumus voidaan tehdä ammattijärjestäjän kustannus- ja aika-arvion mukaisesti. Ammattijärjestäjät tarjoavat enemmän aikaa ja resursseja asukkaiden tavaramäärän hallintaan ja pystyvät usein syventymään tavarasuhteisiin sekä keksimään ratkaisuja kodin järjestyksen ylläpitämiseen. Moniammatillinen työote on kuitenkin todella tärkeää. (Ylä-Tuuhonen 2023, Tavaravalmentaja.fi 2024.)

Hamstrauskäyttäytymisen esiin tuomiseen ja siihen puuttumiseen on keksitty useita kyselyitä ja muita välineitä. Parhaiten tunnettu niistä on *clutter image rating scale* (CIRS), joka kehitettiin hamstrausoireiden raportointia varten. Se on lyhyt kuvallinen arviointimenetelmä, jonka on todettu olevan hyödyllinen niin hoitotilanteissa kuin kliinisessä tutkimuksessa. (Frost, Steketee, Tolin & Renaud 2008, 193.) Sen sijaan esimerkiksi HOMES *multidisciplinary risk assessment* -työkalu tarjoaa tiiviin tarkistuslistan hamstraamisen kohtaamiseen viiden osa-alueen kautta: terveys, esteet, mielenterveys, vaara sekä rakenne ja turvallisuus (Bratitotis, Steketee & Sorrentino Schmalisch 2011, 53). Suomennettuja versioita näistä kyselyistä, luetteloista ja arvioinnista löytyy kirjasta Keräilypakko – Aarteidensa vankina (ks. Steketee, Tolin & Frost 2014), joka soveltuu niin keräilypakosta kärsiville henkilöille kuin heidän omaisilleen.

Monimuotoiset taustatekijät ja niistä riippuvat tehokkaat hoitomuodot pakonomaisessa keräilyssä antavat hyvän käsityksen ilmiön monimutkaisuudesta sekä vakavuudesta. On tärkeää ymmärtää, miksi ihmiset hamstraavat sekä millä eri tavoilla heitä voi yrittää auttaa ja tukea. Tutkimusten perusteella selvää ratkaisua hamstraustilanteisiin ei ole ja sosiaalityölle olennainen kokonaisvaltainen tilanteen selvittäminen on aina tarpeen. Pakonomaisen keräilemisen käsitteleminen laaja-alaisena ongelmana on siksi merkittävää.

2.3 Haitat yksilölle, yhteisöille ja yhteiskunnalle

Pakonomainen keräileminen ei tuota pelkästään yksilöille haittaa, vaikkakin sen tutkiminen ja kuvaaminen pelkästään hamstraavan henkilön näkökulmasta on korostunut laajalti tutkimuskirjallisuudessa sekä toisaalta mediassa liittyen hamstraamiseen. Hamstraamista voidaan kuitenkin ajatella niin sanottuna sosiaalisena ongelmana. Yksittäisten henkilöiden lisäksi hamstraaminen voi vaikuttaa esimerkiksi heidän omaisiinsa, laajempaan yhteisöönsä ja sitä voidaan tarkastella jopa laajemmasta yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Toisin kuin monissa muissa mielenterveydenhäiriöissä, pakonomaiseen keräilyyn aiheuttamat ongelmat ja haasteet voivat olla todella helposti havaittavissa ulkopuolisten henkilöiden, kuten paloturvallisuusviranomaisten tai ensihoidontyöntekijöiden, toimesta.

Yksittäiselle henkilölle pakonomainen keräileminen voi aiheuttaa terveydellisiä haittoja, kuten kaatumisvaaran lisääntymisen, paloturvallisuuden vaarantumisen sekä hygieniaongelmista aiheutuvan sairastumisriskin kasvamisen. Lisäksi se voi johtaa lisääntyneeseen yksinäisyyteen ja jopa laaja-alaiseen sosiaaliseen eristäytymiseen (Rovansalo 2023). Chapinin, Sergeantin, Laundryn, Koenigin, Leisten ja Reynoldsin (2010, 727) mukaan erityisesti ikääntyneiden ihmisten kanssa hamstrausta käsitellään usein osana itsensä laiminlyönnin ilmiötä, jota käsitellään enemmän myöhemmässä kappaleessa, ja monien ikääntyneiden henkilöiden heikko terveys sekä siihen liittyvät rajoitukset yleensä vaikuttavat hamstrausympäristön kontrollointiin, mikä taas pahentaa tilannetta entisestään. Ikääntymisen suhde hamstrauskäyttämiseen on tärkeä huomioida tutkimuksessa.

Omaiset kärsivät yleensä myös läheisensä hamstrauskäytöksestä ja pyrkivät usein aktiivisesti saamaan apua ja tukea pakonomaisesta keräilystä kärsivälle henkilölle (esim. Bratiotis, Dawidow, Glossner & Stekete 2016, 86–87). Samassa taloudessa asuvalle omaiselle terveyshaittojen lisäksi pakonomainen keräileminen voi aiheuttaa konflikteja ja kireyttä suhteessa hamstraavan henkilön kanssa. Siitä huolimatta omaiset haluavat usein auttaa ja pelkäävät tilanteen kärjistymistä, mikä tekee heidän ottamisensa mukaan työskentelyyn tärkeäksi. (Tompkins 2011, 498.) Hamstraavien henkilöiden omaiset kokevat usein niin sanottua hoitotaakkaa omaisistaan ja myös he voivat hyötyä viranomaisten tarjoamasta tuesta (Drury, Ajmi, de la Cruz, Nordsetten & Mataix-Cols 2014). Sosiaalisen eristäytymisen takia sosiaalityöntekijöille voi tulla vastaan hamstraustilanteita, joissa pakonomaisesti keräilevällä henkilöllä ei ole läheisiä suhteita omaisiinsa tai kyseiset suhteet on katkaistu kokonaan.

Erityisesti lapsiperheissä pakonomainen keräileminen on otettava vakavana ilmiönä, koska hamstrauskäyttäytyminen hallitsee perhedynamiikkaa, perheen sisäiset ja ulkopuoliset sosiaaliset suhteet kärsivät ja monesti arjen pyörittäminen voi olla vaikeaa kyseisissä asuinolosuhteissa (esim. Chabaud 2020). Reesin, Valentinen ja Andersonin (2018, 333) tutkimuksessa nostettiin esiin, että vanhempien hamstrauskäyttäytyminen näkyy aikuiseksi kasvaneissa lapsissa esimerkiksi negatiivisissa tunnereaktioissa, itsetuntoon liittyvissä ongelmissa sekä monimutkaisissa suhteissa vanhempiin, mutta kyseiset aikuiset toivat esiin myös monia kehittyneitä psykologisia vahvuuksia. Lapsissa ja nuorissa esiintyvän pakonomaisen keräilemisen diagnosoiminen on harvinaisempaa heille sopivien diagnostisten kriteerien puutteen vuoksi. Toisaalta hamstraukseen liittyvät oireet usein pahenevat aikuisuudessa, vaikka tutkimuksissa on todettu hamstraamiskäytöksen alkavan usein jo lapsuudessa. (Morris, Jaffee, Goodwin & Franklin 2016, 740–741.)

Yhteisön näkökulmasta pakonomaista keräilyä voidaan tarkastella myös terveydellisten haittojen ja ongelmien näkökulmasta. Monet sairauksia levittävät tuholaiset monesti leviävät hamstraustilojen ulkopuolelle ja paloturvallisuuden vaarantuminen vaikuttaa lähiympäristöön erityisesti eläinten hamstraustapauksissa. (esim. Frost, Steketee & Williams 2000). Hamstraavien henkilöiden naapurit tavallisesti tuovat pakonomaisen keräilyn viranomaisten huomioon (McGuire ym. 2013, 341). Sosiaalisesti syrjäytyneet pakonomaisesti keräilevät henkilöt eivät ole välttämättä usein vuorovaikutuksessa naapureidensa kanssa, joten konfliktien syntyminen erimielisyyksistä on hyvin mahdollista. Konflikti voi alkaa esimerkiksi siitä, kun hamstraavan henkilön tavaramäärä leviää julkisiin tiloihin.

Pakonomainen keräileminen on yhteiskunnallisesta näkökulmasta kallista esimerkiksi työkyvyttömyyden lisääntymisen, hamstraavien henkilöiden vakavan fyysisen terveyden laskun ja kalliiden sosiaalipalveluiden tarpeen kasvun vuoksi (Tolin, Frost, Steketee, Grey & Fitch 2008). Pakonomaiseen keräilyyn liittyy kuitenkin vahvaa stigmaa yhteiskunnallisesta näkökulmasta, koska jotkut voivat ajatella, että ihmiset hallitsevat helposti käyttäytymistään ja muuttuminen on mahdollista pelkästään halun kautta. Pakonomaisen keräilyn ilmiön kohdistuva stigma vaikuttaa harhakäsityksiin köyhyydestä ja laajemmin epähygieniassa (eng. squalor) elämisestä, jotka eivät päde jokaisessa hamstraustapauksessa. Hamstraavat asiakkaat kohtaavat toisaalta useiden erilaisten rakenteellisten järjestelmien, kuten pelastuslaitosten, sosiaalipalveluiden ja terveydenhuollon, asettamia vaatimuksia niin itselleen kuin asuinympäristölleen. (Bratiotis & Woody 2020.)

Monimutkaisista haitoista huolimatta hamstraukseen vastaaminen ei ole itsestään selvää ja siihen tarvittavia resursseja ei usein ole. Hamstrauksesta kärsivien yksilöiden, heidän omaistensa, ympärillä olevien yhteisöjen ja laajemmista yhteiskunnallisista näkökulmista hamstraamista ilmiönä voi käsitellä monella eri tavalla. Näiden tekijöiden vuoksi pakonomainen hamstraus on ongelmallinen ja vaikeaselitteinen mielenterveydenhäiriö, johon vaikuttavat interventiot ja hoitokeinot vaihtelevat usein yksilökohtaisesti. Sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuutta hamstraustapauksissa on tärkeä lähteä määrittelemään, jotta sosiaalityön rooli ja sen tarjoama osaaminen voidaan ottaa huomioon tulevaisuudessa niin tutkimuksessa kuin käytännön työssä.

3 Sosiaalityön asiantuntijuus hamstraustapauksissa

Kuten aikaisemmissa luvuissa on tullut esiin, sosiaalityöntekijöiden roolista ja siihen liittyvästä asiantuntijuudesta sekä osaamisesta kirjoitetaan kovin harvoin suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa liittyen asiakkaiden hamstrauskäyttäytymiseen. Esimerkiksi Yhdysvalloissa sosiaalityöntekijät ovat kovin terapiapainotteisia, joten on ymmärrettävää, että heidän roolinsa hamstraustapauksissa on yleensä vahva (esim. American psychological association 2017). Kuitenkin kansainvälisestääkään näkökulmasta sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuus ei tule kirjallisuudessa näkyviin vahvasti.

Suomalaisessa lainsäädännössä sosiaalityöllä tarkoitetaan ennen kaikkea asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa korostuvat erityisesti sosiaalinen tuki ja yksilöiden, perheiden sekä yhteisöjen tarpeita vastaavat palvelut ja niiden muodostamat laajemmat kokonaisuudet. Lainsäädännön näkökulmasta sosiaalityö on ennen kaikkea muutosta tukevaa työtä, jonka tavoitteita ovat muun muassa lievittää erilaisten elämäntilanteiden aiheuttamia vaikeuksia ja toisaalta vahvistaa edeltä mainittujen henkilöiden toimintaedellytyksiä. Sosiaalityötä harjoittavien sosiaalityöntekijöiden tehtävänä on siis edistää asiakkaiden osallisuutta, ennaltaehkäistä syrjäytymistä sekä lisätä laajemmin hyvinvointia ja sosiaalista toimintakykyä. (Sosiaalihuoltolaki 1280/2022 1–3 §, 15 §). Sosiaalityön käytännön työtä ohjaa lainsäädännön lisäksi ammattieettinen koodisto (Talentia 2018), joka pohjautuu niin lainsäädäntöön kuin sosiaalityön ennalta määriteltyyn arvopohjaan.

Seuraavissa alaluvuissa avataan sosiaalityön asiantuntijuuden käsitteitä, sen ominaisuuksia ja siihen liittyvää suomalaista kontekstia sekä asiakkaiden kotia tarkemmin sosiaalityön käytännön ympäristönä. Viimeisessä alaluvussa pyrin nostamaan esiin erityisiä eettisiä ja juridisia kysymyksiä, joita sosiaalityöntekijöiden ja muiden viranomaisten täytyy pitää mielessään työskentelyssä hamstraavien asiakkaiden kanssa. Näiden tekijöiden luoman teoreettisen viitekehyksen kautta minun on tarkoitus luoda ymmärrystä sosiaalityön asiantuntijuuden tutkimiselle hamstraavien asiakkaiden kanssa.

3.1 Sosiaalityön asiantuntijuus

Useisiin mielenterveyden häiriöihin liittyvä pitkittynyt sairastaminen sekä vaikeudet hallita häiriön aiheuttamia oireita voivat johtaa arjessa selviytymisen ongelmiin, työssä tai koulussa pärjäämisen ongelmiin, taloudelliseen huono-osaisuuteen tai jopa syrjäytymiseen.

Mielenterveyden häiriöihin, kuten pakonomaiseen keräilemiseen, liittyy siis vahvasti

sosiaalisia tekijöitä (esim. Seng, Lopez, Sperlich, Hamana & Meldrum 2014).

Mielenterveyden häiriöiden monimuotoiset haasteet tulevat esiin monien sosiaalihuollon asiakkaiden elämässä, joten sosiaalityöntekijöillä voidaan ajatella olevan osaamista ja ennen kaikkea asiantuntijuutta kyseisten asiakkaiden tukemisessa ja auttamisessa. On hyvä muistaa, että vain osa asiakkaista on sopivien mielenterveyspalveluiden piirissä, muun muassa palveluiden huonon saatavuuden vuoksi (esim. Kivipelto, Ilmarinen & Karjalainen 2023, 24–25).

Vakavat mielenterveyden häiriöt voivat johtaa tilanteeseen, jossa henkilöllä voi olla vaikeuksia saada ja hakea tarvitsemiaan sosiaali- ja päihdepalveluita (ks. Sosiaalihuoltolaki 1–3 §). Tällaisia henkilöitä voidaankin pitää erityistä tukea tarvitsevina henkilöinä, jolloin heidän omatyöntekijänsä täytyy olla sosiaalihuollossa sosiaalityöntekijä (Sosiaalihuoltolaki 42 §). Jopa kansainvälisesti sosiaalityöllä ajatellaan olevan tärkeä rooli asiakkaiden edun ajamisessa ja sosiaalityöhön kuuluu joka tapauksessa tavoite vaikuttaa syrjiviin rakenteisiin (esim. Wood & Middleman 2012). Suomessa on laitettu yhä enemmän painoarvoa niin osallistavalle työotteelle kuin rakenteelliselle sosiaalityölle eli sosiaalityölle, jonka tehtävänä on muun muassa tehdä näkyväksi asiakkaiden kohtaamia ongelmia, tarpeita ja vahvuuksia niin sanotusta ekososiaalisesta näkökulmasta (esim. Ropponen 2024).

Asiantuntijuuden määrittely voi olla monimutkaista ja ajoittain vaikeaa. Sen käsite on sidoksissa niin yksilöön kuin yhteisöihin. Vaikka asiantuntijuuden voidaan ajatella olevan yksilöön rajattu ominaisuus, johon vaikuttavat kokemukset, myös yhteisöllinen toiminta vaikuttaa asiantuntijuuden käsitteeseen, koska se vaatii valmiiden näkökulmien ja teorioiden lisäksi erilaisten muutosten ja mahdollisten uusien tilanteiden hallitsemista. (Engeström 2006, 13.) Asiantuntijuuden voidaan ajatella siis muuttuvan ja olevan sidoksissa niin aikaan kuin paikkaan. Esimerkiksi Paasio (2018) käsittelee sosiaalityön kontekstissa asiantuntemuskäsitteen ulottuvuuksina käytäntöprosessin hallintaa, laadullisesti erityistä tietämystä, aikaansaannoskykyä ja käytännöllistä järkeä Ericcsonin (2006) kirjoittaman artikkelin mukaisesti.

Sosiaalityön asiantuntijuutta, ammatillisuutta ja osaamista on mahdollista käsitellä monenlaisista näkökulmista ja sosiaalityön teorioista käsin. Esimerkiksi väitöskirjassaan Sipilä (2011) on käsitellyt kunnalliselle sosiaalityölle erityisen asiantuntijuuden ulottuvuuksia sosiaalityöntekijöiden omaavan ammatillisen tiedon, sosiaalityön ammattitaidon ja -etiikan kautta. Sosiaalityön asiantuntijuutta on kartoittanut lisäksi Launis (1997) ja Juhlia (2012),

jotka kuvailevat asiantuntijuutta erilaisissa suhteissa niin toisiin ammattilaisiin kuin sosiaalihuollon asiakkaisiin. Anneli Pohjolan (2018, 287) mukaan sosiaalityön asiantuntijuuden keskiössä on sen sijaan sosiaalinen asiantuntijuus, jonka peruspilareina voidaan nähdä olevan oikeudenmukaisuus ja oikeudet, eettisyys ja arvot, vastuullinen ja sitoutuva työote sekä niin sanottu kriittinen toimijuus.

Lähteinen, Raitakari, Hänninen, Kaittila, Kekoni, Krok ja Skaffari (2017) ovat tutkineet sosiaalityön koulutuksen tuottamaa osaamista. Koulutuksen ajatellaan heijastavan yhteiskunnallisen toimintaympäristön muutoksia sekä vaatimuksia sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuudelle. Heidän esiin tuomat sosiaalityöntekijän koulutukseen pohjautuvat osaamisalueet koostuvat useista tiedollisista ja taidollisista ulottuvuuksista, jotka painottuvat käytännön työssä työntekijän tehtävän ja organisaation mukaan. He jäsentävät sosiaalityöntekijöiden osaamisen seuraavasti: yhteiskuntatieteellinen osaaminen, tutkimusosaaminen, eettinen osaaminen, vuorovaikutusosaaminen, työmenetelmäosaaminen, oikeudellinen osaaminen, palvelujärjestelmäosaaminen, kehittämis- ja muutososaaminen, johtamisosaaminen sekä rakenteellisen sosiaalityön osaaminen. (Lähteinen ym. 2017, 4.)

Kuva 1. Sosiaalityöntekijän koulutukseen pohjautuvat osaamisalueet. Lähde: Lähteinen ym. 2017, 4.

Verrattuna muihin hamstraavien asiakkaiden kanssa työskenteleviin ammattilaisiin sosiaalihuollon ulkopuolella sosiaalityöntekijöillä voidaan ajatella olevan sosiaalista asiantuntijuutta, jota voidaan ymmärtää taitona tarkastella mikrotason yksilökohtaisia ongelmatilanteita suhteessa makrotason ilmiöihin. Sitä kautta sosiaalityön tehtäväalueeseen voidaan hahmottaa kuuluvan yhteiskunnan epäkohtien paljastaminen ja jopa niiden poistaminen (Lähteinen ym. 2017, 17–18.). Sosiaalityössä oleellinen yhteiskunnallinen osaaminen voi tulla esiin tätä kautta. Sosiaalityön tiedonmuodostus perustuu siihen, miten eri sosiaaliset ongelmat näkyvät yksilökohtaisella asiakastasolla ja miten sosiaalihuollon asiakkaiden hyvinvointia voidaan edistää niiden luomassa kontekstissa (esim. Sipilä 2011, 29). Hyvinvoinnin tarkastelu tapahtuu hyvin moninaisesti ja laaja-alaisesti.

Sosiaalityön asiantuntijuuden keskeisessä osassa on vuorovaikutusosaaminen, joka voi korostua vastahakoisten hamstraavien asiakkaiden kanssa. Vuorovaikutusosaamista on kuitenkin monenlaista, ja kaikki vuorovaikutus ei edesauta asiakastyötä (Mönkkönen 2018). Sosiaalihuollossa niin sanottua hyvää vuorovaikutusta voidaan kuvata toimintalähtöisenä, dialogisena ja kohtaavana sekä asiakkaan aktiivista roolia korostavana (esim. Hänninen & Poikela 2016). Erityisesti vaativat asiakastilanteen ja yleisesti luottamukseen perustuvien asiakassuhteiden muodostaminen edellyttävät erityisen hyvää vuorovaikutusosaamista sosiaalihuollon työntekijöiltä.

Aikaisemmin avaamalla rakenteellisella sosiaalityöllä on kasvava merkitys Suomessa tehtävässä sosiaalityössä sekä osana sosiaalityön asiantuntijuutta, vaikka rakenteellisen sosiaalityön juuret ovat sosiaalityön oppihistorian alkuvaiheissa (Pohjola 2011, ks. Kivipelto 2022, 13). Osaksi sosiaalihuoltolakia (1301/2014 7 §) rakenteellinen sosiaalityö tuli vasta vuonna 2014. Rakenteellisen sosiaalityön käytännöt vaihtelevat paljon ja monet sosiaalihuollon työntekijöistä voivat kokea, että he eivät pääse toteuttamaan rakenteellista sosiaalityötä. Kivipellon (2022, 14) mukaan rakenteellisen sosiaalityön tiedontuotantoa voidaan kuvata kolmesta eri lähestymistavasta. Konventionaalista lähestymistavasta tieto toimii ennen kaikkea arvioinnin ja seurannan välineenä, mutta sen avulla ei puututa ongelmien juurisyihin. Sen sijaan reflektioivassa työtavassa tietoa tuotetaan yhdessä ja sen tuottamisen prosessi on asiakkaiden ääntä korostava ja osallistava. Uudistavassa lähestymistavassa asetetaan kriittiseen tarkasteluun viranomaisten ja asiakkaiden tuottama tieto. (Kivipelto 2022, 14–15.)

Sosiaalityön asiantuntijuuden voidaan ajatella olevan moninaista ja sitä voidaan käsitellä monista eri näkökulmista ja tavoitteista käsin. Sosiaalityön asiantuntijuuteen voidaan ajatella kuuluvan isona osana usein itsereflektio ja laajempi kriittinen tarkastelu. Reflektiivisyys ja itsearvioinnin taidot ovat tärkeitä myös työelämässä (esim. Talentia 2017, 49). Sosiaalityön asiantuntijuuden haasteena voidaan ajatella olevan hiljaisen tiedon esiintuomisen, johon voidaan taas vastata reflektiivisyydellä ja itsekriittisyydellä (Kuusisto-Niemi & Kääriäinen 2005, 458).

3.2 Erityiset eettiset ja juridiset kontekstit

Kuten aikaisemmassa luvussa on mainittu, sosiaalityön käytännön työtä ohjataan niin lainsäädännössä kuin eettisessä koodistossa. Vaikka hamstrausta ei ole vielä tutkittu suomalaisen sosiaalityön näkökulmasta tarkemmin, tietyt eettiset ja juridiset kontekstit ovat tulleet esiin hamstraukseen keskittyvässä kansainvälisessä kirjallisuudessa sekä yleisemmin suomalaisessa tutkimuksessa liittyen asiakkaiden kotiympäristöissä toimimiseen sekä kodin turvallisuuden arvioimiseen. Tässä luvussa pyrin nostamaan esiin tärkeimmät eettiset ja juridiset kontekstit hamstrauskäytöksen asiakkaan kanssa työskentelemisen näkökulmasta.

Koska suurin osa pakonomaiseen keräilyyn liittyvästä tutkimuksesta on tehty yhdysvaltalaisessa ympäristössä, siinä huomioidaan Yhdysvaltojen lainsäädäntöä ja sosiaalityön eettisiä käytäntöjä, jotka eroavat osittain suomalaisista eettisistä ja juridisista konteksteista. Merkittäviä eroavaisuuksia voidaan nähdä esimerkiksi osavaltiokohtaisessa lainsäädännössä liittyen kodin kuntoon ja roskien hävittämiseen, hamstraavan vuokralaisen häätämiseen, haavoittuvien väestöryhmien, kuten lasten, vammaisten henkilöiden ja ikääntyneiden sekä eläinten hyväksikäytön taikka laiminlyönnin estämiseen hamstraustapauksissa. Koska pakonomainen keräily nähdään mielenterveyden häiriönä, pelkästään hamstraamiseen perustuva häätö voi olla liittovaltion oikeudenmukaista asumista koskevan lain eli Fair Housing Actin mukaan syrjintää. (Bratiotis, Stekete & Sorrentino Schmalisch 2011, 131–134). Voidaan siis ajatella, että oikeusjärjestelmä puuttuu useammin hamstraustapauksiin Yhdysvalloissa, koska lainsäädännön mukaan monet vakavista seurauksista voivat johtaa siviili- tai rikossyytteisiin.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa johtavana periaatteena on itsemääräämisoikeus, joka voi vaikuttaa myös hamstraustapauksissa. Sosiaalihuollon kontekstissa sillä tarkoitetaan ennen kaikkea asiakkaan toivomusten ja mielipiteen huomioon ottamista sekä itsemääräämisoikeuden kunnioittamista. Näiden lisäksi asiakkaalle on annettava mahdollisuus

vaikuttaa ja osallistua sosiaalihuollon toimenpiteisiin ja asiakkaita koskevat asiat on käsiteltävä niin, että asiakkaan etu huomioidaan ensisijaisesti. Sen sijaan tilanteissa, joissa täysi-ikäinen asiakas ei kykene osallistumaan tai vaikuttamaan sosiaalihuollon toimenpiteisiin taikka ei kykene ymmärtämään vaihtoehtoja tai vaikutuksia, asiakkaan tahdon selvittäminen tapahtuu yhteistyössä hänen laillisen edustajansa tai esimerkiksi omaisen kanssa. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 8§- 9 §).

Hamstraustapauksissa ollaan usein huolissaan itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta sekä eräänlaiseen heitteillepanoon syyllistymisen pelosta. Tämä asiakkaan oikeuksien ja työntekijöiden velvollisuuksien tasapainottelu esiintyy erityisesti ikääntyneiden asiakkaiden kontekstissa (esim. Jäntti 2023, 35, Skogberg 2024). Rikoslain (39/1889) 14 §:n mukaan heitteillepanoon syyllistyy henkilö, joka saattaa toisen henkilön niin sanottuun avuttomaan tilaan tai jättää kyseisen henkilön, josta hänen pitäisi huolehtia, sellaiseen tilaan, joka aiheuttaa vaaraa tämän henkilön hengelle tai terveydelle. Sosiaalityössä tilanteisiin puuttumista voi olla joskus vaikeaa perustella, mutta myös päätösten jättämättä tekeminen täytyy perustella. Oikeus välttämättömään huolenpitoon ja asiakkaan autonomian kunnioittamisen muistaminen on tärkeää päätöksiä tehdessä, mutta sosiaalihuollossa on usein sairautentunnottomia ja vastahakoisia asiakkaita, joiden hyvinvoinnin ja turvallisuuden turvaaminen on tärkeää.

Erytisen tärkeä Suomen perustuslain 10 §:ssä taattu oikeus hamstraustapausten kannalta on kotirauha, joka on merkittävä osa yksityiselämän suojaa. Sosiaalityöntekijä ei siis voi ensisijaisesti mennä kotikäynnille ilman asiakkaalta saatua kutsua tai asiakkaan antamaa lupaa. Asiakkaat voivat myös pyytää sosiaalityöntekijöitä poistumaan kotoaan kesken kotikäynnin käyttämällä oikeutta sananvapauteen (ks. Suomen perustuslaki 731/1999 12 §). Tätä voidaan perustella sananvapauden lisäksi asiakkaan oikeudella elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen, joka perustuu Suomen perustuslain pykälään 7. Jos asiakas ei suostu kotikäyntiin, niin asiakkaan kotiin pääseminen edellyttää poliisiin virka-avun lisäksi lain tasoisella säädöksellä säädettyä erityistä syytä (Euroopan ihmisoikeussopimus 8 art. 2, Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 41 §). Nämä erityiset syyt ovat tarkasti säädettyjä. Hamstraustapauksissa kotikäynti voi olla ainoa keino varmistua asiakkaan kotiympäristön turvallisuudesta ja toisaalta saada varmistus asiakkaan hamstrauskäyttäytymisestä.

Hamstraamistapauksissa on tärkeää huomioida myös pelastuslain 379/2011 42 §:ään ja terveydensuojelulain 763/1994 13 §:ään perustuvia ilmoitusvelvollisuuksia sekä sitä kautta

painottuvaa moniammatillista työtettä. Esimerkiksi pelastuslain 379/2011 80 §:ssä säädetään palotarkastusten suorittamisesta, ja palotarkastuksen suorittajan, usein palotarkastajan, on päästävä kaikkiin tarkastettaviin tiloihin ja kohteisiin sekä hänelle on esitettävä vaaditut asiakirjat ja järjestelyt. Sen sijaan pykälässä 81 määrätään korjausmääräyksistä, joita voidaan asettaa puutteita havaittaessa, ja niille annetaan määräaika, jos kyseisiä puutteita ei voida korjata heti. Terveysturvallisuuslain 763/1994 26 §:ssä säädetään asunnon ja muiden oleskelutilojen terveydellisistä vaatimuksista ja 27 §:ssä niissä esiintyvistä terveyshaitoista, ja niihin liittyvistä toimenpiteistä terveyshaitan poistamiseksi tai rajoittamiseksi. Kyseisen lain pykälässä 46 määrätään muun muassa asukkaahan tahdon vastaisesta asunnontarkastuksesta, jonka edellytyksenä on viranomaisen perusteltu syy epäillä välittömiä toimia vaativaa vakavaa terveyshaittaa.

Asumiseen liittyvät ongelmat edellyttävät mahdollisesti myös muita toimia lainsäädännön nojalla. Hamstraustilanteissa, joissa hamstraavalla asiakkaalla on lemmikkieläimiä, ja työntekijät ovat huolissaan niiden heitteillejätöstä, näissä tilanteista olisi hyvä ilmoittaa alueen poliisille tai valvontaeläinlääkärille. Esimerkiksi eläinten suojelun yleisistä periaatteista säädellään eläinsuojelulain 3 §:ssä ja 14 §:ssä säädellään sairaiden tai vahingoittuneiden eläinten auttamisesta ja ilmoittamisesta (Eläinsuojelulaki 247/1996). Tilanteissa, joissa hamstraavan henkilön kanssa samassa taloudessa asuu lapsia, joskus lastensuojeluilmoituksen tekeminen voi olla tarpeen, jos esimerkiksi hamstraaminen vaarantaa lapsen kehitystä taikka vaikuttaa lapsen huolenpitoon (ks. Lastensuojelulaki 417/2007, 25 §). Kuitenkaan puutteelliset asumisolot eivät yksinään voi muodostaa perusteita lapsen huostaanotolle.

Itsenäinen asuminen ja sitä edistävät tukipalvelut ovat ensisijaisia suomalaisessa kontekstissa. Esimerkiksi vammaispalvelulaissa korostetaan tavoitetta mahdollisimman itsenäisestä asumisesta (Vammaispalvelulaki 675/2023, 18 §). Kyseiset ajatukset näkyvät vahvasti sosiaalihuollon historiassa. Deinstitutionalisoinnista eli laitosten purkamisen politiikasta on jo päästy eräänlaiseen ns. kotikäänneeseen, jossa painotetaan ennen kaikkea tuettua kotona asumista. Sitä on perusteltu muun muassa normaaliuden ja yhteisöllisyyden edistämisen kautta sekä saavutettavuuden ja vuorovaikutuksen parantamisen vuoksi. Sen sijaan tuetun kotona asumisen painottamisen huonoina puolina voidaan nähdä kyseisten palveluiden riittämättömyyden lisäksi asiakkaiden liiallinen vastuuttaminen sekä yleisesti kodista ulospääsemisen esteet. (Raitakari & Juhila 2022, 26–29). Sosiaalihuoltolain 1301/2014 21 §:n

ja 22 §:n mukaisesti hyvinvointialueiden on järjestettävä asiakkaiden erityisen tuen tarpeen mukaisesti sosiaalipalveluna asumisen tukea, asumispalveluita ja laitospalveluita.

Hamstraukseen liittyy todella vahvaa stigmaa ja monet hamstrauksesta kärsivät ihmiset eivät koe turvalliseksi hakea apua sen vuoksi (esim. Kaplan 2014). Stigmalla tarkoitetaan kielteistä mielikuvaa, jonka voi liittää tiettyyn ihmiseen esimerkiksi tämän taustan, toiminnan taikka sairauden vuoksi. Monet psyykkisistä ongelmista kärsivät asiakkaat kohtaavat näiden ongelmien vuoksi syrjintää ja ennakkoluuloja, vaikka niihin liittyvä stigma on viime vuosien aikana vähentynyt. Toisaalta monet kärsivät sisäistetystä stigmasta. (THL 2024.)

Sosiaalityössä on hyvä olla tietoinen stigman merkityksestä palveluiden piiriin pääsemiseen sekä tuen ja avun vastaanottamiseen. Usein sosiaalityöntekijöiden ajatellaan olevan avainasemassa palveluiden erilaisten kynnysten ylittämässä ja heidän tulee tunnistaa mahdollisesti heikossa asemassa olevat asiakkaat (Wahlbeck, Hietala, Kuosmanen, McDaid, Mikkonen, Parkkonen, Reini, Salovuori & Tourunen 2018, 72–75).

Itsensä laiminlyöminen (eng. self-neglect) nähdään osana hamstraukseen liittymistä, ja se on tullut esiin tekstissä aikaisemmin niin Jäntin (2023) pro gradu -tutkielmassa kuin Chapinin ja muiden tutkijoiden (2023) tutkimuksessa. Suomalaisessa tutkimuksessa itsensä laiminlyömisestä tarkastelu on keskittynyt vahvasti ikääntyneiden kaltoinkohtelun ilmiöön. Esimerkiksi Barnett (2018, 61) kuvaa hamstraukseen liittymistä osana itsensä laiminlyömisestä laajaa valikoimaa käyttäytymismalleista, joihin voi kuulua myös terveydestä, henkilökohtaisesta hygieniasta sekä ympäristöstä huolehtimisen laiminlyömistä. Erityisen vaarallinen tilanne voi tulla, jos hoito- ja tukitarpeiden vuoksi henkilö ei kykene suojelemaan itseään riskeiltä tai pahoinpitelyn ja laiminlyönnin kokemuksilta (Barnett 2018, 61).

Asumiseen, kotiin ja sen siisteyteen sekä turvallisuuteen liittyy vahvoja sosiaalisia normeja. Yhteiskunnassa asetetaan hyväksyttävyyden rajat aina tietyissä paikoissa ja tiettyinä aikoina, ja näiden rajojen ylittämisestä seuraa sosiaalista epämukavuutta (Ricci, Gibelli, Bailo, Casamassima & Sirignano 2023). Esimerkiksi Shauffer (2012) käsittelee opinnäytetyössään näitä hamstraamiseen liittyviä sosiaalisia normeja. Hänen mukaansa erityisesti yhdysvaltalaiset henkilöt asuvat sosiaalisessa maailmassa, jossa hamstraamiseen liittyvä käyttäytyminen on kehittynyt historiallisesti ja siihen kannustetaan aktiivisesti jopa nykypäivänä. Paineet sekä hankkia että säilyttää hankkimiamme esineitä ovat vahvasti osa ajatusmaailmaa. (Shauffer 2012, 50–51.) On hyvä muistaa, että hamstraaminen on tarkoittanut useita eri asioita eri kulttuureissa ja eri aikoina (Penzel, Frost & Steketee 2014, 6.)

Näiden eettisten ja juridisten kontekstien lisäksi sosiaalityöntekijöiden tekemään työhön vaikuttavat vahvasti laajemmat suhteellisen uudet yhteiskunnalliset aatteet, jotka vaikuttavat työhön usein politiikan kautta. Sosiaalityön yksi ajankohtaisista haasteista asiakastyön kannalta on managerialismi eli johtamisvaltaisuus ja siihen liittyvä hallintotapa. Pohjoismaissa uusiliberalismi ja erityisesti managerialismi uuden julkisjohtamisen (eng. new public management) opin alla ovat saaneet merkittävää jalansijaa, mikä on merkinnyt sosiaalityössä rakennemuutosta painottaen kustannustehokkuutta ja harkintavallan siirtymistä esihenkilöille usein ihmisoikeuksien ja yhteisen hyvän edistämisen kustannuksella (Nordberg 2018, 127). Turtiainen, Anttila ja Väänänen (2020) ovat esittäneet, että nämä uudet ulkoiset paineet ja asetetut tehokkuusvaatimukset heikentävät sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksia tehdä niin sanottua tunnetyötä julkisella sektorilla.

3.3 Koti sosiaalityön toimintaympäristönä

Kirsi Juhilan (2022, 59–60) mukaan koti on käsityksenä sekä henkilökohtainen ja kokemuksellinen että kulttuurinen ja yhteiskunnallinen. Siihen kohdistuu niin henkilökohtaisia kokemuksia kuin kulttuurillisia käsityksiä siitä, millainen on hyvä koti. Vaikka kotia voidaan ajatella ensisijaisesti tilana, jossa ihmiset asuvat, koti ja asunto eivät ole sama asia. (Juhila 2022, 61.) Kodin käsitteen monimuotoisuuden vuoksi koti luo mielenkiintoisen sosiaalityön toimintaympäristön sekä asiakkaan ja työntekijän kohtaamispaikan. Zuffreyn, Yun ja Handin (2020, 1105) artikkelissa sosiaalityöntekijät liittävät kodin käsitteeseen aineellista turvallisuutta, yhteyttä moniin koteihin ja kodin merkitykseen osana muuttoliikettä, perheeseen kuulumisen sekä laajemman uskonnollisen, etnisen ja kulttuurisen itseilmaisun.

Sosiaalihuollossa tavataan asiakkaita, joita voidaan ajatella kodittomina tai asunnottomina. Hamstrauksen näkökulmasta pelko kodin menettämisestä on usein todellinen, mikä voi ennestään vaikeuttaa suhteita materiaaliseen omaisuuteen (esim. Greig, Tolin & Tsai 2020). Granfeltin (1998) mukaan kodittomuutta voidaan määritellä irrallisuuden, kuulumattomuuden ja turvattomuuden kautta eikä kyseessä ole yksinomaan asunnon puute. Sen sijaan asunnottomuudella tarkoitetaan suoraan oman pysyvän asunnon puuttumista. Näistä eroista huolimatta ilmiöt usein liittyvät yhteen. Kodittomiksi itsensä identifioivat ihmiset voivat jäädä vaille tarvitsemaansa tukea ja apua, joten heidän kohtaamisensa vaatii myös eräänlaista rakenteellisen tason kohtaamista (ks. Juhila 2022, 61, 71–74).

Kuten aikaisemmin on mainittu, hamstrauskäyttäytymisellä, häädön uhalla ja sitä kautta asunnottomuudella on selvä yhteys. Tavaranpaljouden merkitystä vuokrasopimuksen purkamiseen on pohdittu esimerkiksi korkeimman oikeuden päätöksessä KKO:2022:61. Vaikka hamstraavia henkilöitä on vain suhteellisen pieni määrä väestöstä, heidän osuutensa esimerkiksi häädönehkäisyvirastojen asiakunnasta on suuri (Rodriguez ym. 2012, 91–94). Uuden asunnon saaminen hankaloituu vuokravelan maksuhäiriömerkinnän takia, koska monet vuokranantajat tarkistavat sen luottotiedoista, ja yleisesti häätöprosessin kustannukset ovat usein myös suuria (Hautala & Vartio 2019, 66–67). Asunnottomuus ja siihen liittyvät traumaattiset tapahtumat voivat toisaalta aiheuttaa turvattomuutta, joka voi taas vahvistaa hamstraamiskäyttäytymisen tarvetta.

Suomalaisessa kontekstissa kodin merkitystä on tutkittu paljon suhteessa lastensuojeluun ja siellä erityisesti sijaishuoltoon (esim. Koljonen 2022, Ahvenainen 2022). Sen sijaan Jyväskylän yliopiston etnografisessa tutkimushankkeessa SENSONEMO 2020-2024 on tutkittu arjen materiaalisuutta ja esinesuhteita omaelämäkerrallisesta näkökulmasta ja pohdittu laajemmin esineiden merkitystä kodin luomisprosesseissa (Sensomemo.fi 2024). Kulttuurisesti koti mielletään voimakkaasti yksityisenä ja henkilökohtaisena alueena, joka voi kuitenkin pitää sisällään monenlaisia merkityksiä. Koti voi merkitä turvaa, vahvaa toimijuutta ja kuulumista johonkin, mutta toisille koti voi tarkoittaa turvattomuutta ja pelkoa tai yksinäisyyttä. (Raitakari, Günther & Räsänen 2022, 9). Työntekijöiden toteuttaessa tehtäviään asiakkaiden kodeissa voidaan ajatella yksityisen ja julkisen rajan sekoittuvan ja näiden samanaikainen läsnäolo vaatii niin tasapainottelua kuin luottamusta. Tilanteessa voi syntyä myös suhteellisen helposti ristiriitoja. (Juhila 2022, 65–66.)

Aiemmin mainittu deinstitutionalisointi on vahvistanut kotiin vietävän sosiaalityön asemaa entistä enemmän. Erityisesti ikääntyneisiin kohdistuvissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa niiden kotiin vietävä luonne on kovin normalisoitunut. Perinteisesti kotiin vietävää sosiaalityötä on toteutettu kotikäynteinä, vaikkakin kotikäynnit voidaan niin sanotusti laajentaa kodin ulkopuoliseen lähiympäristöön. Sitä vastoin uudenlaisen teknologian myötä kotiin vietäviä palveluita on mahdollista toteuttaa etänä erilaisten sovellusten ja laitteiden kautta. Esimerkiksi ikäihmisten kotona asumista on pyritty tukemaan monenlaisten teknologioiden avulla (esim. Niemelä, Kaartinen, Siira, Niskasaari, Anttila & Vuokko 2023).

Kotikäynneillä (eng. home visits) on pitkä historia sosiaalityön traditiossa (esim. Hancock & Pelton 1989). Kotikäyntien tarkoituksena on usein vastata aktiivisesti siihen huoleen, joka

asiakkaasta on herännyt. Asiakkuus ei ole kotikäynnin edellytys ja se vaatii aina kyseisen henkilön suostumuksen. (Lähteinen & Hämeen-Anttila 2017, 101.) Kotikäyntejä voidaan ajatella osana sosiaalityön ydintä, ja usein ne ovat keskeinen osa käytännön työtä, riippumatta yksiköstä tai organisaatioista. Kotikäyntejä on tutkittu suhteellisen paljon suomalaisissa opinnäytetöissä, kuten esimerkiksi sosiaalipäivystyksen päätöksentekoon liittyen (Kumpumäki 2024), sosiaalityöntekijöiden näkökulmista (Mustonen 2001) tai lastensuojelun asiakasvanhempien kokemuksista (Ahvenainen 2022). Kansainvälisessä kotikäyntien tutkimuksessa painopiste vaikuttaa olevan vahvasti lasten ja perheiden kanssa tehtävässä työssä.

Kotikäynnit uusille asiakkaille voivat olla hyvin stressaavia ja jopa pelottavia. Tämä näkyy esimerkiksi nettipalstojen, kuten Vauva.fi:n ja Suomi24:n, avausten määrässä liittyen aiheeseen. Pahimmillaan kotikäynnit voivat olla kuormittavia asiakkaille ja heistä voi tuntua, että kotiin yhdistetty yksityisyys vaarantuu ja mahdollisuus hallinta omaa tilaa heikentyy julkisen kontrollin tullessa kotiin. Toisaalta koti voi tasoittaa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä valta-asemaa sekä mahdollistaa paremman dialogin. (Raitakari & Juhila 2022, 28–29.) Asiakkaille koti voi tarjota paremman ympäristön työntekijöille puhumiseen. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten kanssa tehtävä niin sanotun kotikäyntityön voidaan ajatella sisältävän luottamuksen ja riskien välistä tasapainottelua (Raitakari, Takala & Saario 2022, 248).

Monet sosiaalityöntekijöistä kokevat kotikäynnit ennen kaikkea tärkeänä käytäntönä ja työvälineenä, mutta niiden ajatellaan vievän aikaa ja muita resursseja muun työn tekemisestä. Vaikka sosiaalityöntekijöille asiakkaan koti voi kertoa asiakkaan voimavaroista ja arjessa selviytymisestä, siihen liittyy myös mahdollisia vaaroja ja riskitekijöitä, jotka voivat uhata työntekijöiden turvallisuuttaan (esim. Soisalo 2011, 90). Tämän vuoksi monet sosiaalihuollon organisaatiot suosivat parityöskentelyä. Asiakasväkivallan uhka on läsnä sosiaalityössä varsinkin työtehtävissä, joissa joudutaan asettamaan rajoja, tekemään kielteisiä päätöksiä tai käyttämään sanktioita (Weizmann-Helenius 1997, 90).

Kotikäyntien voidaan ajatella olevan tärkeä osa suomalaista jalkautuvaa sosiaalityötä. Jalkautuvalla sosiaalityöllä tarkoitetaan ennen kaikkea asiakkaiden tapaamista heidän omissa toimintaympäristöissään, joiden voidaan ajatella olevan heille tuttuja ja turvallisia. (Räsänen 2022, 220.) Työntekijöiden jalkautumisen pois sosiaalitoimistoista voidaan nähdä myös vahvistavan sosiaalityön asiakaslähtöisyyttä (Karjalainen, Metteri & Strömberg-Jakka 2019,

29). Yleisesti kuitenkin jalkautuvassa sosiaalityössä on tärkeää huomioida samoja seikkoja, joita täytyy huomioida kotikäyntejä tehdessä.

Hamstraavien asiakkaiden ja kotikäyntien näkökulmasta on myös tärkeä puhua sosiaalityöntekijöiden tekemistä arvioista asumisen tuen tarpeisiin. Verrattuna moniin muihin viranomaisiin, kuten paloturvallisuus- ja terveystarkastajiin, sosiaalityöntekijöiden tai -ohjaajien tekemät arviot asiakkaan asumisen tuen tarpeesta voivat olla kovin suppeita, minkä vuoksi moniammatillinen arviointi on yleensä tarpeellista. Heikommassa asemassa oleville henkilöille asumisen tuen tarpeiden mukaiset palvelut on erikseen säädetty heitä koskevassa lainsäädännössä. Esimerkiksi vammaispalvelulain 8§:ssä säädetään vammaisille henkilöille tarkoitetuista asumisen tukipalveluista ja lastensuojelulaissa näistä taas säädetään erityisesti pykälissä 35 ja 76a.

Kotiin vietävällä sosiaalityöllä ja siihen kuuluvilla kotikäynneillä on suuri merkitys hamstraavien asiakkaiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Kodittomuus ja asumiseen liittyvät ongelmat ovat joskus hamstrauskäyttämisen ytimessä. Toisaalta avun ja tuen hakematta jättämisen taustalla hamstraustilanteissa voi vaikuttaa vahvasti itsenäisen asumisen idealit sekä yksilökohtaiset ajatukset liittyen kotiin ja siihen liittyviin normeihin. Ilman kotikäyntejä hamstraustilanteet eivät välttämättä ikinä tule esiin viranomaisille.

4 Tutkielman toteutus

Seuraavissa alaluvuissa avaan tutkielman tavoitteita ja tutkimuskysymyksiä sekä metateoriaa tekemäni tutkimuksen taustalla. Laadullisen tutkimuksen ja siihen liittyvän laadullisen sisällönanalyysin kontekstin kuvailemisen lisäksi kerron tutkimuksen tekemisen etenemisestä muun muassa liittyen aineiston keräämiseen ja aineiston analyysiin. Samalla teen näkyväksi omaa ajattelua ja tekemiäni päätöksiä. Viimeisessä alaluvussa pohdin vielä pro gradu -tutkielmaani eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmasta.

4.1 Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymykset

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on tuoda esiin sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja käsityksiä sosiaalityön asiantuntijuudesta pakonomaisesti keräilevien täysi-ikäisten asiakkaiden kanssa työskentelyssä. Kyseisen asiakasryhmän kanssa työskentelemistä ei ole vielä tutkittu lainkaan suomalaisessa kontekstissa, vaikka hamstraamisen tiedetään tuottavan haittaa niin yksilölle kuin ihmisille heidän ympärillään. Haluan tutkielmani avulla tuottaa sosiaalityöntekijöiden käyttöön tietoa tämän asiakasryhmän kanssa työskentelemisestä sekä siihen liittyvistä haasteista ja mahdollisuuksista, joiden avulla sosiaalityön ammatillista asiantuntijuutta voitaisiin vahvistaa ja kehittää pakonomaisen keräilemisen saralla.

Pro gradu -tutkielmani tutkimuskysymykset ovat siis seuraavat:

- 1) Millaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöillä on hamstrauksesta ilmiönä?
- 2) Millaisena sosiaalityöntekijät ovat kokeneet asiantuntijuutensa hamstraustapauksissa?

Kokemusten kautta haluan ennen kaikkea tutkia sosiaalityöntekijöiden kokemaa todellisuutta liittyen pakonomaisen keräilyn ilmiöön. Kokemuksissa voi korostua yhtäältä jo kansainvälisissä aineistoissa esiin tulleita mahdollisuuksia ja haasteita sekä toisaalta suomalaisessa kontekstissa painottuneita ilmiöitä, joita olisi hyvä katsella tulevaisuuden kehityksen näkökulmasta. Fenomenologisessa tutkimussuuntauksessa ollaan kiinnostuneita kokemuksista, aistihavainnoista sekä niihin perustuvista ymmärryksistä liittyen erilaisiin tutkimuskohteisiin. Siinä pyritään nostamaan myös tutkijan omien kokemusten ja ymmärryksen muodostumista. (Esim. Jyväskylän yliopisto 2024.) Kokemukset ovat merkityksellisiä erityisesti sosiaalityön näkökulmasta, koska niiden kriittinen reflektointi on tärkeää ammatillisen asiantuntijuuden muodostumisen kannalta (Karvinen-Niinikoski 2005, 20–21). Kokemustiedon jakaminen tutkimuksessa on tärkeää, jotta ammattilaisten

kokemukset saadaan näkyviksi ja niitä olisi mahdollista soveltaa laajemmassa kontekstissa (Raunio 2004, 107).

Moniammatillisuus ja sosiaalityöhön liittyvä erityinen asiantuntijuus sekä taidot ovat aina kiinnostaneet minua, koska monet sosiaalityön kentällä kohdattavat haasteet ovat monimutkaisia ja yhteistyön tekeminen eri tahojen nähdään melkein itsestään selvänä. Vaikka sosiaalityön roolia avataan esimerkiksi suomalaisessa lainsäädännössä, monet yhteistyökumppanit ovat yhä epävarmoja sosiaalityöntekijöiden työnkuvasta ja roolista työryhmissä (esim. Korpela 2014; Arajärvi, Mönkkönen, Kekoni & Toikko 2021). Moniammatillisen yhteistyön perspektiivistä onkin tärkeää tuoda esiin sosiaalityöntekijöiden erityisosaamista sekä sosiaalityön asiantuntijuutta. Esimerkiksi Karttunen (2018) on omassa pro gradu -tutkielmassaan nostanut esiin roolijaon tärkeyttä moniammatillisissa tiimeissä sekä sosiaalityöntekijän oman roolin paikantumisen tärkeyttä.

4.2 Laadullinen tutkimus

Koska pro gradu -tutkielmani aihe keskittyy sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin ja heidän käsityksiinsä liittyen pakonomaisesti keräilevien asiakkaiden kanssa työskentelemisessä, tekemäni tutkimus on laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta. Menetelmäsuuntauksena kvalitatiivisessa tutkimuksessa voi korostua asianomaisten omat merkityksenannot ja tulkinnat, monimutkaisuuden sietäminen sekä itsestään selvien asioiden epäileminen (Juhila 2024a). Päädyin tekemään laadullista tutkimusta koettujen kokemusten esiin tuomisen lisäksi, koska pakonomaista keräilyä ei ole tutkittu suomalaisessa kontekstissa ollenkaan. Koen lisäksi tarpeen päästä lähemmäksi käytännön työtä sekä interventioita aiheeseen liittyen (ks. Padgett 2016d).

Kirsi Juhilan (2024a) mukaan yhden määritelmän antaminen laadulliselle tutkimukselle on kuitenkin mahdotonta lähestymis- ja analyysitapojen paljouden vuoksi. Laadullisen tutkimuksen metodit ovat sekä monipuolisia että monitieteisiä. Monet näistä laadullisen tutkimuksen metodeista ovat keskittyneet tuottamaan tietoa aineistolähtöisesti, henkilökeskeisestä sekä kokonaisvaltaisesta näkökulmasta. Niissä painotetaan usein kontekstuaalisuutta, syvyyttä sekä induktiivisuutta. (Padgett 2016d.) Näiden tekijöiden vuoksi laadullinen tutkimus vaikuttaa sopivan hyvin sosiaalityön akateemiseen tutkimukseen.

Omassa tutkimuksessani metodologisena tutkimusviitekehystenä toimii fenomenologia. Fenomenologinen tutkimus on erityisen kiinnostunut ihmisten kokemuksista, ja niiden

tutkimisesta sekä niiden subjektiivisista merkityksistä. Tästä lähtökohdasta kokemus muodostuu vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa ja kaikki kokemukset muotoutuvat merkitysten mukaan. Fenomenologisessa tutkimuksessa ei sen sijaan pyritä löytämään niin sanottuja universaaleja yleistyksiä, vaan yritetään ymmärtää jonkin tutkittavan ilmiön tai aiheen ajankohtaista merkityks maailmaa ja saada siitä selvää. (Laine 2010, 29–31.)

Verrattuna kvantitatiiviseen tutkimukseen laadullista tutkimusta koskeva kritiikki nostaa esiin muun muassa vaikeuksia tulosten yleistämiselle ja tutkimuksen haasteita tulosten toistamiselle. Laadullisen tutkimuksen tiedonkeruun ja analysoinnin ajatellaan vievän enemmän aikaa ja muita resursseja kuin määrällisen tutkimuksen. Ajatus tutkijoiden mahdollisuudesta vaikuttaa tuloksiin tai ainakin niiden esittämiseen nostetaan vahvasti esiin, ja avoimuus nähdään johtavana periaatteena. (Padgett 2016a.) Tämä täytyy huomioida tulosten esittämisessä sekä laajemmin tutkimuksen raportoinnissa. Gilgunin ja Abramsin (2002, 39) mukaan sosiaalityössä laadullisen tutkimuksen haasteet keskittyvät erityisesti tutkijoiden henkilökohtaisiin yhteyksiin osallistujien kanssa, sosiaalityön perustavanlaatuisiin arvoihin ja niiden vaikutuksiin sekä metodologiseen moniarvoisuuteen.

Laadullista tutkimusta tehdessä on hyvä muistaa, että todellisuuden muuttuminen on välttämätön ehto uuden tiedon muodostumiselle ja metodien käyttäminen on tutkimuksen luotettavuuden ja reliabiliteetin kannalta keskeistä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 64–65). Reflektiivisyys on myös perustavanlaatuinen tapa vahvistaa uskottavuutta jäsentämällä tutkimuksen pyrkimyksiä sekä dokumentoimalla tiedon muodostamista, mikä on erityisen tärkeää sosiaalityön tutkimuksessa, johon perustuvat päätökset usein vaikuttavat maan heikoimmassa asemassa oleviin väestöryhmiin (Probst 2015, 47).

4.3 Aineiston kerääminen

Aloitin tutkimusaineiston keräämisen jakamalla haastattelukutsun yksityiseen Facebook-ryhmään ”Sosiaalityöntekijöiden uraverkosto”. Kyseinen ryhmä koostuu sosiaalihuollon ammattihenkilöiden (817/2015) 7 §:n mukaisista sosiaalityöntekijöistä sekä sosiaalityön tutkinto-opiskelijoista. Omasta kokemuksestani ryhmä on suhteellisen aktiivinen ja siellä keskustellaan monista sosiaalityötä koskevista aiheista. Siellä jaetaan myös opinnäytetöiden tutkimukseen osallistumiseen liittyviä kutsuja, joten ajattelin ryhmän sopivan alustaksi, josta voisin aloittaa aineiston keräämisen. Pyysin haastattelukutsussani ryhmän jäseniä jakamaan kutsua ryhmän ulkopuolisillekin jäsenille ja varsinkin sosiaalityöntekijöille tai tutkinto-

opiskelijoille, joilla olisi kokemuksia työskentelystä pakonomaisesti keräilevien asiakkaiden kanssa.

Haastattelin yhteensä seitsemän laillistettua sosiaalityöntekijää ja yhden sosiaalityön tutkinto-opiskelijan viideltä eri hyvinvointialueelta. Suurin osa haastatelluista sosiaalityöntekijöistä on työskennellyt sosiaalityöntekijän tehtävissä noin 2–5 vuotta. Kolmella sosiaalityöntekijöistä on taustalla sosionomikoulutus ja he olivat aikaisemmin työskennelleet sosiaaliohjaajina sosiaalipalveluissa. Vaikka haastatellut työntekijät työskentelevät monenlaisissa työtehtävissä ja organisaatioissa, työntekijöiden kohtaamat hamstraustapaukset painottuvat aikuisten ja ikääntyneiden kanssa työskentelyyn, joten rajasin tutkielmani täysi-ikäisiin hamstraaviin asiakkaisiin. Haastatteluissa ovat korostuneet voimakkaasti aikuissosiaalityön, gerontologisen sosiaalityön sekä terveysosiaalityön näkökulmat sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaisesti. Haastattelut kestivät noin 25 minuutista tuntiin ja ne toteutettiin Teamsin tai Zoomin kautta sosiaalityöntekijöiden toiveiden mukaisesti. Haastatteluiden alussa otin työntekijöiltä suostumuksen ja muistutin heitä mahdollisuudesta lopettaa tutkimukseen osallistuminen haastattelun aikana.

Sosiaalisen median kautta haastateltavien rekrytoinnissa on monia hyviä puolia. Esimerkiksi tutkimuslupaa ei tarvinnut hankkia hyvinvointialueelta ja omasta mielestäni pystyin saamaan tietoa hyvin erilaisissa tilanteissa ja organisaatioissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Tämä on mielestäni tärkeää, koska tutkimusta ei ole aikaisemmin tehty aiheesta suomalaisessa kontekstissa. Sosiaalityöntekijöiden haastatteleminen yksityishenkilöinä eri organisaation edustajien sijasta luo tietynlaista avoimuutta haastatteluihin ja se on motivoinut heitä kertomaan omista kokemuksistaan sekä mahdollisesti työorganisaatioiden tuomista haasteista. Toisaalta sosiaalityöntekijöillä ei mahdollisesti ollut samanlaista motivaatiota osallistua tutkimukseen, kun heillä voisi olla organisaatioihin kohdistuvissa haastattelututkimuksissa tai kyselyissä.

Aineistonkeruumenetelmänä olen käyttänyt puolistrukturoituja haastatteluja. Kokemusten selvittämisessä olen kokenut haastattelun parhaimpana tiedonkeruun menetelmänä. Sen etuna on ennen kaikkea joustavuus, kuten esimerkiksi kysymysten toistamisen mahdollisuus. Aineistonkeruumenetelmänä haastattelun heikkoutena nähdään yleensä sen kalleus sekä aikaa vievä luonne. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85–86.) Alkuperäinen suunnitelma oli kerätä pro gradu -tutkielman aineisto kyselyn avulla. Kyselyt eivät kuitenkaan ole tarpeeksi joustavia

tutkielmalle asetettujen tutkimuskysymysten näkökulmasta ja ne todella harvoin soveltuvat kokemuksellisuuteen keskittyvän tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi.

Sen sijaan puolistrukturoitu haastattelu on osoittautunut hyväksi menetelmäksi kokemusten tutkimisessa. Haastattelurungossa näkyy etukäteen valittuja niin sanottuja teemoja, jotka perustuvat tutkimuksen viitekehukseen, sekä niihin liittyviä tarkentavia kysymyksiä. Puolistrukturoitu haastattelu mahdollistaa tarkentavien ja syventävien kysymyksen esittämisen haastattelun aikana. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88). Pakonomainen keräileminen on monelle hieman epävarmuutta herättävä aihe, joten turhan avoimet kysymykset eivät omasta mielestäni olisi toimineet. Tämä osittain varmistui haastattelujen aikana. Puolistrukturoituun haastatteluun valikoituivat kysymykset ja yläotsikot näkyvät progradun lopussa olevasta liitteestä 1.

Litteroin haastattelun käyttäen Turun yliopiston omaa tietoturvallista litterointipalvelua eli UTU Transcribe-nimistä ohjelmaa. Sen tuottamat tekstitiedostot kävin läpi kuunnellen haastattelujen äänityksiä ja tein sen avulla tarvittavat korjaukset. Tämän jälkeen anonymisoin haastattelut ja tallensin valmiit tekstitiedostot Word-sovellukseen. Pyrin tekemään litteroinnin heti haastattelujen jälkeen ja poistin kyseiset nauhoitukset niiden valmistuttua. Puhtaaksi kirjoitettua tekstiä kertyi yhteensä noin 96 sivua.

4.4 Laadullinen sisällönanalyysi

Aineiston analyysin olen toteuttanut laadullisena sisällönanalyysinä, joka on laadullisen tutkimuksen yksi perusanalyysimenetelmistä. Se soveltuu monenlaisten aineistojen analyysiin ja yksityiskohtaisia sääntöjä sen käyttämiseen ei ole, joten tutkija voi itse kehittää oman luokittelujärjestelmänsä. Kyseisessä menetelmässä aineistoa tarkastellaan yhtäläisyyksien ja erojen kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103). Laadullinen sisällönanalyysi valikoitui analyysimenetelmäksi, koska tutkimuskysymysteni mukaisesti en ole kiinnostunut aineiston kielellisestä tai muista ilmaisullisista muodoista (ks. Vuori 2021). Koska tutkimusta kyseisestä aiheesta ei ole aikaisemmin tehty suomalaisessa kontekstissa, laadullinen sisällönanalyysi auttaa analysoimaan sekä kuvaamaan aineiston tärkeimpiä ominaisuuksia, vaikkakin aineistojen tiivistämisen kautta on mahdollista menettää potentiaalisia tietoja (ks. Schreier 2012).

Laadullisen sisällönanalyysin voi jakaa kolmeen osaan: aineistolähtöiseksi, teoriaohjaavaksi ja teorialähtöiseksi. Omassa opintyönnätyksessäni olen käyttänyt teoriaohjaavaa

sisällönanalyysiä, jossa tutkimuksen analyysi ei perustu suoraan teoreettiseen viitekehukseen. Sen sijaan teoria toimii analyysin takana. Teoreettista viitekehystä siis hyödynnetään, vaikka itse analyysi tehdään aineiston omilla ehdoilla (Tuomi & Sarajärvi 2018, 121–123). Kyseinen analyysimenetelmä valikoitui, koska tutkimusta kyseisestä aiheesta ei ole vielä tehty suomalaisessa kontekstissa, mutta taustalla oleva teoreettinen viitekehys liittyen hamstraukseen sekä sosiaalityön asiantuntijuuteen on selkeä. Teoriaohjautuvuus näkyy muun muassa tutkimuskysymysten muodostamisessa, haastattelurungon kysymyksissä ja yläluokissa sekä sisällönanalyysissä.

Hirsjärvi ja Hurme (2010, 144) kuvaavat kvalitatiivista aineistoa kolmivaiheisena prosessina, jotka muodostuvat luokittelusta, yhdistelystä ja kuvailusta. Kuvailussa ilmiö yleensä sijoitetaan aikaan, paikkaan ja kulttuuriin, jotta sen laajempi sosiaalinen ja historiallinen merkitys ymmärrettäisiin. Luokittelussa sen sijaan luodaan pohjaa tai kehystä, jonka kautta aineistoa voidaan tulkita sekä tiivistää analyysin myöhemmissä vaiheissa. Luokkien muodostamisen voidaan ajatella olevan yhteydessä aineiston laatuun, taustalla olevaan tutkimustehtävään sekä tutkijan omaan teoreettiseen tietoon ja kykyyn sen hyödyntämiseen. Aineiston luokkien yhdistelyssä voidaan muodostaa uusia luokkia, joita voidaan nimetä käyttämällä esimerkiksi aikaisempia teoreettisia käsitteitä tai luomalla kuvaavia käsitteellisiä termejä. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 145–147.)

Tuomen ja Sarajärven mukaan sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on aineiston redusointi eli pelkistäminen, jolla tarkoitetaan aineistosta epäolennaisten asioiden poiskarsimista. Jo tässä vaiheessa etsitään tutkimuskysymysten ja -tehtävän näkökulmasta relevantteja ilmaisuja. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 92). Siirsin litteroidut ja anonymisoidut haastattelut laadullisen tutkimuksen ohjelmaan nimeltä NVivo 11, jonka avulla lähdin pelkistämään haastatteluja erottamalla tutkimuskysymysten kannalta merkittävät sekä toisaalta merkityksettömät osat. Merkityksettömiksi osiksi muodostuivat muun muassa työntekijöiden kertomukset eihamstraavista asiakkaista, joista he kertoivat myös suhteessa heidän kokemuksistaan hamstraaviin asiakkaisiin.

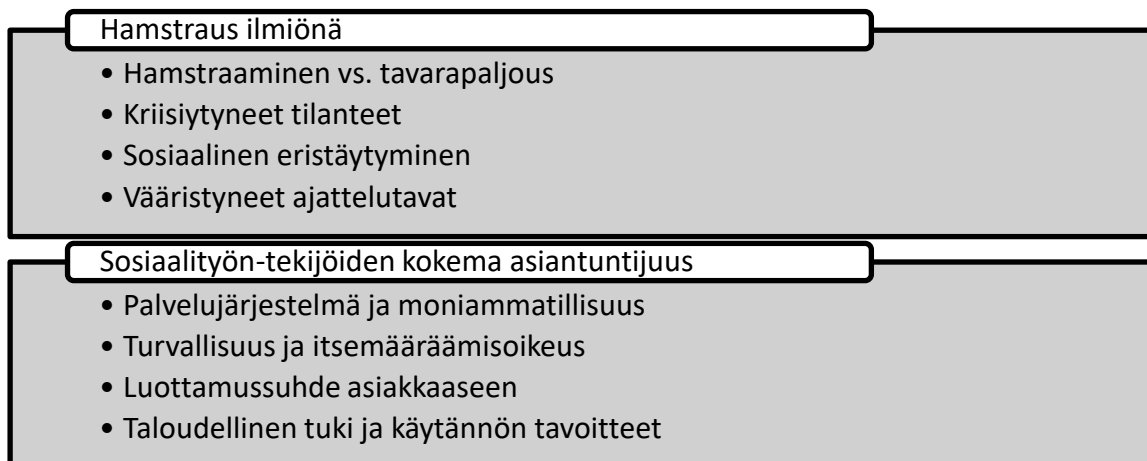
Seuraava sisällönanalyysin vaihe on aineiston klusterointi eli ryhmittely. Siinä etsitään pelkistetyistä aineistosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia, jonka jälkeen samaa ilmiötä kuvaavia ilmaisuja ryhmitellään ja yhdistellään luokiksi. Tämän luokittelun aikana aineisto tiivistyy ja alaluokkia voidaan muodostaa edelleen pääluokiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 93.) Ryhmittelyn apuna käytin koodausta ja teemoittelua. Koodauksessa aineiston analyysin

ensivaiheen tavoitteena on ennen kaikkea tiivistää aineistoa ja nostaa esiin keskeisiä seikkoja niistä (esim. Juhila 2021). Teemoittelulla pyritään paikantamaan tutkimuskysymysten kannalta olennaisia aiheita eli teemoja. Aineistoa pilkotaan ja ryhmitellään esiin nousseiden aihepiirien ja niiden piirteiden mukaisesti. (Juhila 2024b.)

Sisällönanalyysin lopuksi aineisto abstrahoidaan eli käsitteellistetään. Kyseisen vaiheen tavoitteena on nostaa esiin tutkimuksen kannalta relevantti tieto sekä muodostaa tämän tiedon perusteella teoreettisia yläkäsitteitä. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 94). Teoreettisena viitekehystenä käsitteellistämisvaiheessa käytin teoriaosuudessa avaamaani sosiaalityön asiantuntijuutta ja osaamista sekä hamstraukseen taustalla olevaa teoriaa. Esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden kokemuksia hamstrauksesta ilmiönä on mahdollista käsitellä sen diagnostisten kriteerien kautta sekä tutkittujen taustalla vaikuttavien tekijöiden kautta. Sen sijaan sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuuden teoreettinen tausta auttaa nostamaan esiin heidän asiantuntijuuttansa hamstraustapauksissa.

Pääluvuiksi muodostuivat kuvion 2 mukaisesti hamstraus ilmiönä ja sosiaalityöntekijöiden kokema asiantuntijuus. Hamstraus ilmiönä koostuu seuraavista alaluvuista: hamstraaminen vs. tavarapaljous, kriisiytyneet tilanteet, sosiaalinen eristäytyminen sekä vääristyneet ajattelutavat. Sosiaalityöntekijöiden kokema asiantuntijuus -pääluke koostuu taas seuraavista alaluvuista: palvelujärjestelmä ja moniammatillisuus, turvallisuus ja itsemääräämisoikeus, luottamussuhde asiakkaaseen sekä taloudellinen tuki ja käytännön tavoitteet. Tuloksissa avaan pääluokuja ja niiden alalokua suorien lainauksien eli sitaattien avulla. Koska oma aineistoni on raakadataa, sen olemassaolo tulee parhaiten näkyväksi suorien lainausten käyttämisen kautta. Laadulliselle, erityisesti kokemuksiin keskittyvälle, tutkimukselle niiden käyttäminen on yleensä merkittävää.

Kuvio 2. Aineiston analyysistä muodostuneet pääluvut ja alaluvut.

4.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tärkeä osa tutkimusta on sen eettisyyden ja luotettavuuden pohtiminen. Tutkimuksen eettisyyden pohtiminen ja toisaalta sen avaaminen on merkittävää, koska tutkijan tekemät ratkaisut ja eettiset kannat ovat yhteydessä toisiinsa. Tutkimuksen tulokset voivat taas ohjalla eettisiä ratkaisuja. Tästä voidaan puhua niin sanottuna tieteen etiikkana. Eettisyyden voidaan ajatella olevan luotettavuuden toinen puoli, joka myös vaikuttaa tutkimuksen laatuun. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 147, 149.) Sosiaalityön tutkimuksessa keskitytään usein kiistanlaisiin ja joskus jopa arkaluonteisiin aiheisiin. Eettiset haasteet ja ongelmalliset tilanteet ovat osana myös usein arkipäiväistä käytännöntyötä sosiaalihuollossa. (Mertens & Ginsberg 2008, 484–485.)

Tutkimuksessani olen sitoutunut tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatimaan uusimpaan ohjeistukseen Hyvästä tieteellisestä käytännöstä, joka on julkaistu vuoden 2023 aikana. Ohjeistuksen tarkoituksena on edistää hyvää tieteellistä käytäntöä ja ehkäistä sen loukkauksia. Olen perehtynyt laajemmin tutkimuksen teon eettisiin periaatteisiin ja muun muassa tietosuojasäännöksiin. Eettinen ennakoarviointi ei ollut tarpeen opinnäytetyön aineiston keruussa eikä minun tarvinnut hankkia tutkimuslupaa tutkimuskysymyksen asettelun vuoksi. Opinnäytetyön tekemisen aikana ei onneksi noussut myöskään eettisiä ongelmatilanteita.

Tutkimuksessa luotettavuutta usein käsitellään reliabiliteetin ja validiteetin kautta.

Reliabiliteetilla tarkoitetaan ennen kaikkea sitä, että tutkimustulokset olisivat toistettavissa, ja validiteetilla viitataan siihen, että tutkimuksessa on tutkittu ja tarkasteltu juuri sitä, mitä muun muassa sen tutkimuskysymyksissä on luvattu tutkittavan. Kyseiset termit ovat kuitenkin muodostuneet määrällisessä tutkimusorientaatioissa, joten niiden ajatellaan vastaavan siinä esiintyviä tarpeita. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160.) Tästä huolimatta laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ja kurinalaisuutta on voitu ajatella parannettavan esimerkiksi pitkäaikaisella sitoutumisella tutkimusympäristöön, triangulaatiolla eli tietolähteiden kolmiomittauksella, vertaisarvioinnilla ja -tuella, osallistujien validoinnilla, negatiivisella tapausanalyysillä, jälkien jättämisellä eli vaiheiden avaamisella sekä tutkijan reflektiivisyydellä (Padgett 2016b). Vaikka resurssit opinnäytetöihin eivät ole kovin suuret yleisesti, pyrin pro gradu - tutkielmassani muun muassa avaamaan tutkimuksenvaiheita ja refleктоimaan omaa rooliani tutkijana.

Tutkimuksen vaiheista raportoiminen ja päätösten sekä valintojen avaaminen on tärkeää tutkimuksen kurinalaisuuden säilyttämiseksi. Olen pyrkinyt perustelemaan aikaisemmissa luvuissa päätöksiäni liittyen muun muassa aineiston keräämiseen sekä sen analyysiin tarkasti, jotta omat ideani ja taustalla olevat tiedot, jotka vaikuttivat päätöksiini ja valintoihini, tulevat selvästi näkyviksi tämän pro gradu -tutkielman lukijalle. Tällainen ”tilinpito” on aikaa vievää laajemmassa tutkimuksessa ja toisaalta jotkut tutkijat ajattelevat sen olevan tunkeilevaa ja osoitus byrokraattisen valvonnan kulttuurista (Padgett 2016b). Esimerkiksi de Kleijn ja Van Leeuwen (2018) ovat ehdottaneet tämän tilinpidon parantamiseksi tarkastettavan ja tilintarkastajan välisen suhteen raportoimisen, tilinpidon merkityksen puhtaaksi kirjoittamisen ja kirjausketjun asiakirjojen mahdollisen saatavilla olemisen.

Tietoinen suostumus tutkimukseen osallistumiseen on tärkeää tutkimuksen eettisistä lähtökohdista käsin (esim. Padgett 2016b). Kuten aikaisemmassa luvussa mainitsin, otin suostumuksen ylös haastateltavilta nauhoitukselle ja jätin nämä litteroituihin tekstitiedostoihin. Jotkut sosiaalityöntekijöistä, jotka olivat jo aikaisemmin osallistuneet useisiin tutkimuksiin, laittoivat minulle myös kirjallisen suostumuksen vapaaehtoisesti ennen haastattelua. Ennen haastatteluja laitoin haastateltaville suostumuslomakkeet osallistumisesta tutkimukseen sekä kirjoittamani tietosuojaselosteet, jotka pyysin heitä lukemaan hyvissä ajoin ennen haastatteluun osallistumista. Varmistin vielä haastattelujen alussa suostumuksen lisäksi, että haastatteluun osallistuvat työntekijät olivat lukeneet tietosuojaselosteet.

Haastateltavia pro gradu -tutkielmassa on suhteellisen vähän, mutta aineiston saturaatio eli niin sanotusti kyllästyminen on saavutettu: aineiston keräämisen loppupuolella uudet haastattelut eivät enää tuoneet tutkimuskysymysten näkökulmasta uutta tietoa. Kuitenkin saturaatioon liittyvä ajatus on hieman ongelmallinen, koska se riippuu paljolti tutkijan kyvystä huomata uusia näkökulmia ja niin sanottua kylläntymispistettä voi olla siis vaikea määrittää (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Mahdollisesti paremmat resurssit omaavassa tutkimuksessa, johon saataisiin enemmän sosiaalityöntekijöitä mukaan, uusien näkökulmien määrä olisi suurempi. Itse toivoisin, että tutkimusta pakonomaisesta keräilemisestä jatkettaisiin tämän pro gradu -tutkielman pohjalta.

Fenomenologiseen tutkimusorientaatioon kuuluvien kokemusten esittämiseen liittyy useita laadullisen tutkimuksen eettisiä lähtökohtia. Kokemukset olisi hyvä esittää mahdollisimman autenttisesti. (esim. Eldh, Årestedt & Berterö 2020). Osallistujien ääni täytyy esittää todenmukaisesti ja suorien lainausten eettistä käyttöä täytyy miettiä (Padgett 2016c). Olen itse

muokannut tekstiä hieman helpommin luettavaksi ja niin, että niissä nousee konteksti esille, mutta olen pitänyt myös huolen siitä, etten ole valinnut haastateltavien antamia suoria lainauksia, joissa on liikaa tulkinnan varaa lukijalle tai minulle tutkijana. Tämän lisäksi olen antanut haastateltaville satunna-varaisesti arvoitet numerot litterointivaiheessa, jotta esimerkiksi tutkielman lukijoiden on mahdollista seurata tiettyjen henkilöiden antamia lainauksia tuloksista.

Tutkijan oma reflektio on kovin tärkeää laadullisessa tutkimuksessa. Itselleni hamstraus on todella läheinen aihe ja tärkeä kiinnostuksen kohde, joka on vahvistunut omien työkokemusteni myötä. Olen pyrkinyt jättämään omat kokemukseni tulosten ulkopuolelle, mutta haastattelujen aikana nostin esiin keskusteluissa, jos pystyin esimerkiksi samaistumaan tiettyjen työntekijöiden kokemuksiin hamstraavista asiakkaista. Tunnistan myös, että itselläni on taipumusta hamstrauskäyttäytymiseen, koska laitan emotionaalista arvoa omistamilleni esineille ja olen toisaalta usein huolissani tavaroiden oikeanlaisesta kierrätyksestä. Tämän lisäksi minulla on sukulaisia, joilla esiintyy hamstrauskäyttäytymistä, vaikkakaan kyseiset tilanteet eivät ole vielä kovin vakavia turvallisuuden luomasta näkökulmasta eikä esimerkiksi raivaussiivouksiin tai viranomaisen puuttumiseen ole ollut vielä tarvetta.

Hamstraus on aiheena kovin sensitiivinen ja edellyttää tämän huomioimista tutkimuksessa. Se vaikuttaa yksilön lisäksi läheisiin, lähiyhteisöön ja yhteiskuntaan. Hamstraukseen liittyy usein runsaasti stigmaa ja häpeää. Se voi herättää voimakkaita kielteisiä tunteita. Monilla ihmisillä on henkilökohtaisia kokemuksia hamstrauksesta, eli myös sosiaalityöntekijät tai heidän läheisensä voivat olla niin sanottuja ”hamstraajia”. Tämän vuoksi esimerkiksi kysymysten muotoilu, neutraalin kielen käyttö ja arvottamisen välttäminen on ollut tärkeää, jotta en itse vaikuta vastausten sisältöön sitä kautta. Henkilökohtaisten kokemusten jakamiseen voi liittyä aina eräänlaista emotionaalista vaikutusta, mikä on tärkeää huomioida koko tutkimusprosessin ajan.

5 Tulokset

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen tulokset. Ensimmäisessä alaluvussa vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen eli ”Millaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöillä on hamstrauksesta ilmiönä?”. Alaluvussa 5.2 vastataan taas toiseen tutkimuskysymykseen eli ”Millaisena sosiaalityöntekijät ovat kokeneet asiantuntijuutensa hamstraustapauksissa?”. Molemmat näistä koostuvat neljästä alaluvusta, jotka nostavat esiin haastatteluissa usein toistuvia ajatuksia ja työntekijöiden esiin tuomia kokemuksia.

5.1 Hamstraaminen ilmiönä

Sosiaalityöntekijöiden kanssa tehdyissä haastatteluissa nousi esiin paljon tietoa siitä, millainen ilmiö hamstraaminen on sosiaalityöntekijöiden kokemusten näkökulmasta sosiaalipalveluiden asiakkaiden kanssa. Tärkeimpinä nostoina työntekijät toivat esiin haastatteluissa hamstraamisen ja tavarapaljouden erottamisen vaikeuksia, kyseisten tilanteiden kriisiytyntä luonnetta, hamstraavien asiakkaiden sosiaalista eristäytymistä sekä mahdollisia hamstrauksen taustalla olevia kyseisten asiakkaiden ajattelutapoja, joita esittelen tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

5.1.1 Hamstraaminen vs. tavarapaljous

Suuri osa haastateltavista sosiaalityöntekijöistä nostivat esiin haastattelujen aikana vaikeutta tehdä rajanvetoa asiakkaiden hamstrauskäyttämisen ja eräänlaisen tavarapaljouden sekä liiallisen sotkuisuuden välille. He pyrkivät nimeämään niin sanottuja ”puhtaita” hamstraustapauksia ja rajalla olevia asiakastapauksia, jotka eivät heidän omasta mielestään täysin täyttäneet hamstrauskäyttämisen kriteereitä. Sosiaalityöntekijät arvioivat kohdanneensa hamstraustapauksia noin neljästä tapauksesta jopa 20 tapaukseen joko niin, että he olivat itse työskennelleet asiakkaan kanssa tai he olivat olleet mukana pohtimassa tapausta esimerkiksi organisaation työryhmässä. Jotkut sosiaalityöntekijöistä kertoivat enemmän tietyistä kohtaamisista ja mieleen jääneistä hamstraustapauksista haastattelujen aikana.

[On ollut] kaksi semmoista tosi selkeätä hamstrauskeissiä. Muut on ollut vähän semmoisia, ei nyt se hamstraus ole ollut se ydinongelma, vaan ehkä enemmänkin semmoinen tavarapaljous ja sotkuisuus. H1

Monet työntekijöistä tästä huolimatta yhdistivät raivaussiivouksen tarpeen hamstraaviin asiakkaisiin. Tähän kuitenkin varmasti vaikuttaa se, että sosiaalityöntekijöiden kokemuksissa hamstraavat asiakkaat ottavat usein apua vastaan niin sanotuissa kriittisissä tilanteissa, kuten

myöhemmin tuloksista käy myöhemmin ilmi. Raivaussiivoukset koetaan kyseisen asiakasryhmän kanssa hyvin normaalina käytäntönä ja siihen nähdään liittyvän ennen kaikkea vahvaa moniammatillisen osaamisen tarvetta. Kyseinen käytäntö pakkosiivoukseen suhteen näyttäytyy aika lailla samankaltaisena kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa (ks. Frost, Stekete & Williams 2000.)

Meillä on välillä niitä semmoisia rajatapauksia, että ne eivät ole aivan raivaussiivottavia. H2

Välillä se on vähän semmoinen, että ”Onko tämä nyt hamstraaja vai onko tämä muuten vaan siivoton henkilö? --- varsinkin ikääntyneissä, niin siivottomia asuntoja on ihan siis todella, todella paljon. H7

Eroa hamstraukseen ja tavarapaljouteen tai sotkuisuuteen vaikutti tekevän se, mistä tavaroiden kerääntyminen johtui. Pakonomaisen keräilyn tausta voi olla moninainen ja yksilökohtainen (ks. Bratiotis, Stekete & Sorrentino Schmalisch 2011, 12; Tolin 2011, 520; Fontenelle, Muhlbauer, Arbertella & Eppingstall 2021). Hamstraavien asiakkaiden kanssa keskusteleminen antoi usein vastausta siihen, miksi heidän suhteensa tavaroihin ja esineisiin oli vääristynyt. Palveluohjauksessa työskentelevät sosiaalityöntekijät nostivat esiin sen, että heillä ei ollut välttämättä tarpeeksi aikaa päästä juurisyihin hamstrauksen taustalla, mutta siitä huolimatta kaikki sosiaalityöntekijät kuvailivat näitä hamstrauksen taustalla olevia syitä hyvin monipuolisesti.

Tässä on vähän ehkä ongelmana tai haasteena se, että kun minä teen palvelutarpeen arviota, niin tavallaan siten minun kauttani kulkee niin paljon asiakkaita, että tavallaan minä teen sen arvion ja sitten he siirtyvät omatyöntekijäpalveluun --- Se hamstraaminen oikeastaan sitten vasta tulee esille siinä vaiheessa, kun päästään keskustelemaan siitä asiasta ja vaikka siitä siivoamisesta. H3

Se [hamstraus] on vähän semmoista, että kun ei haluta, että kukaan tulee ja puuttuu, ja se on oma koti ja oma elämä, ja jostain syystä koetaan usein ne tavarat myös tärkeiksi. H7

Joillakin sosiaalityöntekijöiden kuvaamilla asiakkailla vaikutti olevan myös eräänlaista keräilyntapaista taipumusta, koska heidän pakonomaisesti kerättävillä tavaroilla vaikutti olevan todella vahvoja kategorioita ja toisaalta hieman taloudellista arvoa (esim. Huttunen 2015, 1341), mutta keräilyn kohteena olevan tavaran paljous vaikuttaa aiheuttavan esimerkiksi palovaaraa ja yleisesti ympäristön sotkuisuutta. Sosiaalityöntekijät kuvasivat tilanteita, joissa asiakkaat ovat pakonomaisesti keränneet muun muassa erilaisia kirjoja,

vaatteita, muita tekstiilejä, elektroniikkaa ja tiettyjen aikakausien muistoesineitä, jotka voivat olla suhteellisen yleisiä keräilyesineitä.

[Asiakkaat] keräsivät kuolinpesiä ja erityisesti kirjoja. Ja siellä saattoi olla siis Harry Potter ja Viisasten kiveä [monta] kappaletta hyllyssä samaa kirjaa. --- tässä toisessa [tapauksessa] tietty se, että ne lasten tavarat ja vaatteet ja kaikki semmoinen tyttöjen tilpehööri, mitä siellä oli. Siellä oli kaiken näköistä hiustarviketta ja tämmöistä kosmetiikkaa, ihan hirveät määrät. H1

Yksi keissi oli semmoinen, että oli semmoista pakonomaista ostamista kaupoista/ kirpputoreilta/sukulaisten/tuttavien pois laittamaa tavaraa --- se oli puhdasta, kuivaa, siistiä, osittain myös tosi semmoista kierrätys- ja jopa myyntikelpoista tavaraa. H5

Kuitenkaan suurin osa sosiaalityöntekijöiden kuvaamien asiakkaiden hamstrattavista tavaroista ei soveltunut harrastuskeräilyn kohteeksi. Monet työntekijöistä kuvasivat laajasti roskaa, likaa ja yleistä siivottomuutta, jota esiintyy paljon hamstraavien asiakkaiden kanssa, ja näiden kuvaaminen toi esiin huolta liittyen hamstraustilanteen normalisoitumiseen asiakkaiden näkökulmasta. Jotkut sosiaalityöntekijöistä kuvasivat lisäksi harvinaisempia tilanteita, joissa asiakkaat keräsivät roskaa eivätkä vieneet sitä roskikseen tai kierrätykseen vaan säilyttivät sitä omissa asunnoissaan. Siivottomuus ja yleinen epähygieenisuus ei kuvaa läheskään kaikkien hamstraavien henkilöiden asuinympäristöä (Snowdon, Halliday & Hunt 2013, 1191). Kyseisistä asiakastapauksista kuvattiin erityisesti suuria määriä paperiroskaa, kuten ilmaisjakeluita, vanhoja lehtiä ja kirjeitä, ja osassa tapauksista asiakkaat säilyttivät kaiken kierrätettävän roskan biojätteestä lähtien.

Esimerkiksi hirveät kasat lippiksiä ja patjoja on ollut seinää vasten, mutta ei varsinaisesti sänkyä ollut. Sänky on voinut olla ihan kaiken muun rojun alla ja kaikki huonekalut ovat rikki. Rikkonaisia huonekaluja esimerkiksi on hamstrattu sinne asuntoon. H6

Lehdet on tyypillinen myös semmoinen [hamstrauksen kohde], että niitä kanssa tuota kyllä haalitaan itselleen, että vaikka ei olisi tilauksia, mutta kaikki ilmaisjakelu kelpaa ja sitä ei haluta luopua. H7

Hamstrauskäyttäytyminen liitettiin vahvasti mielenterveydellisiin ongelmiin, mutta pakonomaisten keräilyn diagnostisista kriteereistä sosiaalityöntekijät eivät olleet kovin tietoisia. Yksi haastatelluista sosiaalityöntekijöistä vertasi asiakkaiden hamstraamista eräänlaiseen toiminnalliseen riippuvuuteen. Vaikka hamstraamista ei luetella itsekseen riippuvuudeksi, siihen voi esimerkiksi liittyä shoppailuriippuvuutta (esim. Lawrence, Ciocriari & Kyrios 2014). Suhteellisen pieni määrä sosiaalityöntekijöistä liitti hamstraamisen pakko-oireisen häiriön alahäiriöksi ICD-10:n mukaisesti. Tarkkaa tietoa hamstrauksen

luonteesta ei kuitenkaan ollut monella työntekijällä, mutta heidän kokemuksensa hamstrauksen taustalla olevista tekijöistä sekä oireista on tullut käytännön kokemusten kautta.

Joku pakko-oireinen häiriöhän se varmasti on, olematta tässä lääketieteen ammattilainen, niin kun en ole, niin en voi sanoa, mutta että tautiluokituksessahan se lienee jotenkin ainakin niin kuin kuvattuna se hamstraaminen. H5

Tavallaan se hamstraaminen, että se on ehkä sitten semmoinen toiminnallinen riippuvuus jotenkin, tai se liittyy semmoiseen asiaan, kun sitten taas, jos on asiakkaan toimintakyky tosi heikko. H3

Hamstraamista ja tavarapaljoutta ei nähdä täysin samana asiana sosiaalityöntekijöiden kuvaamina, vaikka raivaussiivoukset nähdään tärkeinä keinoina hamstraustilanteiden ratkaisemiseen ja niihin puuttumiseen. Asiakkaiden hamstrauskäyttäytymistä kuvaillessa monet sosiaalityöntekijöistä nostivat esiin hamstrattavien esineiden ja tavaroiden kirjoa. Joidenkin asiakkaiden voidaan ajatella olevan myös keräilijöitä tiettyjen mielenkiinnon kohteiden tai tavaran rahallisen arvon suhteen, mutta jotkut näistä hamstraavista asiakkaista keräävät roskaa ja esineitä, joiden säilyttäminen voi tuoda terveydellisiä haittoja heille, varsinkin pidemmällä aikavälillä. Yleisesti sosiaalityöntekijät ovat koulutuksen ja akateemisen tiedon puutteista huolimatta saaneet paljon ymmärrystä hamstrauksesta työkokemusten kautta, mutta osa heistä on ottanut selvää hamstrauksesta ilmiönä omatoimisesti.

5.1.2 Kriisiytyneet tilanteet

Hamstraavien asiakkaiden tilanteet olivat usein kriisiytyneet ennen kuin sosiaalihuollossa oli tiedetty tilanteesta tai siihen oli voitu puuttua, koska monet näistä hamstraavista asiakkaista olivat kovin haluttomia ottamaan apua ja tukea vastaan tilanteeseensa. Jotkut hamstraavista asiakkaista ovat olleet myös passiivisia eivätkä ole työskennelleet yhteistyössä sosiaalityöntekijöiden tai muiden viranomaisten kanssa. Vihamielisyyden ja vastahakoisuuden ajatellaan toisaalta olevan hyvin yleistä kyseisten asiakkaiden kanssa myös kansainvälisessä aineistossa (esim. Mathes, Kennedy, Cogle & Schmidt 2019; Chen, Denson, Timpano, Kocol & Grishman 2024).

Hyvin tyypillisesti nämä [hamstraavat] ihmiset ovat joko täysin haluttomia. Se [työskentely] jää tasan siihen, että he toteavat --- he eivät halua kukaan tulemaan siivoamaan ja ei oikein päästä siihen. Tai sitten, että he lopulta ehkä suostuvat siihen, mutta he eivät itse ole valmiita tekemään yhtään mitään se eteen. H7

Useinhan vielä sitten just nuo hamstraustapaukset, kun ei he ole asiakkuudessa, kun he on just yrittänyt siellä sinnitellä ja piilotella sitä omaa pulmaansa ja eivät ole päästäneet [kotikäynnille], jos ovat olleet jossain asiakkuudessa. H5

Hamstraustilanteet ovat sosiaalityöntekijöiden kuvaamina sosiaalihuoltoon esiin tullessaan myös kovin äkillistä puuttumista vaativia, esimerkiksi paloturvallisuuden vaarantumisen, asiakkaan sairaalasta kotiutumisen estymisen tai tulevan hädön vuoksi (ks. Rovansalo 2023; Rodriguez ym. 2012, 91–94). Sosiaalityöntekijöiden nopean toiminnan ja puuttumisen lisäksi joskus hamstraustilanteen selvittäminen voi edellyttää tällaista kriittistä tilannetta, koska nämä todella vastahakoiset asiakkaat voivat jopa ottaa vastaan apua ja tukea vakavan tilanteen vaatimana.

Nämähän tulee aika äkilliset tapaukset. --- Ne tulee aika äkillisesti, koska sitten se on kiireinen asia, että siellä roikkuu se häätöuhka tai vuokrasuhteen purku tai joku muu vastaava sitten jo siellä taustalla. H5

--- Että hei, nyt tämä asiakas on tehnyt nämä valinnat, olen yrittänyt kaikkeni, mutta turvatakseen sen koko talon muut asukkaat, niin sen asiakkaan täytyy kriisiytyä, että se saadaan se tilanne muutettua. Ja se voi olla sitten, että kun se kriisiytyy, niin hän vaikka päättyy sitten osastohoitoon. H2

Suurin osa haastateltavista sosiaalityöntekijöistä nostivat esiin sen, miten kertaluonteinen raivaussiivous harvoin johti pitkäaikaisiin tuloksiin. Samanlaisiin tuloksiin on päädytty aikaisemmissa tutkimuksissa ja kyseiset pakkosiivoukset ovat usein pahentaneet pakonomaiseen keräilemiseen liittyvää oireistoa entisestään (Frost, Stekete & Williams 2000). Hyvinvointialueelle kalliita raivaussiivouksia jouduttiin usein tekemään säännöllisesti tiettyjen asiakkaiden kanssa ja tämä nähtiin todella haitallisena niin asiakaskohtaisesta kuin laajemmasta yhteiskunnallisesta näkökulmasta.

Minä ajattelen, että se siivous tai joku raivaussiivous ei ole se ensisijainen, että siellä on niitä psyykkisiä hoitamattomia asioita, ja kun he ei niitä tunnista itse, niin sitten jotenkin tulee vain semmoinen fiilis, että siinä tehdään vähän semmoista, että laitetaan laastaria ongelman päälle. H1

Vaikka se [asiakkaan koti] saataisiin kertaluonteisesti siivottua --- Se ei välttämättä ihan pitkälle kann. Sen jälkeen me usein paljon mietitään, että millä me saataisiin tuettua se tilanne, että ei mene siihen samaan. H2

Hamstruskäytöksiset asiakkaat reagoivat vahvasti pakkosiivouksen uhkaan eivätkä halunneet luopua tavaroistaan varsinkaan tuntemattomien siivoajien toimesta. Monet hyvätuloiset taikka rahaa hamstraavat asiakkaat, jotka eivät pystyneet saamaan taloudellista tukea hyvinvointialueelta raivaussiivoukseen, kieltäytyivät täysin siivouksesta, joskus jopa

paloturvallisuustarkastajan sakon uhalla. Rahan pakonomaisesti keräileminen vaikuttaa suhteellisen yleiseltä ongelmalta varakkaammilla hamstraavilla asiakkailla, vaikkakin tutkimusta pakonomaisen keräilyn ja rahaa hamstraavan taloudellisen käyttäytymisen yhteneväisyyksistä on kovin vähän (Canale & Klontz 2013, 43–44).

Mietin kaikkia tukitoimia, mitä näille [asiakkaille] on voinut tarjota, on kaikennäköistä raivaussiivousta, lavan tuomista pihalle, kaikennäköistä tavarajätteen kuljetus- ja kierrätysapua, niin se ensireaktio on yleensä semmoinen, että ei missään nimessä, että me hoidetaan tämä itse. H1

Joissain tilanteissa olen kokenut, että asiakas ei siinäkään tilanteessa haluaisi ottaa sitä apua vastaan, vaan edelleen kokee, että tämä on, niin kuin olen kuullut tämmöisiä lauseita, että ”No kenen siisteysstandardi tämä on?”, ja että ”Minun kotinihan tämä on, mitä tämä kenellekään toiselle kuuluu!”, että ”No otetaan nyt se raivaussiivous, kun on kerran pakko, mutta en kyllä ymmärrä!” --- asiakas oli sitä mieltä, että no se, joka tämän siivouksen tilaa ja pakottaa, niin sen kuuluu maksaa. H5

Haastateltavat sosiaalityöntekijät, jotka ovat työskennelleet ikääntyneiden asiakkaiden kanssa, nostivat esiin hamstraamiseen kohdistuvia huolia yhdessä itsensä laiminlyömiseen liittyvien oireiden ohella, vaikka he eivät kyseistä ilmiötä nimenneet haastattelujen aikana.

Työntekijöiden kuvaamissa kertomuksissa ikääntyneistä hamstraavista asiakkaista esiin tulivat erityisesti henkilökohtaisen hygienian sekä ympäristön turvallisuuden laiminlyöminen (ks. Barnett 2018, 61). Itsensä laiminlyöminen vaikutti sosiaalityöntekijöiden kuvaamissa tapauksissa laajalle levinneenä ilmiönä näiden kyseisten henkilöiden elämässä.

Ainakin kahdessa [hamstraustapauksessa] oli se tilanne, että esimerkiksi vessa ja suihku ei ole vuosiin toiminut. --- Se on vaan ollut varasto ja he ovat käyttäneet jotain ämpäriä. Ja kun he eivät oikein muutenkaan halua siinä asuntoon ketään, niin eipä sinne nyt mitään putkimiestäkään on hommattu. Mutta tavallaan, että jotenkin se prioriteetti on siinä, mikä ulkopuolisesta näyttää tosi epäolennaiselta, että ne tavarat ja niiden keräily ja niiden säilyminen, vaikka just joku vessa olisi rikki. H7

Yksi [tapaus] oli semmoinen, missä sitten oli palotarkastuksen lisäksi terveystarkastajat mukana. Siellä oli siis virtsaa erilaisissa astioissa, korkillisissa astioissa. Ja ei ollut niitä pystytty edes siis heittää pois. --- Että todettiin, että on asumiskelvoton terveydellisistäkin syistä jo se asunto. H5

Sosiaalityöntekijät kuvaavat heidän kohtaamiaan hamstraustapauksia kriisiytyneinä tilanteina, johon vaikuttavat vahvasti asiakkaiden oma haluttomuus ottaa apua ja tukea vastaan. Monet työntekijöiden esiin tuomista tilanteista olivat silloin äkillistä puuttumista vaativia sekä sosiaalihuollon että paloturvallisuusviranomaisten näkökulmasta. Vaikka jo kertaluontoiseen siivoamiseen asiakkaita on vaikea suostutella ja eräänlainen pakkosiivous aiheuttaa vahvoja

kielteisiä tunteita sekä luottamuksen puutetta viranomaisiin, sosiaalityöntekijät kokevat, etteivät kertaluontoiset siivoukset auta asiakkaita tarpeeksi, vaikka ne voivat hetkellisesti tehdä asiakkaiden kodeista turvallisempia. Hamstraustilanteiden kriisiytynyt luonne tulee lisäksi esiin sen yhteydessä erityisesti itsensä laiminlyönnin ilmiöön erityisesti ikääntyneiden asiakkaiden kanssa. Nämä ovat tiettyjen sosiaalityöntekijöiden kertomina esiintyneet laajoina ongelmina ikääntyneiden elämässä.

5.1.3 Sosiaalinen eristäytyminen

Kaikki sosiaalityöntekijät yhtä lukuun ottamatta olivat kohdanneet hamstraavien asiakkaiden kanssa tilanteita, joissa hamstraavat asiakkaat eivät halunneet päästää työntekijöitä kotiinsa. Nämä tilanteet näkyivät erityisesti ensimmäisillä kotikäynneillä sekä puhelimen kautta tapahtuvassa ohjauksessa ja neuvonnassa. Osa hamstraavista asiakkaista peruu kotikäyntiaikoja hyvin usein. Tällaista käytöstä esiintyy myös tutkimuskirjallisuudessa ja sillä usein perustellaan erilaisten interventioiden tekemisen vaikeutta hamstraavien henkilöiden kanssa (Bratiotis, Stekete & Sorrentino Schmalisch 2011, 20). Yksi työntekijä kuitenkin kertoi, että kaikkien hamstraavien asiakkaiden luokse hän oli päässyt aina suhteellisen helpolla, mutta apua ja tukea ei haluttu silti ottaa vastaan kotikäynninkään aikana.

Tosi vaikea päästää ihmisiä sinne asuntoon. Tässäkin yksi näistä asiakkaista, jota ajattelen, niin hän tuli ulos vastaan, kun ei ollut nähnyt koskaan ennen meitä, kun mentiin kotikäynnille sinne sitten. Ja hän siis tärisi ihan fyysisesti siinä, ja oli ihan hirveän iso kynnyks selvästi, että hän oli edeltävänä päivänä jo soittanut, että hänen pitää nyt sanoa, että häntä jännittää tosi paljon. H3

Pääasiassa ehkä työskentelen siinä vaiheessa noita palveluita, että he on ehkä jo päätenyt avun piiriin jossain kohtaa. Tai että se vaikka ensimmäinen raivaussiivous on tehty jo joskus aikaisemmin. Sillä tavalla ajattelen, että suurimman osan luokse olen yllättävän helposti päässyt. H4

Hamstraavat asiakkaat kertoivat joskus työntekijöille suoraan pelkäävänsä heidän arvosteluaan. Monet heistä vaikuttivat olevan hyvin tietoisia ulkoisista kielteisistä odotuksista liittyen heidän asuinoloihinsa, siisteydentasoon ja tavaramäärään. Vaikka usein hamstraavat henkilöt eivät myönnä tilanteen ongelmallisuutta, tämä tietoisuus toisten odotuksista ja toiveista on todella yleistä (Bratiotis, Stekete & Sorrentino Schmalisch 2011, 21). Pari työntekijää koki, että jotkut asiakkaat jollain tasolla jopa toivoivat näiden odotusten täyttymistä kotiympäristössään ja ymmärsivät kärsivänsä pakonomaisesta keräilemisestä. DSM-5:n mukaan on tärkeää erikseen määritellä keräilyn pakonomaisuuden käsittämisen aste

ja osa keräilypakosta kärsivistä henkilöistä ymmärtääkin kärsivänsä siitä sekä sen taustalla olevia tekijöitä (American psychiatric association 2013).

Ei haluta ketään arvostelemaan, että meitä [viranomaisia] ei välttämättä haluta käymään. H2

Siellä [kodissa] voisi olla vähemmän sitä tavaraa ja se voisi olla kodikkaampaa, kun he itse niin kuin myös ymmärtävät --- Se hyvinvointi voisi parantua siitä. H3

Sosiaalityöntekijät, jotka olivat päässeet työskentelemään yhdessä hamstraavan asiakkaan omaisten kanssa, nostivat esiin sitä, miten paljon eroja läheisten henkilöiden tietoisuudessa omaisen hamstrauskäytöstä kohtaan oli. Osa asiakkaiden omaisista oli todella tietoisia tilanteen vakavuudesta, ja he olivat usein yrittäneet hankkia apua moneen otteeseen. Asiakkaan hamstraaminen tuotti usein vuorovaikutuksen ongelmia, ja osa omaisista oli kehittänyt vuosien varrella eräänlaisen välinpitämättömän asenteen asiakkaiden hamstraamista kohtaan. Sen sijaan osalle omaisista hamstraustilanteet tulivat täysin yllätyksenä, mitä seuraavassa kappaleessa esiintyvä ongelma voi selittää.

Aika monen kohdalla minun mielestäni vähän niin kuin sekin, että eivät ehkä edes olleet vaikka uskaltaneet kertoa, missä kunnossa koti on, niin vaikka läheisille tai tuttaville. H4

Tämä asiakas esimerkiksi itse totesi, että kymmeneen vuoteen ei ollut kukaan hänen kodissaan käynyt, eli se ongelma oli ollut vuosikausia, ja se oli rajoittanut sitä, että hän ei pysty kutsumaan omaa kotiinsa ketään --- Kun ongelma on tullut tietoon, että ei ole välttämättä ollut tietoutta H5

Hamstraavat asiakkaat eivät usein kutsuneet omaisiaan kylään, vaan saattoivat esimerkiksi tavata heitä julkisilla paikoilla, kuten kahviloissa tai muiden luona oman kodin sijasta. Davidsonin, Dozierin, Mayesin, Baerin ja Ayersin (2020, 159) tutkimuksen mukaan lisääntynyt sotkuisuus ja hamstrauskäyttämisen vakavuus on yhteydessä perheen ja ystävien harvempaan vierailuun kotona. Yhden perheiden kanssa työskentelevän sosiaalityöntekijän kokemuksen mukaan hamstraavien vanhempien lapset eivät edes kutsuneet kavereitansa kylään eli hamstrauksen sosiaalisesti eristävä luonne voi olla kovin laaja erityisesti lapsiperheissä. Kyseinen ilmiö toistuu toisaalta tutkimuskirjallisuudessa liittyen hamstrauskäyttöön lapsiperheissä (esim. Chabaud 2020, 187). Lasten kokemukset hamstraustilanteesta voivat erota vanhemman kokemuksesta. Haastatteluissa ei tullut esiin tilanteita, joissa lapsilla olisi esiintynyt hamstrauskäyttämistä.

Esimerkiksi läheiset ei ole päässyt sinne kotiin käymään. Hän tapaa aina tytärtäkin tyttären luona. Tai sitten yksi [asiakas] oli, että tapaa kaveria jossain tietyssä [paikassa], vaikka ruokapaikassa. H2

Lapset monesti tunnistaa, tai siis kaikissa näissä minun tapauksissani, he on itse sanottanut, että kotiin ei kehtaa tuoda kavereita. H1

Sosiaalinen eristäytyminen on tuonut esiin myös sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan laajempia vuorovaikutukseen liittyviä ongelmia, ja asiakkaat näyttävät usein välinpitämättöminä ja jopa vihamielisinä. Luottamuksen ja hyvän suhteen muodostaminen asiakkaiden kanssa on ollut ajoittain vaikeaa tämän vuoksi. Esimerkiksi Tolinin, Frostin ja Steketeen (2012) tutkimuksessa hamstraavien asiakkaiden kanssa työskentelevät ammattilaiset ovat nostaneet esiin huonoa yhteistyötä ja heikentyntä sitoutumista hamstraavien asiakkaiden puolelta. Sosiaalityöntekijöiden mukaan ikääntyneiden hamstraajien kontekstissa esimerkiksi muistiin liittyvät ongelmat vaikuttivat heidän kanssaan työskentelyssä. Hyvän suhteen muodostaminen asiakkaiden kanssa ajatellaan vaativan paljon systemaattista työskentelyä ja aikaa, mikä ei välttämättä toteudu hamstraustapauksissa juuri välinpitämättömyyden takia.

Olen ihan kohdannut lievää aggressiivisuutta [asiakkaiden puolelta]. H2

Se vaatisi kyllä taas semmoista pitkäaikaista työskentelyä sen ihmisen kanssa, että miten se saataisiin se tilanne muunlaiseksi tai saataisiin se hamstraus hillittyä. H7

Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa on noussut laajasti esiin kyseisten hamstraavien asiakkaiden sosiaalisen eristämisen taipumukset sekä sen aiheuttama haasteet työskentelylle heidän kanssaan. Asiakkaat eivät ole aina päästäneet viranomaisia eivätkä edes omaisiaan kotiinsa, joten hamstraustilanteiden selvittäminen vie usein suhteellisen paljon aikaa. Hamstrauksen sosiaalisesti eristävä luonne vaikuttaa varmasti vuorovaikutukseen sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden välillä, ja tämä on koettu usein todella hankalaksi ja paljon osaamista vaativaksi tilanteeksi. Työskentelyn onnistumiseen vaikuttavat yhtäältä asiakkaiden yksilökohtainen käytös sekä työntekijöiden oma henkilökohtainen vuorovaikutusosaaminen.

5.1.4 Vääristyneet ajattelutavat

Vaikka monet sosiaalityöntekijöistä nostivat esiin asiakkaiden hamstrausongelmien taustalla olevia mahdollisia tutkimattomia mielenterveysongelmia tai neuropsykologisia häiriöitä, riippuvuuksia, toiminnanohjauksen ongelmia, voimavarojen puutetta, kognitiivisia ongelmia

ja traumaattisia elämäntapahtumia, joita myös hamstraavat asiakkaat toivat esiin vapaaehtoisesti keskusteluissa, suurin osa asiakkaiden hamstrauskäyttäytymisen taustalla olevista syistä vaikutti olevan kokemusten mukaan kytkeytynyt asiakkaiden vääristyneisiin ajattelutapoihin tavaroihin liittyen. Tämä on tullut esiin teoreettisessa viitekehyksessä ja monet tutkijat ovat olleet kiinnostuneita näistä ajattelutavoista hamstraustapauksissa (esim. Orr, Preston-Shoot & Braye 2019).

Fyysisen terveyden asioita. --- On nukkumisen kanssa haasteita, jotka vaikuttavat sitten vaikka psyykkiseen puoleen. On niin kuin väsymystä ja jaksamattomuutta ja masennusta ehkä, semmoista niin kuin aikaansaamattomuutta tai sellaista niin kuin vaikea aloittaa asioita. Sitten neuropsykiatrisista asioista puhuu paljon. Sen ympäristön ja ympäristö hyvinvointiin. He kyllä näkevät sen yhteyden siinä. H3

Näkisin, että se [hamstraus] on jotenkin sitä mielenterveyteen liittyvää, ehkä turvattomuutta. [Siitä on] tosi vaikea päästä aina kiinni, että mistä se juontaa juurensa. H2

Suuri osa haastatelluista sosiaalityöntekijöistä nosti esiin sitä, miten asiakkailla oli usein vääristynyt kuva heidän omistavansa ja hamstraamansa tavaran arvokkuudesta. Tämän lisäksi tavarasta luopuminen olisi johtanut asiakkaiden mielestä taloudelliseen tappioon. Ajatukset koko omaisuuden tai tiettyjen tavaroiden jälleenmyynnistä sekä eräänlainen pelko tavaroiden menemisestä hukkaan ovat toistuneet Orrin ja muiden tutkijoiden (2019, 270) haastattelututkimuksessa. Jos tavaramäärä on ollut suuri, asiakkaat ovat kokeneet esimerkiksi tarpeelliseksi käydä läpi jokaisen tavaran erikseen, jos vaikka kyseinen esine olisi arvokas, mutta silloin tavaramäärä on usein muodostunut isoksi esteeksi tavarasta eroon pääsemiselle. Pelko rahan menettämisestä voi johtua osittain siitä, että useat hamstraavista asiakkaista eivät ole kovin hyvässä taloudellisessa asemassa, kuten teoreettisesta viitekehyksestä käy ilmi.

[Asiakkaat] on sitä sanottanutkin, että on vaikea luopua niistä tavaroista. Sitten he kuvaavat, että niillä saattaa olla jotain taloudellista arvoa ja jotenkin pitää niistä tiukasti kiinni sen takia, että niihin liittyy jotain toivetta ehkä, että niistä tekee rahaa. H1

Hän [asiakas] ehkä on ajatellut, että hän joskus myy sen eteenpäin. Ja sitten toki se ajatus on aina, että nämä [asiakkaat] kuvittelee, että sillä on jotenkin arvoa ja me tiedämme, että [niillä] ei ole arvoa. Ongelma on, että näillä ei ole kykyä, vanhemmalla ikäpolvella, käyttää tietokonetta tai myydä [hamstrattua tavaraa]. H2

Osa asiakkaista eivät kuitenkaan tarkastellut omaisuuttaan ja hamstraavansa tavaraan niiden taloudellisen arvokkuuden kautta, vaan he kokivat ne tärkeäksi eräänlaisen emotionaalisen ”arvokkuuden” vuoksi. Nämä vahvat emotionaaliset suhteet tavaroihin estivät niistä

luopumisen. Monet aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että hamstraavat henkilöt voivat kokea lohtua esineistä ja liiallinen emotionaalinen kiintymys omaisuuteen esimerkiksi menetyksen yhteydessä näyttäytyy suhteellisen yleisenä käyttäytymisenä (ks. Mulligan-Rabbitt, O'Connor & Brien 2022, 131). Tavaroiden tunnearvo vaikutti olevan erityisesti sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan yhteydessä turvallisuuden tunteen luomiseen.

Siihen liittyy selkeästi jotain ihan muutakin tunnetta kuin pelkästään se tavaran arvo jotenkin ---jonkin verran ehkä sitten voi olla jotain semmoista, vaikka perittyä tavaraa, mistä ei voida luopua tai ei... että on ehkä sitten jotain tunnearvoa tai just kun on jotain, että on sitten jotenkin niin kuin, että se tavara tuo jotain turvaa tai että se on ehkä tarpeellista joskus. H4

Sosiaalityöntekijöiden kuvauksissa jotkut asiakkaista vaikuttivat olevan erityisen tietoisia kotinsa sotkuisesta tilasta ja tavarapaljoudesta verrattuna yleisiin normeihin, mutta he kokivat tärkeänä elää omanlaistaan elämää ilman viranomaisten puuttumista siihen. Samanlaiset ajatukset sosiaalisten ja yhteiskunnallisten odotusten jonkun tasoisesta ymmärtämisestä sekä itsemääräämisoikeuden tärkeydestä toistuvat myös hamstraamiseen liittyvässä akateemisessa kirjallisuudessa (Orr ym. 2019, 274; Garza & Landrum, 2015, 146). Tämän omanlaisen elämän eläminen ei luo aina edellytyksiä turvallisuuden toteutumiselle varsinkaan pidemmällä ikääntymisen ja sitä kautta toimintakyvyn heikentymisen huomioivalla aikavälillä, minkä haastateltavat sosiaalityöntekijät toivat esiin haastatteluiden aikana.

Joillakin [asiakkaila] ihan selkeästi havaitsee, että he tiedostavat sen, että tämä ei ole ok, että kotipaikka näyttää siltä. H2

Minä ajattelen, että kun he ei tunnista tätä ongelmana, että he ajattelevat, että heidän kotinsa saattaa olla tosikin kodikkaita ja semmoisia. --- [Toisaalta he voivat] perustella sitä, että he ei olekaan mitenkään tavallisia, tai että he haluavat elää vähän semmoista normeista poikkeavaa, ja ei tunnista ollenkaan, että se koti on ihan älyttömässä kunnossa. H1

Sosiaalityöntekijöiden kuvaamissa hamstraustapauksissa tuli erityisesti hoitamattomien mielenterveysongelmien ja muiden taustatekijöiden lisäksi vahvasti asiakkaiden ongelmalliset ajattelutavat liittyen tavaraan ja niiden säilyttämiseen. Monesti asiakkaat tuovat keskusteluissa esiin joko vääristyneitä kuvia hamstratun tavaran rahallisesta arvosta tai monimutkaisista tunnesiteistä tavaroihin. Sosiaalityöntekijät kertoivat, että monet hamstraavista asiakkaista voivat olla tietoisia asuinolojen sotkuisuudesta ja tavarapaljoudesta sekä niihin liittyvistä yhteiskunnallisista ja sosiaalisista normeista, mutta he eivät välttämättä koe tarpeelliseksi mukautua niihin.

5.2 Sosiaalityöntekijöiden kokema asiantuntijuus

Sosiaalityöntekijöiden kokema asiantuntijuus paikantui haastatteluissa palvelujärjestelmän ja moniammatillisuuden, turvallisuuden ja itsemääräämisoikeuden, luottamussuhteen sekä taloudellisen tuen ja käytännön tavoitteiden muodostamisen kautta. Haastatteluissa nousi esiin erityisen paljon pohdintoja liittyen vuorovaikutusosaamiseen sekä yhteiskuntatieteelliseen osaamiseen ja puutteisiin, jotka voivat täydentää sosiaalihuollossa tarvittavaa psykososiaalista asiantuntijuutta. Tämä on erityisen tärkeää asiakkaiden kanssa, joilla on merkittäviä mielenterveyden häiriöitä. Sosiaalityöntekijät kuvasivat haastatteluissaan usein asiakasesimerkkien kautta sosiaalityöhön liittyvää osaamista, roolia ja taitoja, jotka ovat yhteydessä erityisesti hamstraavien asiakkaiden kanssa työskentelemiseen.

5.2.1 Palvelujärjestelmä ja moniammatillisuus

Haastateltavat sosiaalityöntekijät nostivat vahvasti esiin haastattelujen aikana palvelujärjestelmäosaamisen tärkeyttä hamstraustapausten hoidossa. Lähteinen ja muut tutkijat (2017, 15) kuvaavat palvelujärjestelmäosaamista sosiaalityön koulutuksen muodostamana osaamisena liittyen eri palveluiden ja etuuksien tuntemiseen, kykynä tukea asiakasta näiden palveluiden käytössä sekä siihen liittyvänä kehittämisosaamisena. Ilman ymmärrystä olemassa olevasta palvelujärjestelmästä hamstraukseen puuttuminen kuvattiin haastatteluissa mahdottomaksi, ja hamstraavia asiakkaita pitää usein auttaa palveluiden ja etuuksien kanssa. Pidempiaikainen hamstraavien asiakkaiden tilanteeseen puuttuminen vaatii kuitenkin enemmän kuin pelkästään sosiaalityön osaamisen ja yleisemmin sosiaalihuollon puuttumisen.

Sen asiakkaan tilanteen kannalta oikeanlaisen verkoston rakentaminen on ehkä semmoinen [sosiaalityön] ydintehtävä. Sitten, kun se tuen tarve on selvitetty, niin ketkä osapuolet kannattaa olla ja kutsua. H3

Se [sosiaalityön rooli] on sitten sitä palvelujen koordinoimista ja jatkopolkujen suunnittelua --- Minä olen ainakin kertonut heille, että mistä voisi saada apua, vaikka juuri psyykkisten pulmien kanssa. Ja että ”Hei, sinulle voisi olla tosi hyvä mennä keskustelun avun piiriin ja semmoista palvelupolun rakentamista! H5

Hamstraustapauksiin puuttumisessa ja niiden hoidossa mainittiin useita eri ammattilaisia. Näihin kuului muun muassa terveydenhuolto, erityisesti ensihoito ja psykiatrian puolen ammattilaiset, paloturvallisuus- ja terveystarkastajat, poliisi, eläinsuojelu, muu sosiaalihuolto sekä ammattisiivoajat, jotka toteuttivat raivaussiivouksia. Muusta sosiaalihuollosta mainittiin erityisesti aikuissosiaalityö, erilaiset asumispalvelut ja ajoittain lastensuojelu riippuen

hamstraavien asiakkaiden iästä sekä yksilöllisestä elämäntilanteesta. Moniammatillisuus on vahvasti läsnä myös kansainvälisessä tutkimuksessa liittyen hamstraukseen (esim. Brown & Pain 2014).

Se [hamstraus]tilanne on aika monipuolisesti haastava. Ehkä se juuri, että siinä ei ole usein yhtä asiaa, mihin vaikuttamalla sitten saataisiin asia ratkeamaan. Siinä on monta yhteistyötahoa tai monta elämän osa-alueetta, mitä pitää siinä ruveta selvittelemään. -- Nämä [hamstraustapaukset] on aika harvoin tai ei ehkä koskaan semmoisia keissejä, missä ihan pelkkä sosiaalityö siellä yksin hääää. Kyllä siellä yleensä sitten jotakin muitakin tahoja tarvitaan tai on ehkä hyvä konsultoida, että mikä tilanne. Ja jotenkin ajattelisin, että tämä on mun mielestä semmoista, missä ehkä sitä semmoista sote-yhteistyötä nimenomaan tarvittaisiin. H4

Terveydenhuollon kanssa yhteistyön tekemisestä haastateltavilla sosiaalityöntekijöillä oli eroavia mielipiteitä. Moni koki heidän kanssaan työskentelyn suhteellisen hankalaksi ja tiedonkulun hamstraavista asiakkaista melkein olemattomaksi, vaikka he toisaalta ymmärtävät terveydenhuollon osaamisen tärkeäksi hamstraustapausten hoidossa. Erityisesti mielenterveyspuolen terveydenhuollon palveluilla koettiin oleva suuri rooli tilanteeseen vaikuttamisessa ja heidän osaamisensa haluttiin osaksi moniammatillista työskentelyä hamstraustapauksissa. Osa sosiaalityöntekijöistä koki suhteellisen vahvasti asiakkaiden hamstrauskäyttäytymisen olevan yhteydessä terveysongelmiin. Hamstraus vaikuttaa liittyvän merkittävästi heikentyneeseen fyysiseen hyvinvointiin aikaisempien tutkimusten perusteella (Bates, Chang, Hamilton & Chansson 2021, 4).

Suurin toive olisi, että olisi tiiviimpi se terveydenhuollon kontakti ja saisi sieltä enemmän tukea, koska useimmiten siinä [hamstraamisessa] on niin paljon jotain sellaista psyykkistä kasautunutta hankaluutta vuosien varrelta. Se, että minä tai joku sosiaaliohjaaja yritetään motivoida, että voidaanko nyt heittää kasa näitä sanomalehtiä pois, niin ei sitten oikein siinä kohtaa auta. --- Se, että olisi kunnolliset terveydenhuollon kontaktit. H4

Enemmän tarvittaisiin tällöisiä moniammatillisia työryhmiä, missä olisi se edustus myös sieltä terveydenhuollon puolelta vahvemmin. Että me voitaisiin saada vaikka lääkäri kotikäynnille, [tai] me voitaisiin saada psykiatrinen sairaanhoitajan kotikäynnille. H2

Sosiaalityöntekijöiden haastatteluista tuli ilmi ikääntyneistä hamstraavista asiakkaista se, että monesti he päätyvät sosiaalihuollon palveluihin terveydenhuollon ja joskus jopa tarkemmin osaston terveyssosiaalityöntekijöiden yhteydenoton kautta. Terveyssosiaalityö kuvautuu näissä tilanteissa usein matalan kynnyksen palveluksi sosiaalihuollolle. Hamstraavan asiakkaan ollessa sairaalassa esimerkiksi edunvalvonnan kysymysten pohtiminen näyttäytyy helpompana lääkärin ollessa läsnä. Tämän lisäksi asiakkaiden kanssa vuorovaikutus voi olla

erilaista sairaalaympäristössä verrattuna kotiympäristöön, ja sairaalaympäristö voi kokonaisuudessaan luoda mielenkiintoisen kontekstin hamstraustapausten hoitamislle.

[Asiakas] on sairaalassa, se tulee tietoon se kodin tilanne, että nyt se [koti] sitten varmaan tyhjennetään tai tulee joku raivaussiiivous. --- Se on aika paljon sellaista tasapainottelua --- että minkälaisiin toimenpiteisiin hän suostuu. Ja sitten mikä on minusta aika tärkeä juttu näissä hamstraustapauksissa se itsemääräämisoikeus, että meillä on aina ollut nyt tässä kahden vuoden aikana kiinni hyvin sellaisia vaikeita tilanteita. Ja sitten jouduttu ihan osastolääkäreiden ja muiden ammattilaisten kanssa moniammatillisesti sitten pohtimaan, että mikä on tämän henkilön kyky ymmärtää tämä asia ja kykeneekö ymmärtämään, mitä siitä voi seurata. H8

Sosiaalityöntekijöiden mukaan useimmiten tieto hamstraavista asiakkaista tulee palotarkastajilta (ks. Pelastuslaki 379/2011 80 §). Palotarkastajat asettavat aikatauluja raivaussiiivouksille ja myös turvallisuuden rajoja asunnon kunnolle. Näiden lisäksi he voivat tukea raivaussiiivouksen tapahtumista ja hamstraustilanteeseen puuttumista käyttämällä pakkokeinoja. Sosiaalityöntekijät toivat esiin haastattelujen aikana paloturvallisuuden varmistamisen tärkeyden asiakkaiden sekä asuinyhteisöjen näkökulmasta. Palotarkastajien lisäksi terveystarkastajilla (ks. Terveystarkastuslaki 763/1994 46§) nähdään oleva tärkeä rooli asiakkaiden turvallisuuden varmistamisessa ja yhteistyössä hamstraustapauksissa, mutta heitä tarvitaan yleensä harvemmin.

Palotarkastaja ja terveystarkastaja on ainakin ne, ketä nyt on yleensä sitten just kontaktoitu niissä tilanteissa, jos on selkeästi jonkunlaista uhkaa joko sen paloturvallisuuden suhteen tai sitten jotenkin sen siisteyden suhteen niin huono tilanne, että tarvitsee heidän arvionsa tilanteesta. H4

Haastateltavat sosiaalityöntekijät mainitsivat erilaisia pelastusviranomaisia osana moniammatillista työskentelyä hamstraavien asiakkaiden kanssa. Osa sosiaalityöntekijöistä nosti esiin ensihoidon roolia palotarkastajien lisäksi: ensihoidon arviointi asunnon tilasta on tärkeää esimerkiksi silloin, kun asiakas päätyy sairaalaan ambulanssilla. Asunnon tilan arviointi ei aina vastannut sosiaalityöntekijöiden omia arviointeja. Poliisin avun saaminen nähtiin yleisesti hankalaksi ja heidän kanssaan yhteistyön tekemisessä on paljon puutteita hamstraustapauksissa, vaikka selvä huoli asiakkaan hyvinvoinnista olisi läsnä. Osa sosiaalityöntekijöistä on myös ottanut yhteyttä eläinsuojeluun ja vastaavan eläinlääkärin hamstraavien asiakkaiden lemmikkien vuoksi (ks. Eläinsuojelulaki 247/1996 14 §). Erilaisten ilmoitusvelvollisuuksien ja -oikeuksien käyttäminen on useiden sosiaalityöntekijöiden mukaan tärkeää hamstraustapauksissa.

Toinen tärkeä yhteistyötaho on eläinsuojelu, ja poliisi tietysti. Heidän kanssansa näihin kotiin sitten saatetaan aika räväkästikin mennä --- Tarvitsee nopeat toimenpiteet tehdä. Varsinkin nämä perheen lemmikit on kyllä näissä kodeissa tosi hoitamattomia ollut aina, ja semmoisia, että ihan on eläinsuojelun puuttuminen ollut paikallaankin. H2

Meille tulee aina aika lailla nämä ilmoitukset tai yhteydenotot, niin tulee... saattaa juuri tulla, vaikka ensihoidon kautta. H1

Työntekijöiden kokemusten mukaan sosiaalityöntekijät auttavat asiakkaita siivouksen järjestämisessä ja ammattisiivoojien kanssa käytännön asioiden sopimisessa. Siivousfirmat ovat tärkeä yhteistyötaso hamstraustapauksissa, koska he järjestävät muun muassa raivaussiivouksia. Sosiaalityöntekijöillä on vaihtelevia kokemuksia työskentelystä heidän kanssaan, mutta usein hyvistä, hamstraustapauksiin sopivista siivousyrityksistä vaikuttaa olevan hiljaista tietoa sosiaalihuollon työntekijöiden keskuudessa työyhteisöissä. Yleensä hyvinvointialueella on valmiiksi kilpailutettuja siivousyrityksiä ja pelkästään niiden käyttäminen sallitaan. Siivousyritysten yhteydessä ammattijärjestäjien käyttämiseen ei ollut valmiita käytäntöjä ja monet työntekijät eivät tienneet kyseisen ammattiryhmän olemassaolosta, kun haastatteluissa kyseinen aihe nousi esille.

Meillä on tietenkin tällaisia hyviä siivousfirmoja. Joilla on myös tosi hyvää kokemusta työskentelystä vaikeiden asiakkaiden kanssa. Niin sitten me pystymme tavallaan käyttämään heitä. ---Me pystytään laittamaan semmoinen siivooja, joka vähän niin kuin... osaa sitten käsitellä tällaisia haastavia asiakkaita. Nämä ovat tällaisia että, tietäjä tietää. Meille tuli yksi [siivous]yritys. --- He tulevat silleen [asiakkaan luokse], että ”Ai täällä on näin paljon tavaraa, eihän näitä voi heittää tuonne taloyhtiön roskikseen!” Ja mä sanoin, että no ei voi. --- Mä oletan, että siivoajalla on siivousvälineet, roskapussit, ja yksi siivous ei onnistunut, koska ei ollut roskapusseja. H2

Haastateltavat sosiaalityöntekijät painottivat omissa kokemuksissaan palvelujärjestelmään liittyvää osaamista ja tietoa sekä moniammatillisen työn koordinoimista sosiaalihuollosta käsin. Työntekijät kokivat, että sosiaalityön osaaminen itsekseen ei riitä hamstraavan asiakkaan auttamiseen varsinkaan pitkäkestoisesti, mutta sosiaalityöntekijöiden tieto erilaisista palveluista ja tukimuodoista on erityisen tärkeää. Kokemukset eri yhteistyökumppaneiden kanssa työskentelyssä hamstraustapausten hoidossa kuitenkin vaihtelivat runsaasti ja heiltä toivottiin useammin ripeämpiä toimia tilanteeseen puuttumiseksi. Sosiaalityöntekijöiden rooli palveluiden koordinaattorina ja palveluiden yhteensovittajana on usein vahva kyseisissä tapauksissa.

5.2.2 Turvallisuus ja itsemääräämisoikeus

Kuten aikaisemmista tuloksista käy ilmi, haastateltavat sosiaalityöntekijät painottivat kokemuksissaan vahvasti asiakkaiden turvallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutumisen varmistamista. Eettinen ja oikeudellinen osaaminen on tärkeää heidän mukaansa hamstraustapauksissa (ks. Lähteinen ym. 2017, 4). Erityisesti turvallisuutta parantava ja haittoja vähentävä näkökulma vaikuttaa olevan lähtökohta hamstraavan asiakkaan kanssa työskentelemiselle. Tällainen haittoja vähentävä lähestymiskulma on keskeinen hamstraukseen puuttumisessa (esim. Larkin, Bratiotis & Woody 2024). Monet sosiaalityöntekijöistä korostivat sitä, ettei asiakkaan kotia haluta arvostella eikä asiakkaiden tarvitse tavoitella täydellisyyttä kodin siisteyden ja tavarapaljouden vähentämisen suhteen, vaan työskentelyn tavoitteena on se, että asiakkaalla olisi koti, jossa olisi ennen kaikkea turvallista asua. Työntekijät nostavat tärkeänä keinona turvallisuusnäkökulman esiin tuomisessa asiakkaalle suoraan keskustelun ja huolten ilmaisemisen hänelle heti kotikäynnillä.

Kun sä menet sinne ensikäynnille sinne kotiin, että puhu tosi suoraan siitä ongelmasta ja kiertelemättä. Jos vaikka lattioilla on jotain lemmikkien ulosteita tai selkeästi turvaton ympäristö lapselle, niin se täytyy tehdä selkeäksi heti. Ja jos on epävarma olo siitä, että millaista puuttumista tämä tilanne vaatii, myös asiakkaalle se heti selville, että mulla herää huoli vaikka paloturvallisuudesta, ja mulla herää huoli teidän terveydentilasta tässä asunnossa, mulla herää huoli näistä lemmikeistä, ja mä en tiedä vielä mitä täytyy tehdä, mutta mun tarvitsee nyt akuutisti konsultoida [toista viranomaista]. H1

Lähtökohtaisesti asiakkaan osallistuminen ja osallisuuden varmistaminen nähtiin tärkeänä sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa. Koska kyseiset asiakkaat ovat monesti haavoittuvassa asemassa, heidän osallisuutensa varmistamista korostettiin osana käytännön työtä. Sosiaalityön osallistava ja valtaistava luonne on tärkeää sosiaalihuollon asiakkaiden kanssa tehtävässä työssä (Karjalainen ym. 2019, 26). Sosiaalityöntekijät kokevat, että asiakkaan ottaminen mukaan raivaussiivouksen toteuttamiseen on usein edellytys asiakkuuden jatkumiselle sosiaalihuollossa, mutta myös luottamussuhteen muodostaminen ja pitkäjänteinen työ asiakkaan kanssa siivouksen asianmukaisesti toteuttamiseksi vie aikaa. Brownin ja Painin (2014, 220) mukaan sosiaalityöntekijät joutuvat usein olemaan sinnikkäitä tuen tarjoamisessa sekä sen osoittamisessa, että he haluavat ymmärtää asiakasta loukkaamatta asiakkaiden yksityisyyttä.

Mitä jos siinä pikkuhiljaa alkaa luomaan sitten semmoista vähän luottamussuhdetta. Ja saisi sitä asiakasta luopumaan niistä tavaroista. Ja järjestettyä sinne sitä siivousapua. H2

Joidenkin sosiaalityöntekijöiden kokemusten perusteella on olemassa myös asiakkaita, jotka kokevat liian raskaaksi olla mukana siivouksessa, ja he haluavat jäädä vapaaehtoisesti pois raivaussiivouksen toteuttamisesta. Vaikeita tilanteita osallisuuden varmistamisessa nousee erityisesti muistisairaiden ikääntyneiden kanssa, joiden on vaikeaa muistaa sosiaalityöntekijän tai siivousyritysten siivoojien kanssa sovittuja asioita. Ikääntyneiden hamstraavien henkilöiden kognitiivisella kapasiteetilla on ollut merkittäviä vaikutuksia interventiotuloksiin ja ennen erilaisten hoitojen aloittamista kognitiivisten toimintahäiriöiden seulonnalla mahdollistetaan asianmukaisten toimenpiteiden käyttämistä (Bratiotis, Ayers & Steketee 2016, 410).

He [hamstraavat asiakkaat] on siellä sairaalassa ja he ei välttämättä edes halua olla paikalla, kun siellä siivotaan. Se voi jollain tapaa olla heillekin ajatuksena semmoinen, että he ajattelevat itsekin, että kyllähän se pitäisi siivottua saada, mutta he tietävät, että he eivät itse ole valmiita luopumaista tavaroista. He antavat tavallaan sille [luvan], että nyt joku voi käydä siivoamassa, raivata kaiken pois sieltä. H7

Vaikka kotien turvallisuuden tarkasteleminen ja arvioiminen on tärkeää, asiakkaiden kotien ja toisaalta kotirauhan kunnioittaminen (ks. Perustuslaki 10 §) riippumatta niiden siisteydestä ja järjestyksestä nähtiin merkittävänä. Kodin merkitystä yksityisenä tilana pohdittiin paljon ja työntekijät yleisesti ymmärsivät valtasuhteet, jotka ilmenivät kyseisissä tilanteissa. Haastattelujen aikana nousi kuitenkin myös esiin tilanteita, joissa sosiaalityöntekijät olivat joutuneet menemään asiakkaan koteihin poliisin tai vuokranantajien avustuksella, kun tilanteissa oli noussut erityistä huolta asiakkaan turvallisuudesta. Vakavissa hamstraustapauksissa kotikäynti vaikutti olevan ainoa keinoa varmistua asiakkaan kotiympäristön turvallisuudesta ja yleisesti asiakkaan hyvinvoinnista.

Ihan ensimmäinen asia, että oli se asunto minkälainen vaan, niin se on ihmisen koti. Ja meidän pitää sitä kunnioittaa, muuten sitä vuorovaikutusta ja yhteistyötä ei voi lähteä syntymään. H5

Se on aika paljon sellaista tasapainottelua, että mihin se suostuu se itse henkilö siinä. Minkälaisiin toimenpiteisiin hän suostuu. Ja sitten mikä on minusta aika tärkeä juttu näissä hamstraustapauksissa, [on] se itsemääräämisoikeus. H8

Suurin osa sosiaalityöntekijöistä nosti esiin haastatteluiden aikana heidän kokemuksiaan asiakkaan itsemääräämisoikeuden ja tämän turvallisuuden kanssa tasapainottelemisesta.

Itsemääräämisoikeuden toteutumisen varmistaminen ja muiden perusoikeuksien varmistaminen nähtiin tärkeänä osana sosiaalityöntekijöiden osaamista ja asiantuntijuutta verrattuna muihin hamstraustapauksiin osallistuviin viranomaisiin. Samainen ilmiö on tullut esiin ikääntyneiden kanssa työskentelyssä (esim. Skogberg 2024). Vakavasti hamstraavien ja itselleen turvattoman tilan luoneiden asiakkaiden itsemääräämisoikeudesta ollaan erityisesti huolissaan, ja laajennetun edunvalvonnan mahdollisuutta pohditaan usein hamstraustapauksissa. Laajennettua edunvalvontaa eli edunvalvonnan erityistehtäviä haetaan siis tapauksissa, joissa edunvalvonnan tarve koskee muitakin kuin taloudellisia asioita.

Sehän [siivoaminen] on asiakkaan vastuulla, me voidaan vain tukea asiakasta, koska ei me voida kenenkään asiakkaan tavaroita ilman hänen lupaansa heittää roskiin. Sehän olisi rikos. H2

Juuri hiljattain eräs tilanne päättyi siihen, että paloviranomaisen kautta etenee kyllä pakkokeinot omaa aikansa. Mutta meidän oli pakko sitten hänet kotiuttaa. Hänellä oli toimintaedellytykset ja varallisuutta vallan riittävästi avustettuna se siivous tilata, mutta hän ei halunnut. Eikä hän myöskään halunnut minnekään muualle kotiutua kuin sinne omaan asuntoon. H7

Sosiaalityöntekijät toivat esiin haastattelujen aikana sitä, että asiakkaan tilannetta tarkastellaan ennen kaikkea turvallisuusnäkökulman kautta, mutta myös asiakkaiden kotien kunnioittaminen sekä itsemääräämisoikeuksien toteutumisen varmistaminen nähdään merkittävänä. Kyseinen tasapainottelu nähdään siitä huolimatta ainakin osittain hanakalana ja osa sosiaalityöntekijöistä toi esiin sitä, että he toivoisivat erityisesti näissä tapauksissa apua ja tukea tässä ylemmiltä tahoilta. Heillä on myös huolta tilanteiden hoitamisesta ”oikein” ja lainsäädännön mukaisesti.

5.2.3 Luottamussuhde asiakkaaseen

Haastatteluissa sosiaalityöntekijöiden vuorovaikutusosaamisen merkitys korostui (ks. Lähteinen ym. 2017, 4). Monet sosiaalityöntekijät nostivat esiin sitä, että he haluaisivat ymmärtää asiakkaiden hamstrauskäyttäytymisen taustalla olevaa ajattelua ja kokivat keskustelun olevan tärkeää luottamussuhteen muodostamiseksi asiakkaan kanssa. He näkivät tällaisen ymmärryksen tavoittelun olevan yhteydessä suoraan sosiaalityöntekijöiden sekä muiden sosiaalihuollossa työskentelevien ammattilaisten ammatinkuvaan. He toivoivat, että muut kyseisten asiakkaiden kanssa työskentelevät ammattilaiset yrittäisivät myös ymmärtää hamstraustilannetta asiakkaan näkökulmasta. Ymmärryksen merkitystä on korostettu vahvasti tutkimuskirjallisuudessa (esim. Brown & Pain 2014, 221; Bratiotis ym. 2011, 16).

Ajattelen, että nämä [hamstraavat] ihmiset tarvitsevat ymmärrystä. Joo, tarvitsevat rajoja ja tarvitsevat myös tukea sen asian purkamiseen, mutta ennen kaikkea ymmärrystä. Ne tavarat merkitsevät heille mun kokemuksen ja näkemyksen mukaan kyllä niin paljon muuta kuin sitä, että minulla on tässä näitä pakastuspurkkeja. H5

Sote-alalla varmaan kaikki ehkä nyt lähtökohtaisesti ainakin pitäisi olla semmoisia empaattisia ja ymmärtäväisiä, että mistä tässä nyt on kyse. Se [hamstraava asiakas], joka tässä nyt on jotenkin haastava tai toimii väärin, vaan että hänellä on semmoisia juttuja, haasteita, jotka sieltä takana sitten vaikuttavat. Se asiakas ei ole huono, vaan että se tilanne on nyt vaan haastava. H3

Sosiaalityöntekijät nostivat esiin myös haastattelun aikana tekijöitä, jotka vaikuttivat hamstraustilanteissa asiakkaan kanssa työskentelyyn kielteisesti tai sitä vaikeuttavaksi, joten niiden huomioiminen nähtiin erityisen tärkeänä. Tämä ilmiön kokonaisvaltainen yhteiskunnalliseen tietoon perustuva ymmärtäminen ja sen lisäksi voimavarakeskeinen työtapana vaikuttavat olevan merkittäviä asiakkaan resilienssin ja motivaation edistämiseksi. Esimerkiksi se, että asiakkaan toimintakyky on heikentynyt, edellyttää työntekijältä enemmän resursseja ja systemisempää työtettä. Taustalla oleva vahva stigma ja asiakkaan sosiaalinen eristäytyminen ovat suhteellisen vaikeita lähtökohtia työskentelylle, mutta ne eivät ole toisaalta uusia ilmiöitä sosiaalihuollossa Sosiaalityöntekijöiden on tärkeää tunnistaa mahdollisesti heikossa asemassa olevia asiakkaita (Wahlbeck ym. 2018, 72–75).

Sosiaalityöntekijöiden asiakkaista suurin osa ei ole hyvin itsenäisesti kykeneviä. Miten nyt sitä kuvaisi? --- Lähtökohtaisesti usein asiakkaat ovat semmoisia, että heidän toimintakykynsä asioiden selvittämiseen on heikentynyt. Ja voi olla, että he ovat hyvin vastahakoisia kaikkeen. H7

Stigman ja häpeän tiedostaminen on varmaan työotteina just tosi tärkeitä, varsinkin ihmiselle, joka on sosiaalisesti jotenkin mahdollisesti syrjäytyvässä asemassa. H3

Sosiaalityöntekijät painottivat kokemuksistaan kertoessaan hamstraavien asiakkaiden kohdalla erityisesti asiakkaiden yksilökohtaisuutta niin työskentelyyn liittyvissä kuin avun ja tuen tarpeissa. Vaikka hamstraustilanteissa vaikuttaa olevan usein jonkinlaisia yhtymäkohtia ja samankaltaisuuksia, sosiaalityölle ominainen asiakkaiden tilanteiden yksilökohtainen tarkastelu näkyy myös hamstraustapauksissa. Sosiaalityöntekijät totesivat, että jokainen hamstraava asiakas tarvitsee erilaista apua ja tukea, ja sitä, että heidän elämäntilanteensa voivat erota merkittävästi toisistaan. Melkein kaikki sosiaalityöntekijät tähdensivät haastatteluiden aikana, etteivät he halunneet liikaa yleistää tätä asiakasryhmää ja työskentelyyn täytyy aina lähteä yksilökohtaisesta näkökulmasta.

Pitää aina katsoa ihan vain tapauskohtaisesti, mitä sinä on tehtävissä. H6

Toisen ihmisen kanssa se [hamstraukseen puuttuminen] vaatii sitä tutustumista ja pikkuhiljaa vähän pehmittelyä ja luottamusta. Ja toiset taas vaativat sen, että joku ulkopuolinen kerrankin sanoo, että ”Hei, kyllähän täällä pitää siivota” --- Se on hankala sanoa ja vaatii vähän semmoista tiettyä ihmisen lukutaitoa ja joskus vähän ehkä tuuriakin, että lähestyy sitä [hamstraavaa henkilöä] oikealla tavalla. H7

Kuten aikaisemmissa tuloksissakin on käynyt ilmi, monet haastatteluun osallistuneista sosiaalityöntekijöistä kokevat tärkeäksi hamstraavien asiakkaiden kanssa suoraan huolen esiin tuomisen ja yleisestikin suoraan puhumisen. Vaikka ammattilaiset tuovat esiin hamstraaville henkilöille hamstrauksen negatiivisia seurauksia ja sen tuottamia haittoja, kaikki asiakkaat eivät tunnista ongelman kiireellisyyttä, joten tilannetta voi lähteä käsittelemään sääntöjen näkökulmasta (Bratiotis ym. 2011, 26–27). Asiakkaille suoraan huolen esiin tuominen auttaa asiakkaita ymmärtämään, ettei viranomaisten puuttuminen tilanteeseen perustu mielivaltaisiin ja heikosti perusteltuihin päätöksiin. Kuitenkin asiakasta kunnioittava, sensitiivinen ja asiallinen asenne on lähtökohta niin asiakkaan kuin muiden asiakkaan kanssa työskentelevien ammattilaisen kanssa työskentelemiselle. Tätä sosiaalityöntekijät painottivat haastattelujen aikana.

Asiakkaiden jotenkin kohtaaminen silleen kunnioittavasti ja asiallisesti, mutta myös huomioiden se, että miten akuutti se tilanne on. H1

Ennen kaikkea semmoinen meidän tärkein eettinen asia, eli ihmisen puolella oleminen, ihmisarvon tukeminen, se on ihan ensimmäinen juttu. Me noudatamme perustuslakia ja mahdollistetaan jokaiselle ihmiselle ihmisarvoinen elämä. H5

Haasteltavat sosiaalityöntekijät kokivat merkittäväksi sosiaalityön asiantuntijuuden osa-alueeksi hamstraavien asiakkaiden kanssa vuorovaikutusosaamisen ja siihen liittyvän luottamussuhteen muodostamiseen asiakkaaseen. Hamstraustilanteissa asiakkaan ajattelun ymmärtämisen tavoittelu, taustatekijöiden ymmärtäminen ja yksilökohtainen lähestymistapa vaikuttavat olevan tärkeitä periaatteita vuorovaikutuksessa sosiaalityöntekijöiden antamien haastattelujen perusteella. Myös rehellisyys asiakasta kohtaan esimerkiksi turvallisuuskysymyksissä sekä sensitiivinen ja kunnioittava lähestymistapa nousivat esiin haastatteluissa luottamussuhteen luovana ja ylläpitävänä osaamisena sosiaalityön näkökulmasta.

5.2.4 Taloudellinen tuki ja käytännön tavoitteet

Sosiaalihuollossa sosiaalityöntekijät kuvasivat haastatteluiden aikana runsaasti hamstraustilanteisiin todella usein liittyvää taloudellisen tilanteen arvioimisen ja sen tuen antamisen tarvetta. Useilla hamstraavilla asiakkailla taloudellinen tilanne on huono, vaikka on myös hamstraustapauksia, joissa asiakkaat ovat hyvätulaisia tai heillä on vaikka paljon säästöjä rahan hamstraamisen vuoksi (esim. Canale & Klontz 2013, 43–44). Esimerkiksi raivaussiivoukset ovat sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan kalliita. Haastatteluissa esiin tulleet hinta-arviot vaihtelivat paljon riippuen asiakkaiden asuntojen koosta ja tilanteen vakavuudesta. Osalla hyvinvointialueista on tarkempia kriteereitä ja ohjeita asiakkaan raivaussiivouksen kustantamista varten.

Jos miettii sitä siivouksen käytännön järjestämistä, niin sosiaalityöntekijät toki tietävät sen, että useinhan tämä tilanne on se, että se siivous tulee maksamaan todella paljon. Se hintaskaala, mitä itse olen nähnyt, on ollut muutamasta sadasta parintuhanteen euroon. Ja tämä pari tuhatta euroakin oli siis kerrostalokolmio, että ei mikään kokonainen omakotitalokaan. H7

Siinähan olisi tärkeä aina selvittää tosi tarkkaan se taloudellinen tilanne, koska oikeasti, kun puhutaan tuhansien eurojen siivouksesta, niin pitää olla varmaa, että asiakkaalla ei ole varaa. H2

Sosiaalityöntekijöillä on suuri rooli asiakkaiden motivoinnissa liittyen tavoitteiden saavuttamiseksi. Motivoinnin tärkeys on korostunut erityisesti asiakkaiden kanssa, jotka ovat passiivisia tai vastahakoisia. Motivoiva haastattelu on yksi menetelmä tämän toteuttamiseksi (esim. Nix ym. 2024). Motivoinnin tärkeydessä nousee esiin myös käytännöllisten tavoitteiden asettaminen asiakkaille esimerkiksi siivouksen tai tavaramäärän suhteen. Työntekijät kokivat, että ideaalitalanteessa hamstraukseen voitaisiin puuttua asteittaisesti ja samalla luottamussuhdetta luoden, mutta tämän saavuttaminen olisi harvinaisempaa kriisiytyneiden tilanteiden vuoksi.

Se, että osaisi työskennellä se asiakkaan kanssa niin, että pystyisi motivoida siinä, että asiat etenevät. Mutta toki tietyllä tavalla asiakkaan ehdoilla, mutta ei niin, että jos mennään liikaa asiakkaan ehdoilla --- Se tasapaino siinä, että jotenkin pystyy luoda sen hyvä asiakassuhteen. H4

Ja voi olla, että he [hamstraavat asiakkaat] vaatii hyvinkin selkeitä ohjeita. Silleen, että täällä saa olla vain kaksi kirjahyllyä tai että täällä saa olla vain banaanilaatikkopinoja polveen asti. Tai jotenkin tällaisia, että kun ne ovat semmoisia asioita, mistä usein väitellään sitten. H1

Haastattelun aikana melkein kaikki sosiaalityöntekijät toivat esiin toivetta siitä, että hamstraavat asiakkaat suostuisivat pitkäaikaisempaan työskentelyyn eivätkä häviäisi sosiaalihuollon asiakkuudesta raivaussiivouksen toteuduttua, koska lyhytaikaisella työskentelyllä ei olla koettu olevan vaikutusta asiakkaiden hamstrauskäyttäytymiseen. Vaikka sosiaalityöntekijät kokivat tietävänsä, miten hamstraustilanteissa yleensä kannattaa edetä, he tiedostivat myös, että kaikkia asiakkaita ei voida auttaa heidän haluttomuutensa ja vastahakoisuutensa vuoksi. Usein sosiaalihuollon asiakkaat eivät käyttäydy sosiaalityöntekijöiden odotusten tavoin, ja he vastustavat ongelmien tunnistamista tai muutosta sekä jättävät noudattamatta ammattilaisten antamia neuvoja. Syyt tämän vastahakoisuuden taustalla voivat olla kuitenkin moninaisia. (Juhila, Caswell & Raitakari 2014, 117).

Se vaatisi kyllä taas semmoista pitkäaikaista työskentelyä sen [hamstraavan] ihmisen kanssa, että miten se saataisiin se tilanne muunlaiseksi tai miten saataisiin se hamstraus hillittyä. Ja se, että mikä siellä on ihmisen taustalla, on se syy sille hamstraukselle. Siihen saataisiin joku muutos. Toki voi olla, että osalla ei saada siihen koskaan mitään muutosta [tilanteeseen]. H7

Sosiaalityöntekijät kokivat, että käytännön tavoitteista asunnon turvallisuus ja itsenäisen asumisen tavoittelu korostuvat eniten hamstraavien asiakkaiden kanssa työskennellessä. Tavoitteet itsenäisestä asumisesta toistuivat työntekijöiden puheissa, vaikka osan ikääntyneiden asiakkaiden kanssa on noussut tarvetta palveluasumiseen asumisen turvallisuuden varmistamiseksi. Monet sosiaalityöntekijöistä kuvasivat, että hamstraustapauksissa joudutaan usein priorisoimaan ensisijaisesti sitä, että asiakkaalla on asunto, jossa hän voi asua turvallisesti. Vasta sen jälkeen muiden asioiden pohtiminen nähdään mahdollisena ja asiakkaan hyvinvointiin voidaan alkaa vaikuttamaan monipuolisesti. Moniammatillisissa työryhmissä joudutaan usein priorisoimaan näitä ongelmia, jotka ovat relevantteja niin hamstraavien henkilöiden kuin naapuruston terveyden ja turvallisuuden kannalta (Larkin ym. 2023, 9).

Kyllä minä näkisin, että sosiaalityön rooli on se itsenäisen suoriutumisen ja asumisen turvaaminen ylipäätään. Näillä ihmisillä on usein häätöuhka siellä sitten tulossa, ellei ole jo päällä. Niin silloin meidän pitää pyrkiä toimimaan sen mukaan, että sillä ihmisellä olisi edelleen koti, missä asua. Ja sitten sen jälkeen voidaan alkaa miettiä hyvinvoinnin lisäämistä ja osallisuuden lisäämistä ja sitten juuri sitä palvelupoluttamista toisaalle. H5

Sosiaalityöntekijät kuvasivat haastatteluissaan paljon käytännön tavoitteiden asettamisen tärkeyttä hamstraavien asiakkaiden kanssa. Näiden lisäksi sosiaalihuollon merkitys

hamstraustapauksissa näyttäytyy vahvasti taloudellisen tuen antamisen ja yleisesti laajemman hyvinvoinnin osa-alueiden kartoittamisen kautta. Usein passiivisten tai jopa vastahakoisten asiakkaiden motivointi nähtiin todella tärkeänä, mutta siihen ei ollut aina välttämättä tarpeeksi resursseja, koska asiakkaat eivät usein halunneet pysyä palveluissa pidemmän aikaa. Asiakkaiden kanssa pidempiaikainen työskentely kuvattiin ihanteellisena tilana, jotta itsenäisen asumisen ja turvallisuuden varmistamisen jälkeen voitaisiin vaikuttaa myös asiakkaiden muuhun hyvinvointiin ja turvata se, että aikaisempi kriittinen tilanne hamstrausten suhteen ei tulisi toistumaan.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on ollut tuoda esiin kokemuksia ja käsityksiä liittyen hamstraukseen ilmiönä sekä siinä vaadittavaan asiantuntijuuteen suomalaisten sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Haastatteluun osallistuneet sosiaalityöntekijät toivat esiin hamstrauksen moninaista luonnetta ilmiönä sekä sosiaalityön suhteellisen laajaa asiantuntijuutta kyseisissä hamstrauksepauksissa. Vaikka hamstraamisen antama konteksti sosiaalityön harjoittamiselle on kattava ja vielä keskeneräinen, sosiaalityöntekijöiden antamista haastatteluista on ollut mahdollista löytää edeltä mainittuja teemoja, jotka ovat yhtenäisiä kansainvälisen tutkimuksen kanssa liittyen aiheeseen. Koen saavuttamani tulosten olevan tärkeitä tulevaisuuden tutkimukselle liittyen hamstraukseen Suomessa suomalaisessa kontekstissa sekä toisaalta tuottavan tietoa sosiaalihuollossa esiintyneiden hamstraavien asiakkaiden kanssa työskentelemisestä.

Vaikka sosiaalityöntekijät kertoivat, että heillä ei ollut tietoa hamstraamisesta muuten kuin kokemusten kautta, monet heidän esiin tuomistaan asioista kuvaavat hamstrausta ilmiönä pitkälti samalla tavalla kuin se tulee esiin tutkimuskirjallisuudessa. He kuvasivat laajalaisesti, miten hamstraamista voi olla vaikeaa erottaa tavarapaljoudesta ja sotkuisuudesta, mutta monet heistä nostivat esiin, miten hamstraukseen nousee esiin vasta keskustelun edetessä. He kokivat, että hamstraukseen tilanteet ovat melkein aina kriisiytyneitä, mikä voi vaikuttaa työskentelyyn kyseisten asiakkaiden kanssa. Suurin osa sosiaalityöntekijöistä nosti esiin hamstrauksen aiheuttamaa sosiaalista eristäytymistä todella vahvasti haastattelujen aikana ja tärkeimpänä taustatekijänä vaikutti nousevan hamstraavien asiakkaiden väärin ajattelutavat liittyen tavaroihin ja esineisiin. Monesti esineitä ja tavaroita katseltiin niiden taloudellista arvoa liioittelevasta näkökulmasta tai niihin liittyi vahvoja tunnesiteitä. Tämän lisäksi sosiaalityöntekijät nimesivät runsaasti muitakin taustatekijöitä hamstraukseen nousemiselle kuten traumaattisia kokemuksia, fyysisen toiminnankyvyn heikkenemistä ja mielenterveyden häiriöitä, joihin liittyi vahvasti hoitamattomuutta tai laajemmin jopa sairautentunnottomuutta.

Haastateltavat sosiaalityöntekijät tiedostivat moniammatillisen työotteen merkityksen hamstrauksepauksista. He kokivat, että pelkästään sosiaalityön osaamisella ja asiantuntijuudella ei päästä pitkälle hamstraavien asiakkaiden kanssa. Moniammatillisessa työskentelyssä sosiaalityöntekijät monesti koordinoivat työskentelyä ja heillä on myös osaamista liittyen suomalaiseen palvelujärjestelmään. Hamstrauksepauksissa tärkeäksi osaksi

sosiaalityön asiantuntijuutta nousi haastatteluissa eettinen ja juridinen osaaminen erityisesti itsemääräämisoikeuden ja toisaalta asiakkaiden turvallisuuden turvaamisen osalta.

Vuorovaikutusosaaminen oli myös merkittävää sosiaalityöntekijöiden kuvaamana, koska monet hamstraavat asiakkaat ovat passiivisia ja jopa vastahakoisia työskentelyä kohtaan.

Sosiaalihuollossa sosiaalityön roolissa vaikutti korostuvan taloudellisen tuen tarpeen arviointi ja sen antaminen sekä käytännön tavoitteiden luominen asiakkaille. Monet

sosiaalityöntekijöistä kokivat merkittävänä antaa hamstraaville asiakkaille selviä tavoitteita tavarapaljouden ja sotkuisuuden suhteen.

Haastatteluihin osallistuneet sosiaalityöntekijät vaikuttavat siis ymmärtävän hamstrausta ilmiönä työkentällä muodostuneiden kokemustensa kautta. Kyseiset kokemukset toistuvat hamstraukseen liittyvässä tutkimuskirjallisuudessa ja erityisesti epävarmuus liittyen hamstraustilanteisiin puuttumiseen näkyy kansainvälisesti. Sen lisäksi haastateltavat sosiaalityöntekijät pystyivät tunnistamaan omaa asiantuntijuuttansa sekä nostivat esiin sosiaalityön näkökulman omaavia heikkouksia ja puutteita hamstraustapauksissa, jolloin myös monien muiden edeltä mainittujen ammattilaisten tärkeys korostuu. Olen näiden tekijöiden lisäksi tuonut esiin tutkielmassani teorian ja haastattelujen kautta sitä, miten suhteellisen yleinen ilmiö asiakkaiden hamstrauskäyttäytyminen on sosiaalihuollossa. Ilmiön yleisyyden lisäksi on selvää, että nykyiset yksinkertaiset toimintatavat ja käytännöt eivät ole riittävän kohdistettuja ja ne eivät tuota pitkäkestoista muutosta hamstraavien asiakkaiden elämässä.

Vaikuttaa siltä, että hamstraavat asiakkaat ovat sosiaalihuollon asiakasryhmä, jonka kanssa työskentelemiseen halutaan tietoa tulevaisuudessa, koska tutkimuskutsuni Facebook-ryhmässä sai yllättävän paljon kommentteja ja laajempaa huomiota. Omissa työyhteisöissäni hamstraaminen nähtiin sekä vaikeana että ajankohtaisena ongelmana ja tämä samankaltainen ajattelu vaikutti toistuvan Facebook-ryhmässä. Tutkielmani teoreettinen kehys sekä haastattelut vastasivat paljon ennako-odotuksiani ennen tutkielmaproessin aloittamista. Brown ja Pain (2014, 219) nostavat esiin omassa artikkelissaan, että hamstraavien asiakkaiden kohtaamisen paljouden lisäksi sosiaalityöntekijöillä on myös voimaannuttamista, vahvuuksia ja yksilökohtaisuutta korostavia lähestymistapoja, jotka ovat merkittäviä hamstraavien asiakkaiden kanssa työskentelyssä. Edeltä mainitun lähteen mukaan kyseisten asiakkaiden kanssa sosiaalityöntekijöiden tekemällä erilaisten riskien arvioinnilla ja hallinnalla sekä etujen ajamisella on suuri rooli muutosta ajavasta näkökulmasta.

Suomalainen ICD-10:n diagnoosin muodostama ja myös historiallinen konteksti hamstraukselle voidaan kokea suhteellisen hankalaksi, mikä voi vaikuttaa siihen liittyvän tutkimuksen määrää. Koska ICD-10:n mukaan pakonomainen keräileminen ei välttämättä kuvaa todellisuutta yhtä hyvin kuin DSM-5 varsinkaan OCD-oireiston täyttymisen perusteella (ks. Steketee & Frost 2014, 357), diagnoosien tekeminen on varmasti vähäisempää eikä Suomessa vaikuta olevan hirveästi mielenterveyden ammattilaisia, jotka ovat erikoistuneet hamstraamiseen mielenterveydenhäiriönä. Toisaalta, kuten haastatteluissa tulee ilmi, Suomessa hamstraaminen on suhteellisen normalisoitu asia ja itsemääräämisoikeus nähdään todella tärkeänä perusoikeutena. Esimerkiksi monella ikääntyneellä voi olla merkittäviä kokemuksia materiaalisesta deprivatiosta sekä lama- että sota-ajoilta (ks. Fontenelle ym. 2021), joten hamstraavia ihmisiä voi olla todellisuudessa yllättävän paljon, mutta he päätyvät sosiaalihuollon piiriin vasta tilanteiden kriisiytyessä.

Haastattelujen aikana sosiaalityöntekijät nostivat useita kehittämiskohteita sosiaalialalla ja laajemmalla viranomaisten toiminta-alueilla hamstraavien asiakkaiden palveluprosessien turvaamiseksi ja vahvistamiseksi. Monet heistä kokivat, että koulutus ja tiedon lisääminen hamstraamisesta voisi auttaa erityisesti asiakkaiden kohtaamisessa ja parantaa heidän kanssaan tapahtuvaa vuorovaikutusta. Omalta osaltaan haastatteluihin osallistuminen on auttanut sosiaalityöntekijöitä kriittisesti refleктоimaan kokemuksiaan liittyen hamstraaviin asiakkaisiin. Vaikuttaa siltä, että transformatiivisille sosiaalityön käytännöille niin yksilö- kuin yhteiskunnallisella tasolla olisi tarvetta kyseisen asiakasryhmän kanssa. Keskeistä transformatiivisessa sosiaalityössä on kriittinen reflektointi, kunnioittavien luottamussuhteiden luominen sekä asiakkaiden edun ajaminen laajemmassa palvelujärjestelmän kontekstissa, jotta pysyvää muutosta saavutetaan (esim. Munford 2023). Nämä tekijät koen erityisen tärkeiksi tulevaisuuden tutkimuksessa liittyen hamstraukseen. Hamstraavien asiakkaiden äänien nostaminen esiin on varmasti merkittävää nykyisten käytäntöjen kehittämisessä.

Erityisen tärkeänä sosiaalityöntekijät kokevat myös sote-integraation parantamisen, jotta sosiaali- ja terveydenhuollonpalveluissa tieto liikkuisi ja hamstraavat asiakkaat saisivat tarvitsevansa avun terveydenhuollon puolelta erityisesti mielenterveyspalveluiden näkökulmasta. Vaikka hamstraavien asiakkaiden oirekuvaan liittyy vahvasti sosiaalinen syrjäytyminen ja viranomaisten kanssa työskentelyn välttely, aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että vakavasti hamstraavilla henkilöillä on usein huonompi fyysinen hyvinvointi. Hamstraus voi lisätä alttiutta monille lääketieteellisille sairauksille kuten sydän- ja

verisuonisairauksille, aineenvaihdunnanhäiriöille, autoimmuunisairauksille sekä monille kipuun ja uneen liittyville sairauksille (Nutley, Camado, Richenbaum, Nosheny, Weiner, Delucchi, Mackin & Mathews 2021). Runsaan julkisen terveydenhuollon käyttäminen voi toistua myös suomalaisessa kontekstissa, joten toivoisin tulevaisuudessa, että hamstrauksen tutkiminen suomalaisessa kontekstissa huomioisi molemmat puolet sote-palveluista.

Haastatellut sosiaalityöntekijät, joilla on ollut mahdollisuuksia ottaa hamstraavien asiakkaiden perheitä tai muita omaisia työskentelyyn mukaan, ovat kokeneet sen tärkeänä. Heidän mukaansa kyseiset henkilöt antavat tärkeää tietoa asiakkaan hamstrauskäytöksen historiasta sekä voivat tukea asiakasta asiakasprosessin etenemisessä erityisesti osana raivaussiivousta. Bratiotis, Stekete ja Sorrentino Schmalisch (2011, 24) kuvaavat, että perheenjäsenet ovat usein vaikeassa roolissa hamstraamisen riskien arvioinnissa, koska heillä ei ole välttämättä hirveästi tietoa hamstraamisesta ongelmana ja objektiivisena pysyminen voi olla vaikeaa. Joskus hamstraavat henkilöt ottavat apua pelkästään omaisiltaan, jolloin sosiaalityöntekijöiden olisi tärkeää ohjeistaa omaisia puhumaan hamstrauksesta tuomitsematta asiakkaita ja keskittymään haittojen vähentämiseen (em., 25). Perheenjäsenten kokemaan niin sanottuun hoitajuuden taakkaan voi vaikuttaa kurjuudessa eläminen, hamstraavan henkilön kanssa asuminen sekä hamstraavan henkilön ikä (Drury ym.2014, 7). Siten myös perheenjäsenten ja omaisten avun tarvetta voi olla joskus tärkeää arvioida.

Ikääntyneiden hamstraavien asiakkaiden kanssa työskennelleet sosiaalityöntekijät ovat erityisen huolissaan palveluiden resurssien vähäisyydestä ja toisaalta monilla hyvinvointialueilla suhteellisten uusien gerontologisten sosiaalityön yksiköiden ohjeistuksen riittämättömyydestä sekä todella runsaasta asiakasmäärästä suhteessa työntekijöiden määrään. Monet hyvinvointialueiden gerontologisen sosiaalityön yksiköistä on perustettu vasta hyvinvointiuudistusten jälkeen ja niitä voidaan ajatella osana sosiaali-, terveys- tai vanhuspalveluita. Suomen ensimmäinen gerontologisen sosiaalityön yksikkö perustettiin vasta vuonna 2018 Helsinkiin ja yksiköissä usein koetaan hamstrauksen työllistävän paljon (Laitinen 2022). Ikääntyminen tuo erityisen kontekstin hamstraamiseen, koska hamstrauskäytös yleensä pahenee henkilön ikääntyessä ja toisaalta hamstraaminen on läheinen ilmiö itsensä laiminlyönnin kanssa (ks. Cath ym. 2017; Barnett 2018, 61), mikä ei valitettavasti tullut kovin suoraan esiin käsitteenä sosiaalityöntekijöiden antamissa haastatteluissa.

Ennaltaehkäiseviin palveluihin ja terveyssozialityöhön panostaminen korostui myös haastattelujen aikana. Koska hamstraavat ikääntyneet asiakkaat harvemmin hakeutuvat itse sosiaalihuollon palveluihin, usein hamstraustilanteet tulevat esiin sairaaloissa, joissa terveyssozialityöntekijät toimivat ns. matalan kynnyksen palveluina sosiaalihuollon palveluihin. Koska useimmat asiakkaat vaikuttavan olevan kovin vastahakoisia työskentelyyn viranomaisten kanssa, pitkäkestoiselle työskentelylle ei ole aina mahdollisuuksia juuri asiakkaiden vapaaehtoisuuden puutteen vuoksi. Pitkäkestoisen työskentelyn puutteen vuoksi raivaussiiivouksen jälkeen tavaraa alkaa kerääntymään uudelleen ja haastateltavien sosiaalityöntekijöiden mukaan yhdelle henkilölle joudutaan tyypillisesti tekemään useampia raivaussiiivouksia. Sen lisäksi, että tällaiset pakkosiiivoukset eivät vaikuta hamstraustaipumukseen, ne voivat aiheuttaa hamstraaville asiakkaille aiemman pakonomaisen keräilemisen oireiden pahenemista (Frost, Stekete & Williams 2000). Kysow (2024, 57) käsittelee väitöskirjassaan muun muassa pakkosiiivouksen aiheuttamia oireita ja tunteita kuten avuttomuutta, ahdistusta, surua, nöyryytystä, syyllisyyttä sekä vihaa. Hänen esittämässään kirjallisuuskatsauksessa tulee esiin, että pakkosiiivous voi olla traumaattinen kokemus asiakkaalle ja voi lisätä itsetuhoisia ajatuksia (em., 58).

Orrin ja muiden tutkijoiden (2019, 265) mukaan hamstrauskäyttäytyminen on liitetty yhdysvaltalaisessa kontekstissa eräänlaiseen moraaliseen paniikkiin, joka on näkynyt muun muassa ilmiöön kohdistuvissa luokkapeloissa. Erityisesti Yhdysvalloissa hamstrauksen historia korostaa pakonomaisen keräilemisen stigmatisoivaa luonnetta suhteessa marginalisoituviin yhteiskuntaryhmiin ja yksimielisyys ”roskan” luokasta esineiden arvon perusteella on muuttunut yhä uhkaavammin epävakaaksi (em., 265). Koska hamstrausta voidaan katsella vahvasti sosiaalisena ongelmana, yhteisöihin kohdistuvien interventioiden merkitys on siinä korostunut (esim. Bratiotis ym. 2019, McGuire ym. 2013, Frost ym. 2000). Vaikuttaa siltä, että esimerkiksi yhteisöissä tehtävällä sosiaalityöllä voisi olla paikka hamstraavien ihmisten auttamisessa. Roivanaisen, Kostiaisen ja Metterin (2019) mukaan suomalaisessa kontekstissa yhteisössä tehtävällä sosiaalityöllä ei ole vahvaa asemaa ja esimerkiksi aikuissosiaalityössä on etäännytty sen asiakkaiden elinympäristöistä.

Haastatteluissa korostui myös hamstraamisen luonne moninaisena ongelmana, jonka kanssa työskentelemisessä toimii useampi eri alojen ammattilainen. Bratiotis ja Woody (2020, 5) tuovat esiin omassa artikkelissaan sitä, miten useimmat mielenterveydenammattilaiset, jotka kohtaavat hamstraavia asiakkaita, eivät usein mieti asumisen turvallisuuteen ja vakauteen liittyviä ongelmia näiden asiakkaiden kanssa ja sen sijaan sosiaalipalveluissa hamstraus ei

näyttäyty tarpeeksi vahvasti mielenterveydenongelmana. Akateemisessa kirjallisuudessa on noussut esiin, miten erityisesti suurissa kaupungeissa hamstraamisen kanssa työskentelyyn on kehitetty eräänlaisia moniammatillisia työryhmiä. Näitä monialaisia tiimejä löytyy muun muassa Yhdysvalloista, Kanadasta ja Singaporesta, ja niiden toiminnasta on positiivista näyttöä, vaikka useimmat niistä on muodostettu tapauskohtaisesti. (Haighton, Caiazza & Neave 2023, 10–12.)

Pro gradu -tutkielman prosessin aikana on noussut esiin useita tulevaisuuden tutkimuksen aiheita. Olisi mielenkiintoista esimerkiksi saada tarkempaa kuvaa hamstraavien asiakkaiden palveluprosesseista sosiaalihuollossa. Haastattelujen valossa ne näyttävät alkavan erityisesti huoli-ilmoituksilla ja terveydenhuollon yhteydenotolla. Olisi varmasti tärkeää tehdä tutkimusta, joka keskittyisi enemmän ikääntyneiden henkilöiden pakonomaiseen keräilyyn, koska kyseinen asiakasryhmä näyttää korostuvan myös suomalaisessa kontekstissa. Toisaalta olisi kiinnostavaa tietää enemmän ammattijärjestäjien ja hamstraavien sosiaalihuollon asiakkaiden välisestä työskentelystä ja vuorovaikutuksesta varsinkin hyvinvointialueilla, joissa heidän käyttämisensä kyseisissä tapauksissa on nähty enemmän vakiintuneena käytäntönä. Hamstrauksesta saa varmasti vielä paljon tutkittavaa.

Lähteet

- Ahvenainen, P. (2022). Lastensuojelun sosiaalityöntekijän kotikäynnit ja kodin yksityisyyden kokemukset lastensuojelun asiakasvanhempien kertomuksissa. Pro-gradu tutkielma, Itä-Suomen yliopisto.
- American psychiatric association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Arlington, VA: American psychiatric publishing.
- American psychological association (2017). What is the difference between psychologists, psychiatrists and social workers? [online] <https://www.apa.org/ptsd-guideline/patients-and-families/psychotherapy-professionals>. Julkaistu vuonna 2017.
- Arajärvi, M., Mönkkönen, K., Kekoni, T. & Toikko, T. (2021). Sosiaalityön psykososiaalisen asiantuntijuuden hyödyntämiseen vaikuttavat tekijät nuorisopsykiatrian avohoidossa. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 58(1), 46–60.
- Bates, S., Chang, W. C., Hamilton, C. E., & Chasson, G. S. (2021). Hoarding disorder and co-occurring medical conditions: A systematic review. *Journal of obsessive-compulsive and related disorders*, 30, 100661.
- Bates, S., De Leonardis, A. J., Corrigan, P. W., & Chasson, G. S. (2020). Buried in stigma: experimental investigation of the impact of hoarding depictions in reality television on public perception. *Journal of obsessive-compulsive and related disorders*, 26, 100538.
- Barnett, D. (2018). *Self-neglect and hoarding: a guide to safeguarding and support*. London, England: Jessica Kingsley publishers.
- Brakoulias, V., & Milicevic, D. (2015). Assessment and treatment of hoarding disorder. *Australasian psychiatry*, 23(4), 358–360.
- Bratiotis, C., Ayers, C. & Steketee, G. (2016). Older adults who hoard. Teoksessa Kaplan, D. & Berkman, B. (toim.) *The Oxford handbook of social work in health and aging*. New York: Oxford University press, 407–414.
- Bratiotis, C., Davidow, J., Glossner, K., & Steketee, G. (2016). Requests for help with hoarding: Who needs what from whom? *Practice innovations*, 1(1), 82.
- Bratiotis, C., Steketee, G. & Sorrentino Schmalisch, C. (2011). *The hoarding handbook: a guide for human service professionals*. United Kingdom: Oxford University press.
- Bratiotis, C., & Woody, S. R. (2020). What's so complicated about hoarding? A view from the nexus of psychology and social work. *Journal of obsessive-compulsive and related disorders*, 24, 100496.

- Bratiotis, C., Woody, S., & Lauster, N. (2019). Coordinated community-based hoarding interventions: Evidence of case management practices. *Families in Society*, 100(1), 93–105.
- Brown, F., & Pain, A. (2014). Developing an approach to working with hoarding: Space for social work. *Practice*, 26(4), 211–224.
- Canale, A., & Klontz, B. (2013). Hoarding disorder: It's more than just an obsession-implications for financial therapists and planners. *Journal of Financial Therapy*, 4(2), 4.
- Cath, D.C., Nizar, K., Boomsma, D., Mathews, C.A., (2017). Age-specific prevalence of hoarding and obsessive-compulsive disorder: a population-based study. *Am. J. Geriatr. Psychiatry*, 25, 245–255.
- Chabaud, S. (2020). Children in hoarded homes: A call for protection, prevention, intervention and compassionate care. *Children Australia*, 45(3), 186–192.
- Chapin, R. K., Sergeant, J. F., Landry, S. T., Koenig, T., Leiste, M., & Reynolds, K. (2010). Hoarding cases involving older adults: The transition from a private matter to the public sector. *Journal of Gerontological Social Work*, 53(8), 723–742.
- Chen, W., Denson, T. F., Timpano, K. R., Kocol, O., & Grisham, J. R. (2024). An investigation of the multifaceted components of anger and hoarding symptoms. *Personality and individual differences*, 222, 112582.
- David, J., Crone, C., & Norberg, M. M. (2022). A critical review of cognitive behavioural therapy for hoarding disorder: How can we improve outcomes? *Clinical psychology & psychotherapy*, 29(2), 469–488.
- Davidson, E. J., Dozier, M. E., Mayes, T. L., Baer, K. A., & Ayers, C. R. (2020). Family and social functioning in adults with hoarding disorder. *Children Australia* 45(3), 159–163.
- De Kleijn, R., & Van Leeuwen, A. (2018). Reflections and review on the audit procedure: Guidelines for more transparency. *International journal of qualitative methods*, 17(1), 1609406918763214.
- Drury, H., Ajmi, S., de la Cruz, L. F., Nordsletten, A. E., & Mataix-Cols, D. (2014). Caregiver burden, family accommodation, health, and well-being in relatives of individuals with hoarding disorder. *Journal of affective disorders*, 159, 7–14.
- Garza, G., & Landrum, B. (2015). Meanings of compulsive hoarding: An archival projective life-world approach. *Qualitative research in psychology*, 12(2), 138–161.

- Gilgun, J. F., & Abrams, L. S. (2002). The nature and usefulness of qualitative social work research: Some thoughts and an invitation to dialogue. *Qualitative social work*, 1(1), 39–55.
- Granfelt, R. (1998). *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: SKS.
- Greig, A., Tolin, D., & Tsai, J. (2020). Prevalence of hoarding behavior among formerly homeless persons living in supported housing. *The journal of nervous and mental disease*, 208(10), 822–827.
- Grisham, J. R., & Baldwin, P. A. (2015). Neuropsychological and neurophysiological insights into hoarding disorder. *Neuropsychiatric disease and treatment*, 951–962.
- Eldh, A. C., Årestedt, L., & Berterö, C. (2020). Quotations in qualitative studies: Reflections on constituents, custom, and purpose. *International journal of qualitative methods*, 19, 1609406920969268.
- Eläinsuojelulaki 247/1996. [online] <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1996/19960247>. Viitattu 13.1.2025.
- Engeström, Y. (2006). *Kaksikäätinen asiantuntijaorganisaatio*. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja 2/2006. [online] <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/78595/2006b2.pdf>.
- Euroopan ihmisoikeussopimus 20.5.1999/63. Finlex. [online] https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063/19990063_2. Viitattu 14.1.2025.
- Fontenelle, L. F., Muhlbauer, J. E., Albertella, L., & Eppingstall, J. (2021). Traumatic and stressful life events in hoarding: the role of loss and deprivation. *European journal of psychotraumatology*, 12(1), 1947002.
- Frost, R. O., Steketee, G., Tolin, D. F., & Renaud, S. (2008). Development and validation of the clutter image rating. *Journal of psychopathology and behavioral assessment* 30, 193–203.
- Frost, R. O., Steketee, G., & Williams, L. (2000). Hoarding: A community health problem. *Health and social care in the community*, 8, 229–234.
- Haighton, C., Caiazza, R., & Neave, N. (2023). “In an ideal world that would be a multiagency service because you need everybody’s expertise.” *Managing hoarding disorder: A qualitative investigation of existing procedures and practices*. *PloS One*, 18(3), e0282365–e0282365. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0282365>
- Hancock, B. L., & Pelton, L. H. (1989). Home visits: History and functions. *Social casework* 70(1), 21–27.

- Hakonen, S. (2023). Paloriskitarkastustoiminnan kehittäminen. Opinnäytetyö, LAB University of Applied Sciences.
- Hautala, M., & Vartio, S. (2019). Taloudenhallinta asumisen turvaajana. Avauksia taloussosiaalityöstä 65. Jyväskylän yliopisto. Kokkola: Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
- Heikkinen, S. (2021). Yhdennetty sosiaalityö: Aikuissosiaalityön tehtävät, osaaminen ja omatyöntekijäyys mielenterveyspalveluissa. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Hintenach, A. M. (2023). Social work professionals' knowledge, perceptions, and experiences with hoarding disorder in older adults. Väitöskirja, Fordham University.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2010). Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hudak, R., Borue, X., Sharma, M., McKay, D., Storch, E. A., & Abramowitz, J. S. (2017). Biological models and treatments for obsessive-compulsive related disorders for adults. Teoksessa Abramowitz, J. S., McKay, D. & Storch, E. A. (toim.). The Wiley handbook of obsessive compulsive disorders, 1039–1060. Chichester, UK: John Wiley & Sons, Ltd.
- Huttunen, M. O. (2015). Keräilypakko. Katsaus. Duodecim 2015 (131), 1340–1344.
- Huuhka, V. M. (2014). Viranomaisyhteistyö palotarkastuksessa: " Ongelma-asumiseen" liittyvä viranomaistyö Jyväskylän kaupungissa. Opinnäytetyö, Savonia.
- Hänninen, K. & Poikela, R. (2016). Toimintalähtöinen, dialoginen ja kohtaava vuorovaikutus. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P., Veistilä, M., & Anttonen, A. (toim.). Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus.
- ICD-10. 2016. International statistical classification of diseases and related health problems. 10. versio. World Health Organization. Viitattu 23.11.2024.
- Juhila, K. (2012). Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Jyväskylä: Bookwell.
- Juhila, K. (2021). Koodaaminen. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus>. Viitattu 23.1.2025
- Juhila, K. (2022). Koti asiakkaan ja työntekijän kohtaamispaikkana. Teoksessa Raitakari, S., Günther, K., & Räsänen, J.-M. (toim.) Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus. Tampere: Tampere University Press.

- Juhila, K. (2024). Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>. Viitattu 23.1.2025.
- Juhila, K. (2024). Teemoittelu. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>. Viitattu 23.1.2025.
- Juhila, K., Caswell, D. & Raitakari, S. (2014). Resistance. Teoksessa Hall, C., Juhila, K., Matarese, M. & Van Nijnatten, C. (toim.) *Analysing social work communication: Discourse in practice*, 117–135. Oxford: Routledge.
- Jyväskylän yliopisto. (2024). Fenomenologinen tutkimus. [online]. <https://sites.app.jyu.fi/mehu/fi/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/fenomenologinen-tutkimus>. Viitattu 21.11.2024.
- Jäntti, I. (2023). "Aina kahden vaiheilla"–Ammattilaisten interventiot ikääntyneen itsensä laiminlyönnin tilanteissa: Katsaus kansainväliseen tutkimukseen. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Kaplan, D. (2014). Hoarding memories: The work of nostalgia in two reality TV shows. *Journal of Popular Culture*, 47(6), 1077–1091.
- Karjalainen, P., Metteri, A., & Strömberg-Jakka, M. (2019). Tiekartta 2030: aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Karvinen-Niinikoski, S. (2005). Reflektiivisyys suomalaisessa sosiaalityössä. *FinSoc* 1/2005. Helsinki: Stakes.
- Karttunen, S. (2018). Moniammatillinen yhteistyö: Onnistuneen yhteistyön edellytykset ja sosiaalityöntekijän rooli työryhmässä. Pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopisto.
- Karvonen, V. (2016). Yhtenäiset toimintatavat paloriskiasunnoissa Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella. Opinnäytetyö, Laurea-ammattikorkeakoulu.
- Kinni, R. L., Puurunen, P., Reiman, T., & Kettunen, M. (2021). Gerontologinen sosiaalityö Kymsoten ikäihmisten integroidussa palvelukokonaisuudessa. Sosiaalisesti kestävä Kymenlaaksoa tekemässä, 158. Itä-Suomen yliopisto. Jyväskylä: Grano Oy.
- Kivipelto, M. (2022). Rakenteellisen sosiaalityön ulottuvuudet. Teoksessa Liukko, E., Muurinen, H., Kokkonen, T. & Santalahti, V. (toim.) *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 1/2022*. Helsinki: THL.
- Kivipelto, M., Ilmarinen, K., & Karjalainen, P. (2023). Sosiaalityön ammattilaisten näkemyksiä asumisesta ja siihen liittyvästä huono-osaisuudesta. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 61(4), 12–33.

KKO:2022:61. [online].

<https://www.korkeinoikeus.fi/fi/index/ennakkopaatokset/kko202261.html>. Antopäivä 10.11.2020.

Koljonen, M. (2022). Lapsen kodin paikka ja merkitys: Systemaattinen kirjallisuuskatsaus lapsen kotia käsittelevästä suomalaisesta sosiaalityön akateemisesta tutkimuksesta vuosina 1990–2022. Pro gradu -tutkielma, Lapin yliopisto.

Korpela, Rauni (2014) Terveys- ja sosiaalityön asiantuntijuus ja kehittäminen. Teoksessa Anna Metteri, Heli Valokivi & Satu Ylinen (toim.) Terveys ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus, 118–141.

Kumpumäki, J. (2024). " Siinä hetkessä": kotikäynnit ja havainnointi sosiaalipäivystyksen päätöksenteon perustana alaikäistehtävissä. Pro gradu -tutkielma, Lapin yliopisto.

Kuusisto-Niemi, S., & Kääriäinen, A. (2005). Hiljaisen tiedon vallasta näkyvän tiedon valtaan-puheenvuoro tiedon näkyväksi tekemisen puolesta. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 452–460.

Kysow, K. (2024). Understanding hoarding clean-outs: a public scholar approach. Väitöskirja, University of British Columbia.

Laine, T. (2010) Miten kokemuksia voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Aaltola, J., Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. II, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laitinen, J. (2022). Ikäihmisten tukena ruohonjuuritasolla. Talentia-lehti. [online] <https://www.talentia.fi/talentia-lehti/ikaihmissen-tukena-ruohonjuuritasolla/>. Julkaistu 11.10.2022.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Finlex. [online] <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>. Viitattu 12.12.2024.

Larkin, P., Bratiotis, C., & Woody, S. R. (2024). Assessment of critical health and safety risks in homes where hoarding is prevalent. Journal of community health, 49(1), 8–16.

Lastensuojelulaki 417/2007. Finlex. [online] <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 13.1.2025.

Launis, K. (1997). Moniammatillisuus ja rajojen ylitykset asiantuntijatyössä. Teoksessa Juhani Kirjonen, Pirkko Remes ja Anneli Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus, 122–133. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

- Lawrence, L. M., Ciorciari, J., & Kyrios, M. (2014). Relationships that compulsive buying has with addiction, obsessive-compulsiveness, hoarding, and depression. *Comprehensive psychiatry*, 55(5), 1137–1145.
- Lähteinen, M. & Hämeen-Anttila L. 2017. Sosiaalihuollon lainsäädäntö. Teoksessa Aulikki Kananoja, Martti Lähteinen ja Pirjo Marjamäki (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. (s. 40–46). Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Lähteinen, S.; Raitakari, S.; Hänninen, K.; Kaittila, A.; Kekoni, T.; Krok, S.; Skaffari, P. (2017). *Sosiaalityön koulutuksentuottama osaaminen. Sosnet julkaisuja 7*. Rovaniemi: Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet.
- Mathes, B. M., Kennedy, G. A., Cogle, J. R., & Schmidt, N. B. (2019). An examination of the relationship between hoarding symptoms and hostility. *Journal of psychiatric research*, 111, 121–127.
- Mathews, C. A., Delucchi, K., Cath, D. C., Willemsen, G., & Boomsma, D. I. (2014). Partitioning the etiology of hoarding and obsessive–compulsive symptoms. *Psychological medicine*, 44(13), 2867–2876.
- McGrath, M., Russell, A. M., & Masterson, C. (2024). ‘A more human approach ... I haven’t found that really’: experiences of hoarding difficulties and seeking help. *Behavioural and cognitive psychotherapy*, 52(1), 1–13.
- McGuire, J. F., Kaercher, L., Park, J. M., & Storch, E. A. (2013). Hoarding in the community: A code enforcement and social service perspective. *Journal of social service research*, 39(3), 335–344.
- McMillan, S. G., Rees, C. S., & Pestell, C. (2013). An investigation of executive functioning, attention and working memory in compulsive hoarding. *Behavioural and cognitive psychotherapy*, 41(5), 610–625.
- Mertens, D. M., & Ginsberg, P. E. (2008). Deep in ethical waters: Transformative perspectives for qualitative social work research. *Qualitative social work*, 7(4), 484–503.
- Morris, S. H., Jaffee, S. R., Goodwin, G. P., & Franklin, M. E. (2016). Hoarding in children and adolescents: A review. *Child psychiatry & human development*, 47, 740–750.
- Mulligan-Rabbitt, J., O’Connor, J., & Brien, C. (2023). “It’s not yours. It’s mine”: A qualitative study exploring the experience of hoarding. *International journal of applied psychoanalytic studies*, 20(1), 120–137. <https://doi.org/10.1002/aps.1795>

- Munford, R. (2023). Transformative social work practice: Providing meaningful support to people living with mental health challenges. *Practice*, 35(5), 363–378.
<https://doi.org/10.1080/09503153.2023.2208779>
- Mustonen, T. (2001). Kotikäynti ja asiakkaan koti: jyvaskyläläisten sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä kotikäynnistä ja asiakkaan kodista sosiaalityössä. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- Mönkkönen, K. (2018). Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus.
- Niemelä, M., Kaartinen, J., Siira, T., Niskasaari, E., Anttila, H., & Vuokko, R. (2023). Kotona asumista tukevat teknologiat ikäihmisille: KATI-viitearkkitehtuuri. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2023:32. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Nix, C., Mackenstadt, D., & Dozier, M. (2024). Motivational interviewing for hoarding disorder and social relationships in rural-dwelling older adults. *The American journal of geriatric psychiatry*, 32(4), S104.
- Nordberg, C. (2018). Social work restructuring and paradoxes of professional identity in Finland. Teoksessa Jéonsson, J. H. & Kamali, M. (toim.) *Neoliberalism, nordic welfare states and social work*, 126–136. London: Taylor and Francis.
- Nutley, S. K., Camacho, M. R., Eichenbaum, J., Nosheny, R. L., Weiner, M., Delucchi, K. L., Mackin, R. S. & Mathews, C. A. (2021). Hoarding disorder is associated with self-reported cardiovascular/metabolic dysfunction, chronic pain, and sleep apnea. *Journal of psychiatric research*, 134, 15–21.
- Orr, D. M. R., Preston-Shoot, M., & Braye, S. (2019). Meaning in hoarding: perspectives of people who hoard on clutter, culture and agency. *Anthropology & medicine*, 26(3), 263–279.
- Owen, J., Woolham, J., Manthorpe, J., Steils, N., Martineau, S., Stevens, M., & Tinelli, M. (2022). Adult safeguarding managers' understandings of self-neglect and hoarding. *Health & Social Care in the Community*, 30(6), e4405-e4415.
- Padgett, D. K. (2016). Interpretation: recognizing salience. Teoksessa Padgett, D. K. (toim.) *Qualitative methods in social work research*. 3.painos. Thousand Oaks: SAGE Publications, Incorporated.
- Padgett, D. K. (2016). Strategies for rigor and trustworthiness. Teoksessa Padgett, D. K. (toim.) *Qualitative methods in social work research*. 3.painos. Thousand Oaks: SAGE Publications, Incorporated.

- Padgett, D. K. (2016). Telling a story: writing the qualitative study. Teoksessa Padgett, D. K. (toim.) *Qualitative methods in social work research*. 3.painos. Thousand Oaks: SAGE Publications, Incorporated.
- Padgett, D. K. (2016). *Qualitative methods in context*. Teoksessa Padgett, D. K. (toim.) *Qualitative methods in social work research*. 3.painos. Thousand Oaks: SAGE Publications, Incorporated.
- Paasio, P. (2018). Tulevaisuuteen katsovan sosiaalityön asiantuntemus. Teoksessa Juvonen, T., Lindh, J., Pohjola, A. & Romakkaniemi, M, (toim.) 2018. *Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus*. Helsinki: UNIpress, 2018.
- Penzel, F., Frost, R. O., & Steketee, G. (2014). Hoarding in History. Teoksessa Frost, R. O. & Steketee, G. (toim.) *The Oxford handbook of hoarding and acquiring*. Oxford University Press.
- Pelastuslaki (379/2011). Finlex. [online]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379>. Viitattu 14.1.2025.
- Pohjola, A. (2012). Moniulotteinen vaikuttavuus. Teoksessa Pohjola, Anneli, Kemppainen, Tarja & Väyrynen, Sanna (toim.) *Sosiaalityön vaikuttavuus*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 9–15.
- Pohjola, Anneli (2011) Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Anneli Pohjola & Riitta Särkelä (toim.) *Sosiaalisesti kestävä kehitys*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 207–224.
- Pohjola, A. (2018). Sosiaalityön muuttuvan asiantuntijuuden ydintekijöitä. Teoksessa Juvonen, Tarja & Lindh, Jari & Pohjola, Anneli & Romakkaniemi, Marjo (toim.) *Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus*. Sosiaalityön tutkimuksenvuosikirja 2018. Unipress, 280–290.
- Postlethwaite, A., Kellett, S., & Mataix-Cols, D. (2019). Prevalence of hoarding disorder: A systematic review and meta-analysis. *Journal of affective disorders*, 256, 309–316.
- Probst, B. (2015). The eye regards itself: Benefits and challenges of reflexivity in qualitative social work research. *Social work research*, 39(1), 37-48.
- Prosser, R. M., Salkovskis, P. M., & Dennis, J. P. (2024). Understanding stigma in hoarding disorder: A systematic review. *Journal of obsessive-compulsive and related disorders*, 100872.
- Raitakari, S., Günther, K. & Räsänen, J.-M. (2022). Johdanto. Teoksessa Raitakari, S., Günther, K., & Räsänen, J.-M. (toim.) *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus*. Tampere: Tampere University Press.

- Raitakari, S. & Juhila, K. (2022). Kotikäänne: hyvinvointipalveluiden ja -työn muutos. Teoksessa Raitakari, S., Günther, K., & Räsänen, J.-M. (toim.). Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus. Tampere: Tampere University Press.
- Raitakari, S., Takala, H. & Saario, S. (2022). Riskit ja luottamus syrjäseudun aikuissosiaalityön kotikäynneillä. Teoksessa Raitakari, S., Günther, K., & Räsänen, J.-M. (toim.). Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus. Tampere: Tampere University Press.
- Raunio, K. (2004). Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Rees, C. S., Valentine, S., & Anderson, R. A. (2018). The impact of parental hoarding on the lives of children: Interviews with adult offspring of parents with hoarding disorder. *Clinical psychologist*, 22(3), 327–335.
- Ricci, G., Gibelli, F., Bailo, P., Caraffa, A. M., Casamassima, M. A., & Sirignano, A. (2023). Hoarding disorder: A sociological perspective. *Sci*, 5(2), 21-.
<https://doi.org/10.3390/sci5020021>.
- Rikoslaki (39/1889). Finlex. [online]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>. Viitattu 12.12.2024.
- Rodgers, N., McDonald, S., & Wootton, B. M. (2021). Cognitive behavioral therapy for hoarding disorder: An updated meta-analysis. *Journal of affective disorders*, 290, 128–135.
- Rodriguez, C. I., Herman, D., Alcon, J., Chen, S., Tannen, A., Essock, S., & Simpson, H. B. (2012). Prevalence of hoarding disorder in individuals at potential risk of eviction in New York City: a pilot study. *The journal of nervous and mental disease*, 200(1), 91–94
- Ropponen, A. (2024). Blogi: Rakenteellinen sosiaalityö pyrkii luovaan ja avoimeen toimintakulttuuriin. Kanta-Hämeen hyvinvointialue. [online]
<https://omahame.fi/fi/w/rakenteellinen-sosiaalityo-pyrkii-luovaan-ja-avoimeen-toimintakulttuuriin>. Julkaistu 11.1.2024.
- Roivanainen, I., Kostiainen, T. & Metteri, A. (2019). Yhteissosiaalityötä muuttuvassa toimintaympäristössä. Teoksessa Pohjola, A. (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Vastapaino: Tampere, 277–301.
- Rovasalo, A. (2023). Keräilypakko. Lääkärikirja Duodecim. [online]
<https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01100>. Julkaistu 23.3.2023.

- Räsänen, J.-M. (2022). Kotiin kietoutuva tiedonkeruu aikuissosiaalityössä. Teoksessa Raitakari, S., Günther, K., & Räsänen, J.-M. (toim.) *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus*. Tampere: Tampere University Press.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006.) *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>. Viitattu 21.1.2025.
- Sandlin, J. A., & Wallin, J. J. (2022). Decluttering the pandemic: Marie Kondo, minimalism, and the “joy” of waste. *Cultural studies ↔ critical methodologies*, 22(1), 96–102.
- Seng, J. S., Lopez, W. D., Sperlich, M., Hamama, L., & Meldrum, C. D. R. (2012). Marginalized identities, discrimination burden, and mental health: Empirical exploration of an interpersonal-level approach to modeling intersectionality. *Social science & medicine*, 75(12), 2437–2445.
- Sensomemo.fi (2024). *SENSOMEMO – Materiaaliset ja aistilliset muistot: tutkimus omaelämäkerrallisesta materiaalisuudesta*. [online] <https://www.sensomemo.fi/>. Viitattu 26.2.2015.
- Shaeffer, M. K. (2012). *A social history of hoarding behavior*. Pro gradu -tutkielma, Kent State University.
- Sipilä, A. (2011). *Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet: tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä*. Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto.
- Skogberg, A. M. (2024). *Ikääntyneiden itsemääräämisoikeuden ja heitteillejätön rajapinta: kuvaileva kirjallisuuskatsaus*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- Snowdon, J., Halliday, G., & Hunt, G. E. (2013). Two types of squalor: findings from a factor analysis of the Environmental Cleanliness and Clutter Scale (ECCS). *International psychogeriatrics*, 25(7), 1191–1198.
- Soisalo, R. (2011). *Väkivallan preventio sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Suomen Psykologinen Instituuttiyhdistys.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Viitattu 15.10.2024.
- Spittlehouse, J. K., Vierck, E., Pearson, J. F., & Joyce, P. R. (2016). Personality, mental health and demographic correlates of hoarding behaviours in a midlife sample. *PeerJ*, 4, e2826.
- Suomen ammattijärjestäjät ry (2024). *Mitä ammattijärjestäjä tekee?* [online] <https://www.ammattijarjestajat.fi/mita-ammattijarjestaja-tekee/>. Viitattu 9.10.2024.

- Suomen perustuslaki (731/1999). Finlex. [online]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Viitattu 14.1.2025.
- Steketee, G. & Frost, R. O. (2014). Future directions for hoarding research. Teoksessa Frost, R. O. & Steketee, G. (toim.) *The Oxford handbook of hoarding and acquiring*. Oxford University Press.
- Steketee, G., Tolin D. F. & Frost, O. R. (2014). *Keräilypakko – aarteidensa vankina*. Yhdysvallat: Oxford University Press.
- Talentia (2017). *Talentian ammattieettiset ohjeet, Arki, arvot ja etiikka*. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. [online]
<https://www.talentia.fi/tyoelamainfo/ammattietiikka/>. Julkaistu 2017.
- Tavaravalmentaja.fi (2024). *Ammattijärjestäjä sosiaalityön apuna*. [online]
<https://www.tavaravalmentaja.fi/blogi-ja-uutiskirje/ammattijarjestaja-sosiaalityon-apuna>. Viitattu 22.10.2024.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus (2019). *Terveystieteiden tutkimuskeskus*. [online]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940763>. Viitattu 14.1.2025.
- THL (2024). *Stigma ja syrjintä*. Mielenterveys. [online]
<https://thl.fi/aiheet/mielenterveys/mielenterveyshairiot> . Viitattu 21.1.2025.
- Timpano, K. R., Muroff, J., & Steketee, G. (2016). A review of the diagnosis and management of hoarding disorder. *Current Treatment Options in Psychiatry*, 3, 394–410
- Tompkins, M. A. (2011). Working with families of people who hoard: a harm reduction approach. *Journal of clinical psychology*, 67(5), 497–506.
- Tolin, D. F., Frost, R. O., & Steketee, G. (2012). Working with hoarding vs. non-hoarding clients: A survey of professionals' attitudes and experiences. *Journal of obsessive-compulsive and related disorders*, 1(1), 48–53.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Turtiainen, J., Anttila, E., & Väänänen, A. (2022). Social work, emotion management and the transformation of the welfare state. *Journal of Social Work*, 22(1), 68–86.
- Vammaispalvelulaki (675/2023). Finlex. [online]
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2023/20230675>. Viitattu 25.11.2024.
- Wahlbeck, K., Hietala, O., Kuosmanen, L., McDaid, D., Mikkonen, J., Parkkonen, J., & Tourunen, J. (2018). *Toimivat mielenterveys- ja päihdepalvelut*. Helmikuu 2018 Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 89/2017.

- Wood, G. G., & Middleman, R. R. (2012). Advocacy and social action: Key elements in the structural approach to direct practice in social work. Teoksessa Vinik, A. & Levin, M. (toim.) *Social action in group work*, 53–63. New York: Routledge.
- Vollebregt, M., Mugge, R., Thürridl, C., & van Dolen, W. (2024). Reducing without losing: Reduced consumption and its implications for well-being. *Sustainable production and consumption*, 45, 91–103.
- Weizmann-Henelius, G. (1997) *Väkivaltaisen ihmisen kohtaaminen*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Wheaton, M. G., & Van Meter, A. (2014). Comorbidity in hoarding disorder. Teoksessa Frost, R. & Steketee, G. (toim.) *The Oxford handbook of hoarding and acquiring*. Oxford University Press.
- Vuori, J. (2021). Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. [online] <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>. Viitattu 12.1.2025.
- Ylä-Tuuhonen, M. (2023). Kaos kuriin. *Talentia-lehti*. [online] <https://www.talentia.fi/talentia-lehti/kaos-kuriin/>. Julkaistu 31.10.2023.
- Zufferey, C., Yu, N., & Hand, T. (2020). Researching home in social work. *Qualitative social work*, 19(5–6), 1095–1110.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko.

Yläotsikko	Kysymykset
Taustatiedot	Kuinka kauan olet työskennellyt sosiaalityöntekijän tehtävissä?
	Kuinka monta hamstraustapausta olet kohdannut työurasi aikana?
	Millaisissa palvelutehtävissä olet kohdannut hamstraavia asiakkaita?
Kokemuksia hamstraavista asiakkaista	Minkälaista hamstrauskäyttäytymistä olet huomannut kyseisissä asiakkaissa? Mitä tavaroita / asioita he ovat hamstranneet?
	Millä tavalla hamstraaminen on vaikuttanut heidän elämänlaatuunsa tai toimintakykyynsä?
	Minkälaisia haasteita olet kohdannut kyseisten asiakkaiden kanssa työskennellessä?
Rooli moniammatillisessa työkentässä	Mikä on sosiaalityön rooli kyseisten asiakkaiden kanssa?
	Minkälaista tärkeää osaamista ja ammattitaitoa sosiaalityöntekijöillä on kyseisten asiakkaiden kanssa työskentelyyn?
	Keiden ammattilaisten kanssa olet tehnyt yhteistyötä hamstraustapausten hoidossa?
	Millaista apua ja tukea toivoisit hamstraavien asiakkaiden kanssa toisilta tahoilta?
Tulevaisuuden kysymykset	Miten toivoisit tämänhetkisten käytäntöjen ja toimintatapojen muuttuvan tulevaisuudessa liittyen työskentelyyn kyseisten asiakkaiden kanssa?
	Onko sinulla muita ajatuksia tai kokemuksia liittyen hamstraavien asiakkaiden kanssa työskentelystä, joita haluaisit jakaa muille työntekijöille, jotka eivät ole työskennelleet kyseisen asiakasryhmän kanssa?